

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
2019-YL-052

**TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK YARDIMLARININ BİREYLERİN SAĞLIK
VE YAŞAM STANDARTLARI ÜZERİNE ETKİSİ: BİR YAPISAL
EŞİTLİK MODELLEMESİ**

HAZIRLAYAN
BURCU ÖZDAŞ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Öznur ÖZDAMAR GIOVANIS

AYDIN- 2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Ekonometri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu ÖZDAŞ tarafından hazırlanan “Türkiye’de İşsizlik Yardımlarının Bireylerin Sağlık ve Yaşam Standartları Üzerine Etkisi: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi” başlıklı tez, 30.05.2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı ve Soyadı	Kurumu	İmzası:
Başkan:			
Üye :			
Üye :			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla/...../2019 tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI
Enstitü Müdürü

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralları gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2019

Burcu ÖZDAŞ

ÖZET

TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK YARDIMLARININ BİREYLERİN SAĞLIK VE YAŞAM STANDARTLARI ÜZERİNE ETKİSİ: BİR YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ¹

Burcu ÖZDAŞ

Yüksek Lisans Tezi, Ekonometri Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Öznur ÖZDAMAR GIOVANIS
2019, XIII + 86 sayfa

Geleceğe ait belirsizliklerin açıklanmasında, istatistik bilimi her geçen gün daha da gelişmekte ve araştırmacılar yeni yöntemler geliştirmektedir. Geliştirilen bu teknikler arasında günden güne önem kazananlardan biri de Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM)’dir. YEM son dönemlerde sosyal bilimlerde en önemli veri analiz tekniklerinden biri olmuştur. YEM, sosyal bilimlerde teorilerin formüle edilmesi ve değişkenler arasındaki karmaşık ilişki yapılarının bir model yardımıyla açıklanmasında yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Bu tez çalışması Türkiye’de verilmekte olan işsizlik ödeneklerinin (yardımlarının) bireylerin sağlık göstergeleri, yaşam standartları gibi sosyal ve beşeri değişkenlerle nedensel ilişkilerini ampirik olarak test etmeyi amaçlamaktadır. Analizlerde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “Gelir ve Yaşam Koşulları Panel Mikro Veri Seti (2007-2015)” kullanılmıştır. Yapısal Eşitlik Modellemesi, işsizlik ödeneklerinin bireylerin sağlık düzeyleri ve yaşam standartlarına olan etkisini eşanlı olarak analiz etme imkanı tanımıştır. Kurulan iki farklı modelde işsizlik yardımı öncelikle parasal değer olarak ele alınırken, ikinci modelde bireyin işsizlik yardımı alıp almamasına göre değişen bir kukla değişkeni olarak kullanılmıştır. Modeller Stata 15 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye’de işsizlik yardımlarının bireylerin sağlık düzeylerini etkilemediğini ancak yaşam standartlarını artırmada etkin olduğunu göstermiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: İşsizlik Yardımları, Sağlık, Yaşam Standardı, Yapısal Eşitlik Modellemesi

¹ Bu tez çalışması, yürütücüsünün Doç. Dr. Öznur ÖZDAMAR GIOVANIS olduğu 217K059 nolu TÜBİTAK projesinin bir ürünü olup, 3501 Kariyer Geliştirme Programı kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

ABSTRACT

THE EFFECT OF UNEMPLOYMENT BENEFITS ON HEALTH AND LIVING STANDARDS OF INDIVIDUALS IN TURKEY : A STRUCTURAL EQUATION MODELLING²

Burcu ÖZDAŞ

Master Thesis, Department of Econometrics

Thesis Supervisor: Assoc.Prof. Öznur ÖZDAMAR GIOVANIS

2019, XIII + 86 pages

In the explanation of the uncertainties related to the future, the science of statistics has been developed continuously and the researchers elaborate new methods. One of the models that has gained importance day by day is the Structural Equation Modelling (SEM). SEM has recently become one of the most important data analysis techniques in the social sciences. SEM is widely used in formulating theories in social sciences and in explaining complex relationship structures between variables.

This study aims at empirically testing the causal relationship between unemployment benefits and social variables such as health and living standards. Turkish Statistical Institute (TURKSTAT) "Income and Living Conditions Survey Micro Panel Dataset (2007-2015)" is used for the entire analysis. Structural equation modelling has allowed us to test the simultaneous effect of unemployment benefits on health and living standards. In two different models established, unemployment benefits is firstly taken into account in monetary values and secondly is used as a dummy variable that its value changes according to beneficiary status of the individual. The models have been analyzed using Stata 15. Findings have shown that unemployment benefits have positive effect on living standards but it has no effect on health level of individuals.

KEYWORDS: Unemployment Benefits, Health, Living Standards, Structural Equation Modelling

² This thesis is an outcome of the TUBITAK project, no.217K059, investigated by Assoc. Prof. Öznur ÖZDAMAR GIOVANIS and funded under the 3501 Career Development Program of TUBITAK.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması Türkiye’de işsizlik yardımlarının bireylerin sağlık durumu ve yaşam standartları üzerindeki nedensel etkisini ampirik olarak test etmeyi amaçlamaktadır. Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan işsizliğin zararlarıyla mücadele etmek için şimdiye kadar birçok politika uygulanmıştır. Pasif istihdam politikalarından biri olan işsizlik yardımları, işsizliğin yarattığı sorunlara çözüm üretmek amacıyla işini kaybeden bireylere parasal olarak destek sağlamaktadır. Tez çalışmasında Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılarak yapılan ampirik tahminler sonucunda, işsizlik yardımlarının bireylerin yaşam standartları üzerinde etkili olduğu ancak sağlık durumlarında bir iyileşmeye yol açmadığı bulunmuştur. Bu tez çalışması Doç. Dr. Öznur ÖZDAMAR GIOVANIS’in yürütücülüğünü yaptığı TÜBİTAK 217K059 projesinin bir parçası olup, Türkiye’de işsizlik yardımlarının kişilerin yaşam standartları ve sağlık durumu üzerindeki nedensel etkisini TÜİK “Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Panel Veri Seti (2007-2015)” kullanarak araştırmıştır. Türkiye’de bir birey en fazla 4 yıl takip edildiğinden, 6 farklı panel veri seti STATA 15 programı kullanılarak birleştirme işlemi (merge) ile tek bir veri setine dönüştürülmüştür. TÜBİTAK 217K059 projesinin bir ürünü olan bu tez çalışması Türkiye’de ilk defa işsizlik ödemelerinin, sağlık durumu ve yaşam standardı üzerine etkisinin eş anlamlı analiz edilmesine imkan tanımaktadır. Bu özgünlükte ve daha önce ele alınmamış bir konunun tartışıldığı proje çalışmasına beni bursiyer olarak dahil eden, yüksek lisans hayatım ve tez dönemim boyunca desteğini üzerimden esirgemeyen, bilgi birikimi ve değerli fikirleriyle bana yol gösterici olan, güler yüzünü, samimiyetini ve anlayışını benden esirgemeyen, akademik duruşunun yanısıra insan ilişkileri konusunda da örnek almaya çalıştığım ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum çok değerli hocam Doç. Dr. Öznur ÖZDAMAR GIOVANIS’a teşekkürü bir borç bilir ve saygılarımı sunarım. Bu projeyi birlikte yazarak, benim de akademik kariyerimde önemli bir işin parçası olmamı sağlayan ve ekonometrik bilgi ve birikimlerini paylaşan hocam Doç. Dr. Eleftherios GIOVANIS’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onlara ne kadar çok teşekkür etsem azdır ancak eğitim hayatım boyunca desteğini üzerimden hiç esirgemeyen babam Zeki ÖZDAŞ’a, annem Selma ÖZDAŞ’a ve kardeşim Buğlem ÖZDAŞ’a sonsuz teşekkürler.

Burcu ÖZDAŞ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
SİMGELER DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	4
1. İŞSİZLİK	4
1.1. İşsizlik Türleri.....	9
1.1.1. Geçici/ Arzi (Frikسیونel) İşsizlik	9
1.1.2. Yapısal İşsizlik.....	10
1.1.3. Konjonktürel (Çevrimsel) İşsizlik	12
1.1.4. Mevsimlik İşsizlik	13
1.1.5. İradî İşsizlik	15
1.1.6. Gayri İradî (Gönülsüz) İşsizlik	15
1.1.7. Açık İşsizlik.....	16
1.1.8. Gizli İşsizlik.....	17
1.1.9. Gerçek Ücret İşsizliği	18
1.1.10. Teknolojik İşsizlik	19
1.1.11. Doğal İşsizlik	20
2. BÖLÜM	22
2. İŞSİZLİK YARDIMLARI (ÖDENEKLERİ)	22

2.1. İşsizlik Sigortası.....	23
2.2. Kıdem Tazminatı	33
2.3. İhbar Tazminatı.....	36
2.4. Diğer İşsizlik Yardımları	37
2.5. Literatür: İşsizlik Ödeneklerinin Bireylerin Sağlık ve Yaşam Standardı Üzerine Etkisi.....	42
3. BÖLÜM	47
3. YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ	47
3.1. Path Diyagramı	48
3.2. Yapısal Eşitlik Modellemesinin Parçaları.....	51
3.2.1 Ölçme Modeli	51
3.2.2 Yapısal Model.....	53
4. BÖLÜM	55
4. YÖNTEM VE AMPİRİK TAHMİNLER	55
4.1. Yöntem.....	55
4.2. Ampirik Sonuçlar.....	58
5.TARTIŞMA VE SONUÇ	66
6. KAYNAKLAR	67
7. EKLER	79
ÖZGEÇMİŞ	86

SİMGELER DİZİNİ

ξ	: Dışsal gizil değişken ³
η	: İçsel gizil değişken
x_1, x_2	: Dışsal gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenleri
y_1, y_2	: İçsel gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenleri
δ_1, δ_2	: Dışsal gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenlerinin gözlem hataları
$\varepsilon_1, \varepsilon_2$: İçsel gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenlerinin gözlem hataları
Γ	: ξ 'nin η üzerine etkisini
$\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3, \lambda_4$: Gizli değişkenler ile gösterge değişkenleri arasındaki faktör yükleri

³ Bilinen regresyon analizlerinin aksine YEM modellemesinde bağımlı yada bağımsız değişken tanımlaması yoktur. İçsel değişken klasik regresyon analizlerindeki bağımlı değişkene, dışsal değişken ise klasik regresyon analizlerindeki bağımsız değişkene karşılık gelmektedir.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Örnek Path Diyagramı.....	49
Şekil 3.2. İşsizlik Yardımlarının Sağlık ve Yaşam Standardı Üzerine Etkisi – Path Diyagramı.....	50
Şekil 3.3. Ölçme Modeli Örneği.....	51
Şekil 3.4. Yapısal Bir Model Örneği.....	54

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Pasif İstihdam Politikaları (Gelir Desteği Sunan Politikalar)	23
Tablo 2.2. OECD Ülkelerinde Pasif İstihdam Politikalarına Yapılan Harcamaların GSYİH İçerisindeki Payı (%)	25
Tablo 2.3. Dünya'da İşgücü Sigortasına Yapılan Harcamaların GSYİH İçerisindeki Payı(%)	26
Tablo 2.4. OECD Ülkelerinde İşsizlik Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı(%)	39
Tablo 2.5. . OECD Ülkelerinde Diğer İşsizlik Yardımlarının GSYİH İçerisindeki Payı(%)	41
Tablo 3.1. Path Diyagramı Şekil ve Anlamları	48
Tablo 4.1. Sürekli Değişkenler için Özet İstatistikler	58
Tablo 4.2. Katagorik Değişkenler için Özet İstatistikler	60
Tablo 4.3. Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları (İşsizlik Yardımları: Kukla Değişken).....	61
Tablo 4.4. Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları (İşsizlik Yardımları: Parasal Değer). 64	

KISALTMALAR LİSTESİ

İSK	: İşsizlik Sigortası Kanunu
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TURKSTAT	: Turkish Statistical Institute
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi
HBA	: Hanehalkı Bütçe Araştırması
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
KHK	: Kanun Hükmüne Kararname
ML	: En Çok Olabilirlik
OLS	: En Küçük Kareler
2SLS	: İki Aşamalı En Küçük Kareler
GLS	: Genelleştirilmiş En Küçük Kareler
WLS	: Ağırlıklı En Küçük Kareler
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
OECD	: Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
a.g.e.	: Adı geçen eser
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
STATA	: 1985 yılında StataCorp firması tarafından çıkarılmış ekonometrik yazılım. İngilizce İstatistik (statistics) ve Veri (data) kelimelerinin birleşiminden oluşmuş bir kısaltmadır.

GİRİŞ

İşsiz en genel anlamıyla, çalışma istek ve iktidarında sahip olup, cari ücret seviyesinde iş arayışında olan ancak iş bulamayan kişidir. İşini kaybeden bireyler sosyal, ekonomik ve psikolojik çöküntüye uğramakta ve toplumdan kendini soyutlamaktadır. İlgili yazın işsizliğin getirdiği maddi kayıpların yanı sıra, yarattığı fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları ile bireylerin yaşam standartlarındaki düşüşe neden olmasına vurgu yapmıştır. İşsizlik sorununun yarattığı bu problemlere çözüm üretmek amacıyla hükümetler farklı politikalar geliştirmişlerdir. “Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları” olarak genelde ikiye ayrılan bu politikalarda pasif olanı işsizlik yardımlarını kapsamaktadır. İşsizlik yardımlarının amacı işini kaybeden bireye ekonomik olarak destek olmanın yanı sıra, iş aramasını devam ettirecek geçici desteği sunmaktır.

Bu açıklamalar bağlamında işsizlik yardımlarının bireylerin önce finansal durumuna, daha sonra istihdam, sağlık ve yaşam standartları düzeyine etkisinin olabileceği beklenmektedir. Ancak işsizlik yardımlarının bu göstergeler üzerine nedensel etkisini ileri mikro ekonometrik yöntemler ve detaylı mikro veri setleri ile eşanlı analizini gerçekleştiren çalışma ilgili literatürde bulunmamaktadır. Yapısal Eşit Modellemesinin (YEM) kullanıldığı tez çalışması, işsizlik yardımları, sağlık ve yaşam standartlarının eşanlı tahminini gerçekleştirerek değişkenlerin dışsal olabilme olasılığını ortadan kaldırmış ve nedensel bir etki ortaya koymuştur.

Çalışma bu nedensel ilişkiyi TÜİK “Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Panel Veri Setlerini (2007-2015)” kullanarak araştırmıştır. Türkiye’de gelirin fertler ile hanehalkları arasında nasıl dağıldığını göstermek, bireylerin yaşam koşulları, sağlık, eğitim, gelir gibi sosyo-ekonomik durumları ve yaşanan hanehalkına ilişkin özellikleri ölçmek amacıyla 2006 yılı itibariyle, panel anket tekniği kullanılarak “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” yapılmaya başlanmıştır. Uygulanmaya başlanan bu araştırmada Avrupa Birliği ile uyum çalışmaları kapsamında Avrupa Birliği ile karşılaştırılabilir veriler üretmek hedeflenmiştir. Yatay kesit versiyonu da olan araştırmanın panel versiyonunun tez çalışmasında tercih edilmesindeki amaç; bireyler arası heterojenliği yok etmek, işsizlik yardımlarının düzenli olarak alınması durumunda yıllar itibariyle aynı bireylerin sağlık ve yaşam standardı değişikliklerini gözlemlemektir. Bu bağlamda benzer ödemelerin farklı faktörler üzerine etkinliğini araştıran ve havuzlanmış yatay kesit veri setleri kullanan çalışmalardan, tez çalışmasının daha güvenilir sonuçlar ürettiğini söylemek yerinde olacaktır. Gelir ve Yaşam

Koşulları Panel Anket Araştırmaları sonucu oluşan her bir veri setinde aynı bireyler 4 yıl boyunca takip edilmektedir.

Araştırmada her bir birey en fazla 4 yıl takip edildiğinden, 6 farklı panel veri seti STATA 15 programı kullanılarak birleştirme işlemi (merge) ile tek bir veri setine dönüştürülmüştür. Bu veri setlerinin (2007-2010, 2008-2011, 2009-2012, 2010-2013, 2011-2014, 2012-2015) birleştirilmesiyle gözlem sayısı 626 bin 324 olan tek bir veri seti elde edilmiştir. Birleştirme işlemindeki amaç 2007-2015 yılları arası 4'er yıl takip edilen bireylerin kendinden sonraki 4 yıllık verisetlerinde de olma ihtimalidir. Gelir ve Yaşam Koşulları Anket Araştırması'nın avantajı araştırmanın ilk yapıldığı yıldan bu yana her bir birey için farklı kimlik (id) numarası kullanmasıdır. Aynı şekilde her bir bireyin yaşadığı hanehalkı için de farklı kimlik numaraları kullanılmıştır. Bu avantaj veri setlerinin birleştirilmesine imkan tanımıştır. Birleştirme işlemi sayesinde politikanın uzun dönemlerde etkisinin görülebilme ihtimaline karşın 4 yıldan daha fazla dönemli bir veri seti elde edilmiştir.

Bu nihai veri setinde yer alan bireysel ve hanehalkı değişkenlerinden yaşam standardını temsil edecek nitelikte olanlar ile bir yaşam standardı endeksi ve sağlık durumunu temsil edenlerle bir sağlık endeksi oluşturulmuştur. Sağlık ve yaşam standardı değişkenleri bireyden bireye değişebilen, pek çok faktörü içinde barındıran değişkenler olduğundan her bir birey için ayrı ayrı ölçülmüştür. TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anket verilerinde işsizlik yardımları parasal olarak mevcuttur. İşsizlik yardımı ya da ödenekleri TÜİK tarafından geniş bir kapsamda tanımlanıp işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi ödemelerin yanı sıra sosyal yardım niteliğindeki parasal işsizlik yardımlarını da içermektedir. Bu bağlamda tez çalışmasında bahsi geçen işsizlik yardımı kavramı bireye işsiz olmasından ötürü yapılan tüm parasal ödemeleri kapsamakta olup yıllık olarak Türk Lirası (TL) cinsinden veri setlerinde yer almaktadır. Tez çalışmasında parasal olarak ödenen işsizlik yardımlarının sağlık ve yaşam standardı üzerine etkisi incelenmiş olmakla birlikte, işsizlik yardımı alıp almamasına göre 0 veya 1 değerini alan bir kukla değişkeni de ayrıca tanımlanarak işsizlik yardımı alan ve almayan bireylerin sağlık ve yaşam standardı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Bu anlamda iki farklı yapısal eşitlik modeli kurulmuş olup, ilkinde işsizlik yardımları parasal olarak ikincisinde kukla değişkeni olarak yer bulmuştur.

Tezin birinci bölümünde işsizlik ödeneklerinin verilme sebebi olan işsizlik, kavramsal olarak açıklanarak iktisadın doğuşundan bu yana ekonomik gelişmelerin etkisi ile değişen işsizlik türleri anlatılmıştır.

İkinci bölümünde ise ilk olarak işsizlik yardımı kapsamına giren ödemeler ve tazminatlar ile Türkiye’de ve dünyada bu ödeneklerin nasıl geliştiği, nasıl uygulandığı, kapsamı, yararlanıcılarının kimler olduğu ve yararlanma koşulları ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca işsizlik ve işsizlik yardımlarının sağlık ve yaşam standardı üzerine etkisini inceleyen literatür incelenmiş ve yapılan bu tez çalışmasının ilgili literatürden farklılığı ortaya koyulmuştur.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde ise TÜİK “Gelir ve Yaşam Koşulları Panel Mikro Veri Seti (2007-2015)” kullanılarak ilgili değişkenler arası ilişkiyi tahmin etmemize olanak tanıyan Yapısal Eşitlik Modellemesi’nin teorik çerçevesi anlatılmıştır. Yapısal Eşitlik Modellemesi’nin en önemli avantajı, gizil (latent) değişkenlerdeki ölçüm hatalarını hesaba katarak analizlerin eşanlı yapıyor olmasıdır. Çalışmamızda bireylerin sağlık durumları ve yaşam standartları iki önemli gizil değişkendir. Yapısal eşitlik modellemesinin gizil değişkenlerin ölçülmesine imkan tanıması ve eşanlı analiz fırsatı vermesi, işsizlik ödenekleri ve odaklandığımız değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını inceleme şansı tanımıştır. Tez de kullanılacak yapısal eşitlik modellemesinin içerdiği denklemler ayrıca eğitim, cinsiyet, medeni hal, hanehalkı büyüklüğü, gelir, konut sahipliği gibi diğer bireysel ve hanehalkı karakteristiklerini kontrol ederek işsizlik ödeneği alanlar ile almayanların sağlık durumları ve yaşam standartlarının ampirik verilerle karşılaştırılmasını ve işsizlik ödeneklerinin bu değişkenler üzerindeki nedensel etkisini bulmamızı sağlamıştır.

Son olarak tez çalışmasının dördüncü bölümde, analizde kullanılan metodoloji, ekonometrik model ve elde edilen ampirik bulgular ortaya koyulmuştur.

1. BÖLÜM

1. İŞSİZLİK

Geçmişte işsizlik, ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel ve etik açıdan ciddi bir sorun teşkil etmiş ve günümüzde bu sorun hala devam etmektedir. İşsizlik büyük ekonomik çöküntülere sebep olmakla birlikte bireylerin hem sosyal, hem iş, hem de aile yaşamlarında olumsuz etkiler yaratmaktadır. İşsizlik sonucunda bireyler, beklentilerini, ihtiyaçlarını ve önceliklerini değiştirebilmektedirler. İşsizlikle birlikte düşen varlık düzeyi yaşam standartlarını düşürmektedir. Tüm bu etkilerden kurtulabilmek amacıyla işsizliğin nedenlerinin belirlenmesi gerekmektedir. İşsizliğin nedenleri doğru bir şekilde tanımlanıp gerekli önlemler alınırsa işsizliği belli ölçüde azaltmak mümkündür (Ünsal 2005, 167; Solak, 2012, 41). Bu önlemlerin başında devlet yardımları gelmektedir. Devlet uyguladığı aktif ve pasif istihdam politikaları ile işsizliğe çözüm bulmaya çalışmaktadır. Bu tez çalışması pasif istihdam politikalarından olan işsizlik yardımlarının veya ödeneklerinin Türkiye’de bireylerin sağlık ve yaşam standardı göstergeleri üzerine etkisini analiz etmektedir.

Klasik ve Neo-Klasik İktisat görüşlerinin hüküm sürdüğü dönemden 1929’da meydana gelen büyük bunalıma kadar işgücü piyasasında çıkan dengesizlik gönüllü işsizlik olarak adlandırılmıştır. Klasik görüş işgücü arz ve talebinin işgücü piyasasında karşı karşıya gelerek gerçek ücret düzeyini oluşturduğunu savunmaktadır. Onlara göre işgücü arz ve talebinin birbirine eşit olduğu denge noktasında bir işsizlikten söz edilemez ancak gönüllü işsizlik durumu gerçekleşir (Pigou, 1933; Keynes, 1936).

1929 Buhranı ile birlikte ciddi boyutlara ulaşan işsizlik çözüm bulunamaz sürekli bir hal almıştır. Bu bağlamda klasik iktisadın tam istihdam varsayımının işlemediği görülmüştür. Keynes bu duruma istinaden, ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde dengede olmayacağını, eksik istihdamda da dengenin olabileceğini öne sürerek bu tezini efektif talebin eksikliğinden kaynaklı işsizlik olgusu ile kanıtlamıştır (Keynes, 1936). Keynes’e göre ekonomi eksik istihdamda da dengeye gelebilmekte tam istihdam için ise devlet müdahalesi gerekmektedir. Bu devlet müdahalelerine işsizlik yardım veya ödenekleri örnek olarak gösterilmektedir.

Neo-klasik görüş ise ortalama parasal ücretin piyasa dengesini kurabilmek için devamlı değiştiğini ve doğal olarak dengenin tek olmadığını söylemiştir. Bu sebeple

Klasiklerin de inandığı gibi Neo-Klasik görüş cari gerçek ücret ile beklenen gerçek ücret arasındaki farkın işgücü piyasasında dengesizlik yarattığını ileri sürmüştür. Klasikler sadece bu ücret farkından doğan işsizliği dengesizlik değil, gönüllü işsizlik olarak adlandırmışlardır. İşgücü piyasasında bir dengesizlik sorununun ortaya konması, yeni klasikleri ortodoks klasiklerden ayıran temel noktadır ancak ortaya çıkan dengesizliği, klasik iktisatçıların gönüllü işsizliğin nedeni olarak gördüğü eksik bilgilendirmeye dayandırmışlardır. Oluşan işsizlik farklı isimle adlandırılrsa da, nedeni aynı faktörle açıklanmıştır (Ataman,1998:64).

Yeni Keynesyen iktisat ise Keynesyen ortodoksinin geliştirdiği ücretlerin düşme yönünde katı oldukları varsayımını benimsemiş ve daha çok bunun nedenleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ücret katılığı nedeniyle bir işsizliğin oluştuğunu bunun da geliştirdikleri “içerdekiler-dışardakiler” ve “etkin ücretler” gibi yaklaşımlar ile açıklanabileceğini ortaya koymuşlardır. İçeridekiler-dışarıdakiler teorisinde içeridekiler hali hazırda firmalarda çalışanları, dışarıdakiler ise iş arayanları temsil etmektedir. Firmalar içeridekilere belli bir deneyim elde ettirene kadar (hizmet içi mesleki eğitimler gibi) bir maliyete katlanmakta, yeni işçi aldıklarında aynı maliyetle karşılaşacaklarından ve ayrıca işçi devir maliyetleri ortaya çıkabileceğinden yeni işçi almaya yanaşmamaktadırlar. Mevcut işçiyi yüksek ücretten çalıştırmak daha az maliyetli olabileceğinden, yeni gelen işçilerin de belli bir süre sonunda zaten yüksek ücret talep edebileceğinden, dışarıdakileri istihdam etmeme yolunu seçmektedirler. Neo-keynesyen görüş bu nedenle işsizliğin ortaya çıkabileceğini savunmuştur. Diğer yandan “etkin ücretler” teorisi ile mevcut işçinin daha verimli, sağlıklı ve dolayısıyla daha üretken olmasını sağlamak için mevcut işçilere yüksek ücretlerin ödenebildiğini, deneyimsiz işçi almak yerine mevcut çalışanlara bu yönde yatırım yapmanın firmalarca daha az maliyetli ve aynı zamanda karlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu teori de Neo-keynesyen iktisatçıların işsizliği açıklamada öne sürdüğü bir diğer teoridir (Carruth ve Oswald, 1987; Mankiw vd., 1991).

Özetle ekonomik düşünürler işsizliğin oluşabileceğini kabul etmiş ve işgücü ekonomisi literatürü bu işsizliği açıklamada öne çıkan faktörleri araştırmıştır. İşsizliği etkileyen nedenler ilgili literatürde nüfus, eğitim, yatırım, teknoloji, girişimcilik, verimlilik, kentleşme, ekonomik ve sosyolojik nedenler ile küreselleşme olarak gösterilmektedir. Hızlı nüfus artışı az gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde istihdamın artmasında ve ekonominin gelişmesinde önemli etkiye sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde ve az gelişmiş ülkelerde

nüfus artış hızı mevcut hedeflenen istihdam düzeyinin üzerinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle hızlı nüfus artışı, işsizliğin önemli nedenlerinden biri olarak görülmüştür (Frank, 1968). Diğer bir taraftan hızlı nüfus artışının olduğu durumlarda kentleşme artar. Kentleşmenin artmasıyla beraber kırsal kesimden kaynaklanan göç yüzünden hem nicel hem de nitel olarak eğitilmiş işgücünün oranı azalabilir. Bütün bu gelişmelerin sonucunda emek piyasaları etkilenir ve kırsal kesimden göç eden nüfus, kentte var olan işlerin gerektirdiği nitelikleri hemen sergileyemeyeceğinden işsizlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum yine gelişmenin başında az gelişmiş ülkelerde veya hızlı ekonomik büyüme elde eden gelişmekte olan ülkelerde rastlanan bir durumdur (Zhang ve Shunfeng, 2003; Hope, 1988). İşsizliğin bir diğer nedeni eğitim kalitesinin düşüklüğüdür. Emek arzındaki fazlalık, emek talebinin azlığından çok, emek talebinin yapısına uymamasından meydana geliyorsa; emek arzının yapısının eğitim ile değiştirilmesi gerekmektedir. Son dönemlerde özel sektörün hizmet-içi eğitimlerle kalifiye emek arzını artırmak istemesi buna örnek teşkil etmektedir (Murat, 2007:323- 325).

İşsizliğin belirleyicilerinden bir diğeri de yatırımlardır. Yatırımlar; ihtiyaca bağlı olarak emek talebini belirlemektedir. Yeterli beceri ve bilgi kazandırılmayan emek yüzünden, girişimde bulunanlar ucuz ve niteliksiz emek gerektiren yatırım alanalarına yönelmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum istihdamı arttıracak birçok alanda yatırımların düşük seviyede kalmasına ve işsizliğin artmasına yol açmaktadır. Bazı işletmeler, yatırımlarını niteliksiz işgücü ile üretime dönüştürdüklerinde ara kademelerde bulunan meslek gruplarına olan talep azalır ve böylece bu gruptakilerin işsizlik seviyeleri artar (Murat, 2007: 327).

İşsizliğin nedenleri arasında olan bir diğer faktör ise teknolojik gelişmelerdir. Teknoloji girdiği alanlarda çalışan bireylerin bir bölümünü fazlalık haline getirerek işsizler grubunun içine dahil etmektedir (Duruel ve Kara, 2007: 359). Teknolojinin kendisiyle beraber getirdiği bu sorunun çözümüne yönelik girişimcilik faktörü devreye girmektedir. İşsiz sayısını girişimci sayısına çevirmek, istihdamı ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmasıyla beraber son dönem hükümetlerin amacı haline gelmiştir. Bu nedenle girişimcilik ülkelerin kalkınmak için geliştirdikleri politikalarda önemli bir yer edinmiştir. Girişimciliğin geliştirilmesi için, bireylere girişimcilik ruhunun aşılması, uygun ortamın ve şartların sağlanması gerekmektedir. Girişimciliğe teşvikte bulunan eğitim programları ve

finansal destekler girişimciliği özendirilen uygulamalardır (Özdemir vd., 2006:118; Murat, 2007:328).

İşsizlik ile pozitif yönden ilişkili olan ve işsizliğin düşürülmesinde etkili olan bir diğer faktör verimliliklerdir. Devamlı ve yüksek verimlilik sayesinde ülkeler belli bir kalkınma seviyesine ulaşır, ülkelerin kişi başına düşen milli gelirleri yükselir, bireylerin refah seviyesi artar ve artan refah seviyesi işverenlerin de rekabet güçlerini artırarak istihdam imkanlarının artmasına sebebiyet verir (Kurt, 2003:56; Murat, 2007:329). İşsizlik küreselleşme olgusundan da etkilenen bir kavramdır. Araştırmaların çoğu, küreselleşme ile işsizlik arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yapısal işsizlik aslında, iş dünyasının küreselleşmesinin önemli bir sonucudur (Slabbert, 2006). Özellikle kalifiye olmayan işgücü küreselleşme ile gelen teknoloji yüzünden bu durumdan negatif olarak en çok etkilenen gruptur (Adams vd., 2006:9). Sosyolojik nedenler de işsizlikle ilişkilendirilen diğer bir durumdur. İlgili literatürde özellikle günümüzde tüm dünya ülkelerinin baş sorunu haline gelen genç işsizliği sosyolojik faktörlerin tırmandırdığı öne sürülmektedir. Kieselbach (2003) bu faktörleri düşük nitelik, işgücü piyasasında pasiflik, güvencesiz bir finansal durum, düşük veya eksik sosyal destek ve yetersiz veya var olmayan kurumsal destek olarak sıralamıştır. Bir ülkede yaşanan mevcut hukuki sürecin de işsizlikle yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir.

İşsizliğin nedenleri ilgili literatürde bu başlıklar altında sıralanmış olsa da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızının az olmasına bağlı olarak iş gücü arzı aynı kalmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde işsizliğin, işgücü piyasasının kurumsal özelliklerinin sebep olduğu yapısal bir sorun olduğu söylenebilir. Avrupa ülkelerinde işsizliğin asıl nedeni; emek piyasasının katılığı olarak görülmektedir (Ekin, 2003:7). Ayrıca gelişmiş ülkelerde yer alan işsizlik sigortasının iş bulmada rehavete sebep olması zaman zaman tartışılır olmuştur (Avşaroğlu, 2007). Gelişmiş ülkelerde ayrıca işsizlik genellikle talep eksikliğine bağlanmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise işsizliğin daha çok yetersiz işyeri ve iş kapasitesinden kaynaklandığı belirtilmektedir (Güney, 2009: 150). Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunu; daha çok tarım ağırlıklı ekonomiden sanayi ve hizmet ağırlıklı ekonomiye geçişin doğurduğu değişimlerin bir ürünü olarak da karşımıza çıkmaktadır (Çalgan, 2007: 28-29).

Ülkemizde işsizlik sorunu toplumsal ve ekonomik unsurlar taşıyan yapısal dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Ülkemizin ekonomik amaçlarının başında; ekonomik büyümeyi sağlamak, kişi başına düşen milli gelir düzeyini arttırarak gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşmak gelmektedir. İktisadi olarak kalkınmanın yalnızca sanayileşme ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu yüzden kalkınma planlarında sanayileşmenin sermaye yoğun olan teknolojiler ile mümkün olduğu tezi üzerinde durulmuştur. Emeğin teknoloji yoğun sektörlere yönelmesinin bir sanayileşme hedefi ile gerçekleşeceği, istihdam sorununun ise uzun dönemde hızlı sanayileşme ile çözülebileceği öne sürülmüştür. Bu nedenle ülkemizde istihdam sorununun çözümü zamana bırakılarak uzun döneme ertelendiği düşünülmektedir (Erkök, 1978: 121; Şahin, 1987: 338). Ülkemizde hızlı nüfus artışı sermaye birikimi yetersizliği, kamu ve özel sektör yatırımlarının yeteri kadar arttırılamaması, yabancı sermaye yetersizliği, işgücü niteliğinin modern sanayi ihtiyaçlarına uygun şekilde olmaması, mesleki eğitim ve işgücü piyasası arasında meydana gelen uyumsuzluk, teknolojide meydana gelecek değişimler ve gelişmeler gibi nedenlerle, istihdam sorununun boyutları artarak devam etmektedir (Kanca, 2012:2).

Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde işsizlik konusunda bazı iyileştirici etkiler yaratılması için işsizlik yardım politikaları geliştirilmiştir. İşsizlik yardımları en önemli sosyal koruma⁴ kollarından biridir (Tuncay, 2002).

Hanehalkı düzeyinde işsizlik ve yardımlarına ilişkin veriler ilgili ülkelerin istatistik kurumlarınca raporlanmakta ve duyurulmaktadır. Tez çalışmasına konu olan Türkiye’de işsizlik ve işsizlik yardımlarına ilişkin veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2006 yılından bu yana yapılmakta olan “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” anketlerinden elde edilmiştir. TÜİK işsizliği; *“referans dönemi içerisinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler”* olarak tanımlamaktadır (TÜİK, 2007:1). İşsizlik gündemini takip eden bir diğer kurum olan Türkiye İş Kurumu ise işsizliği, *“çalışma çağında ve gücünde olan, çalışmak isteyen, kuruma başvurduğunda asgari ücret düzeyinde gelir getirici bir işi*

⁴ Sosyal koruma, yaşam süreleri boyunca bireylerin ve hane halklarının finansal zorluklardan korunmasını sağlamak için geliştirilen politika ve hesapların bütünüdür. Bir diğer deyişle, toplumun üyelerine sağladığı korumaların bütünüdür. Bir çok koşulda; çalışma durumu olmayan, hasta, engelli (fiziksel veya zihinsel), yaralı, işsiz, yaşlı veya çocuk olan kişilere sağlanan imkandır (Tuncay, 2002).

olmayan, kurum tarafından henüz kendisine iş bulunamayan aktif kayıtlardaki kişiler” olarak tanımlanmaktadır. Kayıtlı işgücünden, daha iyi şartlarda iş arayanlar ve belli bir işyerinde çalışmak isteyenler çıkarıldığında geriye kalanlar kayıtlı işsiz sayılmaktadır (Alabaş, 2007:10 ; Sürücü, 2014: 8).

Bu şekilde tanımlanan işsizliğin nasıl sınıflandırıldığı ve hangi türlere ayrıldığı takip eden bölümde anlatılmıştır.

1.1. İşsizlik Türleri

İşsizlik; ortaya çıkış şekli, zararları, zamanı ve etkileri açısından ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genel olarak ilgili uluslararası yazında kabul görmüş, ortak sınıflandırmaya konu olan işsizlik türleri mevcuttur. İşsizlik kişisel karakterlere göre sınıflandırıldığında eğitim durumu, yaş grubu, cinsiyet, etnik kökenin işin içine dahil edildiği bir gruplandırma yapılabildiği gibi, kişisel karakterlerin yanı sıra; işsizlik sürelerine, işsizliğin yapısına, işsizliğin var olduğu ülkenin coğrafi konumuna, mevcut mesleklerin çeşitliliğine göre işsizlik sınıflandırılabilir (Yıldırım ve Karaman, 2006: 372 ; Sürücü, 2014: 19).

Yakın bir zamana kadar işsizliği sadece mevsimsel, döngüsel ve yapısal olarak sınıflandırmak yaygın bir uygulama olsa da bu sınıflandırmalar özelde farklı işsizlik türlerini de içinde barındırmaktadır (Boianovsky ve Trautwein, 2009).

1.1.1. Geçici/ Arızı (Friksiyonel) İşsizlik

Geçici/arızı işsizliğin tanımı Keynesyen akımın iktisat teorisine girişi ile hem zenginleştirilmiş hem de daha önceki tanımların doğruluğu noktasında akıl karışıklığına neden olmuştur. Keynes'in Genel Teori'sinin ortaya çıkmasından önce, işsizlik olgusunu işverenlerin ve işçilerin davranış özelliklerine ve nihayetinde mevcut maliyet ve olanaklara bağlamaya çalışan bir literatür vardı. Ayrıca ilgili yazının ilgilendiği ve nedenlerini araştırdıkları işsizlik problemi çıktıdaki mevsimsel dalgalanmalara ve konjonktürel dalgalanmalara dayandırılmakta iken, Keynesyen teori öncesi işsizlik problemi talep yetersizliği ile ilişkilendirilmemiştir (Reder, 1969).

Keynes, tam istihdamı, gönülsüz (gayri iradi) işsizliğin olmadığı istihdam düzeyi olarak tanımlamıştır. 1944'te William Beveridge bu tanımı daha da genişleterek “işsiz bireylerden daha çok yapılması beklenen boş işin olduğu durum” olarak nitelendirmiştir.

Geliştirmiş olduğu tanımda işsiz bireyden daha fazla sayıda mevcut iş vardır ki o yüzden bireylerin işlerin kabul edilebilirliğine göre seçim yaptıklarını belirtmiştir. Diğer bir ifade ile işsiz bireylerin, arasından makul ücrette olanlarını seçebilecekleri sayıda çok işin olma durumu tam istihdam olarak adlandırılmıştır (Beveridge, 1944). Bu bağlamda Beveridge (1944) tam istihdamın gerçekleştiği noktada bile mevcut olan işsizliği yaklaşık %3'e denk gelen friksiyonel ya da geçici işsizlik olarak tanımlamıştır. Aslında bu oran, sanayileşmiş ülkelerin 1960'larda ve 1970'lerin başında ortalama olarak yaşadıkları işsizlik düzeyini göstermektedir (Sengenberger, 2011).

İlgili yazın friksiyonel işsizliğin hem doğal hem de ekonomi için faydalı olduğunu söylemektedirler. İşsizliğin işgücü piyasasındaki normal gidişattan kaynaklanması durumu friksiyonel işsizlik olarak adlandırılır. Olağan dışı bir durum olmasa bile işgücü piyasasında bu işsizlik mevcuttur ve friksiyonel işsizlikten dolayı genel işsizlik oranının sıfır olması mümkün değildir. Bununla birlikte ilgili yazın friksiyonel işsizlik oranının zaman içinde değişebileceğini de ortaya koymuştur. Ekonomide öne çıkan işler farklılaştıkça, bu farklılaşan işlerde çalışmak için gerekli yeteneklerin sayısı arttıkça, gereken beceriler ve meslekler daha karmaşık hale geldikçe friksiyonel işsizlikte artış görülmüştür (Case vd., 2012).

Friksiyonel işsizliğin karıştırıldığı en dikkat çeken işsizlik türü yapısal işsizliktir. Yapısal işsizlik, uzun zamanlı arızı işsizlik olarak adlandırılabilir. Emeğin belli bir sektörden diğer bir sektöre geçmesi gerektiğinde eğer bu geçiş çabuk gerçekleşiyorsa arızı, daha yavaş gerçekleşiyorsa yapısal işsizlik söz konusudur. Yapısal ve arızı işsizliğin ortak özelliği, her işsiz birey için boş bir iş bulunmamasıdır. Arızı işsizlikte, iş arayan birey ile boş iş birbirine uygundur ancak tek problem iş arayanın hala işe yerleşmemiş olmasıdır. Yapısal işsizlikte ise iş arayan ile boş iş arasında yer, beceri ve meslek gibi durumlardan dolayı uyumsuzluk söz konusudur (Yıldız, 2014).

1.1.2. Yapısal İşsizlik

Günümüzde toplumların kültürel, sosyal ve iktisadi değerlerinde, örf ve adetlerinde meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan talebin farklılaşması sebebiyle ortaya çıkan işsizlik türüdür (Zaim, 1986; Yavuz 2012). Ekonomik büyüme, endüstriyel ve teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler ile hükümetin takip ettiği sektörel, endüstriyel ve bölgesel

politikalar öncelikli olarak mal ve hizmet talebi, sonrasında emek talebini değiştirerek yapısal işsizliğe neden olan faktörlerdendir (Parasız, 2003: 36; Sürücü, 2014:21).

Bir başka deyişle, işgücü piyasasının coğrafi ve niteliksel bileşiminin talep ve teknolojiye deyişmelere hemen uyum sağlayamamasından dolayı çalışanların bir bölümünün işlerini kaybetmelerinden dolayı yapısal işsizlik ortaya çıkmaktadır. Yapısal işsizlikte asıl sorun, iş arayışında olan bireyler ile boş işler arasındaki sayısal dengesizlik değıil, iş arayan bireylerin sahip oldukları niteliklerle boş işlerin niteliğı arasındaki uyumsuzluktur (Seymen, 2004:79; Sürücü, 2014:21). Bu nedenle friksiyonel işsizlik terimi, sadece birkaç hafta süren kısa dönem iş-beceri eşleştirme problemlerini tanımlamak için kullanılırken, yapısal işsizlik terimi yıllarca sürme eğiliminde olan ve uzun vadede bile düzeltilemeyen işsizlik sorunlarını ifade etmede kullanılmaktadır. Yapısal işsizliğıin dinamik yani sürekli değıişen bir ekonomide gerçekleşmesinin normal olmasına rağmen sonuçları bunu deneyimleyen işçiler için yıpratıcıdır. Çünkü değıişen ekonomik faaliyetlerle birlikte ekonomide öne çıkan meslek grupları farklılaşmakta ve yetenekleri yeni meslek kollarında işe yaramayan bireyler bu durumdan işlerini kaybederek etkilenmektedirler. Bu bağlamda yapısal işsizliğıin doğal ve kaçınılmaz olması, topluma hiçbir maliyeti olmadığı anlamına gelmemektedir (Case vd., 2012).

Yapısal işsizlik; genellikle az gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Vasıfsız işgücü arzının talepten fazla, nüfus artış hızının yüksek olduğu, erken emekliliğıin bir sosyal politika olarak tercih edildiğıi ülkelerde yapısal işsizliğe sıklıkla rastlanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde oluşan sermaye yetersizliğıi ise tüm bu faktörlerin birlikte oluşturduğu yapısal işsizliğıin bir diğıer nedenidir. Diğıer bir ifade ile, sermaye ve diğıer üretim faktörleri ile emek arzı arasında meydana gelen uyumsuzluk sonucu yapısal işsizlik oluşmaktadır. Bu sebeple yapısal işsizlik devamlıdır. Uzun dönemde yapısal işsizliğıi ortadan kaldıracılabilmek için özellikle sermaye miktarının artırılması, yani yatırımların sürekli olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Az gelişmiş ülkelerde meydana gelen sermaye yetersizliğıini giderebilmek için bu ülkelere sermaye fazlası olan ülkelere doğrudan yatırımların yapılması yapısal işsizliğıi uzun vadede azaltmanın bir yoludur (Sürücü, 2014:22). Ancak ülkemiz dahil doğrudan yabancı yatırımlar yerine pek çok ülke sadece dolaylı yatırımları çekebildiklerinden yapısal işsizliğıi çözme de başarısız kalmaktadırlar. Özellikle yüksek faiz oranları doğrudan yabancı yatırımlar yerine, dolaylı yabancı yatırımların önünü açmaktadır.

1.1.3. Konjonktürel (Çevrimsel) İşsizlik

Ekonomistler uzun zaman önce çıktı miktarında meydana gelen konjonktürel dalgalanmalar ile işsizlik oranlarının arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu ilişki, makroekonominin arz tarafından kaynaklanmaktadır. Ekonomide verimliliği ve üretimi etkileyecek herhangi bir şokun olmadığı durumda üretim sürecine dahil edilen işçiler her hangi bir şok durumunda ya da çevrimsel dalgalanma ile gelen resesyon döneminde işlerini kaybetmektedirler (Okun, 1962). Ekonomik büyüme ve işsizlik arasında ilk araştırmayı yapan Okun (1962)'u takiben, Smith (1975), Gordon (1984) ve Evans (1989) çalışmalarında hasıla miktarı ve işsizlik arasında konjonktürel ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Yazarlar, aralarındaki ilişkinin yönünün bu iki değişken serisinin talep yanlı veya arz yanlı şokların hangisinden etkilendiklerine göre değiştiğini belirtmişlerdir. Weber (1995), şokun talep yönlü olduğu durumda aralarındaki ilişki negatifken, arz yönlü olduğunda aralarında bir ilişkinin olmadığını ancak aynı yönde hareket edebileceklerini de belirtmiştir. Örneğin arz şoku olduğu durumda Blanchard and Qua (1989) ABD'de ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasında uzun dönemde bir ilişki olmadığını bulmuşlardır. Ancak bulgular farklı ülke çalışmalarına göre değişebilmektedir. Örneğin Bjornland (2000), Norveç'in 1980'lerde yaşadığı resesyon döneminde, özellikle 1988'den sonra yaşanan arz şoklarının işsizliği kalıcı şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Yazar, Blanchard and Qua (1989)'un arz şoku olarak petrol fiyatlarındaki değişimin etkisini incelediği çalışmasını, ilgili şoku diğer üretim şoklarından ayırtmadığı için bu sonuca vardıkları noktada eleştirmiştir ancak yine de bulguların ülkeden ülkeye değiştiğini vurgulayarak petrol fiyatlarındaki değişimle ortaya çıkan arz şokunun işsizlik üzerindeki etkisinin Almanya ve Birleşik Krallık'a göre ABD'de daha hafif olduğunu da vurgulamıştır.

Petrol fiyatlarındaki değişim, iklimdeki değişimler gibi nedenlerle ortaya çıkabilecek negatif arz şokunun yanı sıra negatif talep şoku farklı nedenlerden kaynaklanan talep yetersizliği olarak ortaya çıkmaktadır. Mevcut talep yetersizliği olduğu durumda (mal ve hizmet arzının talepten daha fazla olduğu durumda) resesyonist bir süreç baş göstererek ekonomi durgunluk dönemi içerisine girmektedir. Mallar üretilip tüketilmeyince tekrar üretim yapılmaya ihtiyaç duyulmadığından emek atıl duruma düşmektedir. Bunun sonucunda işten çıkarmalar başladığından bireylerin gelirleri azalmakta ve sonuç olarak toplam talep tekrar düşmektedir. Böylece zincirleme olarak işsizlikte yeniden bir artış söz konusu olmaktadır. Konjonktür hareketlerinden etkilenen girişimci iş piyasasında emek

gücü talep etmeyerek mevcut iş kadrolarını azaltma yoluna gitmektedir. Bu tür işsizliklere ekonomik kriz zamanlarında rastlanır. Bugüne kadar dünyada görülen ekonomik krizlerin en şiddetlisi ABD’de patlak veren ve bütün dünyayı etkisi altına alan 1929 ekonomik krizidir. O dönemde ABD de işsizlik % 25’lere ulaşmıştır. Konjonktürel işsizlik genellikle sanayileşmiş ülkelerde görülmektedir. Bu işsizlik türü yapısal ve teknolojik işsizlik kadar uzun sürmemektedir. Ekonomilerde meydana gelen çeşitli dalgalanmalara ekonomik politikalar ile müdahale edilerek, önlemler alınmaktadır. Böylece konjonktürel işsizliğin etkisi azaltılabilmektedir (Pekin, 1996; Sürücü, 2014).

1.1.4. Mevsimlik İşsizlik

Mevsim şartları ve havada meydana gelen değişikliklerden dolayı, önce mamullerin arzında ve akabinde talebinde büyük ölçüde azalmalar olabilmektedir. Doğa ve mevsim koşullarına bağlı olan işlerde ekonomik faaliyetlerin yavaşlayarak gerekli üretim ve tüketimin olmamasından doğan işsizlik türü mevsimlik işsizlik olarak adlandırılır. Tarım, inşaat, kısmen turizm sektörlerinde bu işsizlik türü ile sıklıkla karşılaşılır (Zaim, 1986; Yavuz, 2012).

Genellikle tarıma bağlı ekonomilerde görülen bu işsizlik türü; ölü aylarda geçimini sağlamak için iş bulmak isteyen, fakat aradığı işi bir türlü bulamayan bireylerin işsiz kalması durumudur. Tarım faaliyetlerinin gerçekleşmediği dönemlerde, üretimdeki teknik koşullara bağlı olarak çalışmak isteyen ama iş bulamayan bir tarım kesimi mevcuttur. Bir ülkedeki aktif nüfusun büyük çoğunluğunun tarımsal faaliyetlerde çalışıyor olması, o ülke için mevsimsel işsizlik sorununun çözümü için yapılması gerekenleri ve uygulanması gereken politika sayısını daha da arttırmaktadır (Sürücü, 2014:23).

Tarım sektörünün yanı sıra mevsimsel işsizliğin yoğun olarak görüldüğü diğer sektörler turizm ve inşaat sektörleridir. Örneğin; turizm sektöründe çalışan bireyler, eğer yazlık yerlerde çalışıyorlar ise kış geldiğinde, kış turizminde çalışan bireyler ise yaz geldiğinde işsiz kalmaktadır. İnşaat sektörünün en aktif olarak çalıştığı dönem genellikle yaz mevsimi olduğundan bu sektördeki mevsimsel işsizliğe de genelde kış mevsiminde rastlanmaktadır. Aynı zamanda ulusal ve dini bayramlar gibi iş bırakmanın yoğun olduğu dönemlerde rastlanan kısa süreli işsizlik de mevsimsel işsizlik kapsamına girmektedir (Gediz ve Yalçınkaya, 2000:5; Sürücü, 2014:22).

İstihdamda mevsimlik dalgalanmalar, işgücü piyasasına dahil olmayan bireyler ile işgücü piyasasındaki işsiz bireylerin mevsimlik işe girmeleriyle meydana gelmektedir. İlk durumda; yani işgücüne dahil olmayan bir bireyin mevsimsel olarak işe girmesiyle işsizlik oranında değişme olmaz. Bunun nedeni, kişinin zaten işsiz olarak sayılmamasıdır. Bu duruma örnek olarak öğrenciler verilebilir. Mevsimlik çalışan öğrenciler, sezon bitince kendi istekleriyle işgücünden çıkmaktadır. Zaten işsiz kategorisinde sayılmayan öğrencilerin işten çıkmaları mevsimsel işsizlik oranlarını etkilememektedir. İkinci durumda ise; işgücüne katılan bir kişinin mevsimlik bir işe girmesiyle mevsimsel işsizlik oranı azalmaktadır (Bal Bektaş, 2014: 37).

İş olanaklarının kısıtlı olduğu bölgelerde mevsimlik işçiler, sezon dışında da çalışmak istemektedirler. Ancak bu işçiler genellikle işin var olmadığını düşündükleri için iş arayışından vazgeçerler. İşçilerin bu davranışları mevsimsel işsizliğin daha yüksek tahminlenmesine yol açmaktadır. Mevsimsel işsizliğin ayrıca diğer üretim faktörleri üzerinde de olumsuz etkileri olabilir. Örneğin; bu işsizlik türü emek ve sermayenin birlikte kullanıldığı durumlarda, sermayenin verimsiz kullanılmasına yol açmaktadır. Çünkü sezon olmadığı zaman emek talebi olmadığından sermaye de kullanılmamakta ve atıl kalmaktadır (Sharpe ve Smith, 2005: 13-15; Bal Bektaş, 2014: 37). Ancak sermaye, emeğin kullanıldığı bazı mevsimlerde emekle birlikte kullanılarak yüksek getiriler sağladığından ve bu durum sezon dışındaki getiri eksikliğini dengelediğinden, mevsimselliğin getirdiği verimlilik düşüşü genelde ekonomistler tarafından göz ardı edilmektedir.

Mevsimsel işsizlik genellikle her ülkede görülmektedir. En çok görüldüğü yerler ise; tarım alanında makineleşmeye henüz gidemeyen, daha çok emeğe dayalı üretim yapan ülkelerdir. Tam aksine tarım alanında makineleşme olduğunda; mevcut olan iş biraz daha az insan gücüyle yapılacağı için, daha az istihdam sağlanacağından dolayı var olan işsizlik türü gizli işsizlik ya da teknolojik işsizliğe dönüşecektir. Bu döngüsel durum, gelişmekte olan ülkelerin makineleşmeye geçerken yeni iş olanakları yaratmasıyla dengelenebilir (Sürücü, 2014:22).

Mevsimsel işsizlik, diğer işsizlik türlerine göre önlenmesi daha kolay bir işsizlik türüdür. Bunun nedeni, yıl içinde düzenli aralıklarla ortaya çıkıp ne kadar süreceğinin belli olmasıdır (Bal Bektaş, 2014: 42).

1.1.5. İradî İşsizlik

İradî işsizlik gönüllü işsizlik olarak da adlandırılmaktadır. İradî işsizliğin başlıca nedenleri hiçbir zaman aktif bir şekilde iş arayışında bulunulmaması, kişiler tarafından işin kendilerine uygun olmadığı ya da kendilerine uygun bir işin hiç olmadığı düşünülmesi, kişiyi tatmin eden ücretin verilmeyeceğinin düşünülmesi ve çalışmanın açıkça istenmeyebilmesidir (Eyüboğlu, 2003: 15).

Klasik iktisatçılar bu işsizlik türünün var olduğunu ve iradî işsizliğin, bireylerin kendi özgür iradeleri ile meydana geldiğini savunmuşlardır. Klasik iktisatçılara göre, işsiz bireyler, işe başladıklarında ancak kendilerine ödenen ücretten ve kendilerine sunulan çalışma şartlarından memnun olmaları halinde iş sahibi olabilmektedirler (Sürücü, 2014:25). Klasiklerin tersine Keynes'in tanımına göre ise iradî işsizlik, emeğin, normalde beklediğinden biraz daha düşük bir ücret karşılığında bir iş teklif edildiği zaman ortaya çıkmaktadır (Robinson, 1936: 226).

Keynes, rekabetçi işgücü piyasalarındaki fiili (gerçekleşen) istihdam ve işsizlik düzeylerinin aslında işçilerin çalışmaya ve çalışma dışındaki alternatif faaliyetlere zaman ayırma konusundaki tercihlerini yansıttığını söylemektedir. Bir saatlik çalışma karşılığında elde edilen reel ücretin, o bir saatte çalışmak yerine gerçekleştirilecek boş zaman faaliyetlerinin marjinal değerinden fazla olması durumunda hiç kimsenin yarı zamanlı veya tam zamanlı olarak işsiz kalmayacağını belirtmektedir. Ortodoks iktisatçılar, parasal ücret yapışkanlığını, Büyük Buhran döneminde bile işsizliğin gönüllü olduğunun açıklanmasında kanıt olarak kullanmıştır. Keynes ise tersine parasal ücret yapışkanlığının gönülsüz işsizliğe yol açtığını işçilerin, sadece Büyük Buhran döneminde fiyatların artmasıyla ihtiyaçları olduğundan daha düşük reel ücret karşılığında bile daha fazla çalışmaya gönüllü olduklarını kanıtlamıştır. Ne zaman işsizlik toplam talebin artmasıyla azaltılabiliyorsa, Keynes bu işsizliğin gönülsüz işsizlik olduğunu belirtmiştir (Tobin, 1995: 3).

1.1.6. Gayri İradî (Gönülsüz) İşsizlik

İş arayışında olan bireyler, piyasada var olan cari ücret düzeyine, iş alanlarına ve çalışma şartlarına razı olduğu durumda bile iş bulamayabilmektedirler. Geleneksel mikroekonomik teori, ekonomik ajanın bilerek ve isteyerek işgücü piyasasına katılmak istememesinin normal olduğunu, eğer çalışmak için kabul edebileceği asgari ücret düzeyi asıl ödenen ücret düzeyinden düşük ise bireyin çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtmektedir.

Buna “Asgari Kabul Ücreti prensibi” denir. Gayri iradi işsizliğin varlığı bu prensibin ihlali olarak görülebilir. Çünkü gönülsüz işsizlik, piyasada ödenen ücretin asgari kabul ücretini aşması durumunda dahi ortaya çıkan işsizliktir. Vroey (2004:5)’e göre bireylere ait tüketim ve boş zamanın bir fonksiyonu olan fayda modelinde ne kadar tüketim ne kadar boş zaman kullanılacağına karar vermek için bulunan birinci sıra koşullarına göre, reel ücret düzeyinden gerçekleştirilen tüketim ve boş zamanın marjinal ikame oranlarının eşitlendiği durumda birey işgücü piyasasına katılması gerekirken gönülsüz işsizlik durumunda katılamamaktadır.

Klasik ve Neo-Klasik iktisatçılar, böyle bir işsizlik türünün varlığını kabul etmemekle birlikte, bireylerin daha az ücrete kanaat getirdiklerinde gayri iradi işsizliğin önüne geçilebileceğini savunmaktadırlar. Keynesyen İktisata göre ise işsizlik; genellikle gayri iradi bir durumdur (Sürücü, 2014). Keynes mal ve hizmetlerin fiyatının parasal ücretlere nazaran biraz daha çok yükselmesi durumunda, gerek cari nominal ücretten çalışmaya hazır toplam işgücünün gerekse toplam işgücü talebinin fiili istihdamdan daha fazla gerçekleşeceğini ve iradi işsizliğin ortaya bu şekilde çıkacağını belirtmiştir (Viner, 1936: 148).

İradi ve gayri iradi işsizlik arasındaki ayrım işgücü ekonomisi literatüründe uzun süren tartışmalardan sonra biraz belirginleşmiştir. Ancak teorisyenler arasında hala tartışma götürülen istisnai durumlar mevcuttur. Örneğin, İngiltere ve ABD’de işgücü piyasaları üzerine çalışan ekonomistler, verilen büyük miktarlardaki işsizlik ödenekleri yüzünden savaş dönemleri arasında oluşan işsizliğin, gönüllü olup olmadığı noktasında çok tartışmışlardır. Hangi işsizliğin iradi olup olmadığı tartışmasında ise bazı ekonomistler, işsizlerin mutluluk düzeylerini inceleyerek psikologların bakış açısından olaya yaklaşmışlardır. Böylece işsiz kalmayı mutluluk ile ilişkilendirmişler ve kimse isteyerek yada gönüllü olarak işsiz olmayı istemeyeceğinden işsizliği iradi olmayan bir olgu olarak tanımlamışlardır (Kingdon ve Knight, 2001: 87-88).

1.1.7. Açık İşsizlik

Açık işsizlik, bir kişinin yaşamını sürdürebilmek için gerekli olan parayı kazanmak ve geçimini sağlamak arzusuyla yapacağı bir işinin olmaması durumudur (Sürücü, 2014:26). Açık işsizlik iradi ve gayri-iradi işsizliği içerisinde barındırmaktadır (Gafar, 1988: 73).

Gelişmekte olan birçok ülkede yaşayan eğitimli ve iyi işlerde çalışmak isteyen ve aileden gelen de bir varlığı olan kişiler açısından açık işsizlik gönüllü bir olgudur (Harris ve Todaro, 1970). Gelir durumu iyi olmayan yoksul bireyler ise işsiz olmayı göze alamadığından işsiz kalmışlarsa bu durum gönülsüz yaşanmaktadır. Bu kişiler hem kentsel hem de kırsal kesimde işsiz kalmaktansa kayıt dışı olarak istihdam edilmeyi yeğlemektedirler. Böylelikle gönülsüz olarak tanımlanan işsizlik azaltılabilir ancak bu şekilde yok olması mümkün değildir. Çünkü kayıt dışı çalışılan işin ücreti de gerçekten çok düşük olabilir ve bazı bireyler kayıt dışı çalışmak yerine işsiz kalarak kayıtlı çalışacakları bir iş aramaya girişebilirler. Ancak gelir durumu tahmin edilenden de düşük bireyler bunu göze alamamaktadır. Ekonomideki işsizliğin çoğu iradi (gönüllü) işsizlik ise, işsizlik ve hanehalkı geliri arasında pozitif bir ilişki vardır ancak yoksullar kayıt dışı sektörde çalışmaya devam edecektir (Kingdon ve Knight, 2001: 88,92). Dolayısıyla açık işsizlik hem gönüllü hem de gönülsüz işsizliği içerisinde barındırmaktadır.

1.1.8. Gizli İşsizlik

Bir işin yeterli sayının üzerinde çok kişi tarafından yapıldığı durumda, diğer bir ifade ile emeğin marjinal verimliliğinin sıfır ya da sıfıra yakın olduğu durumlarda bu işsizlik ortaya çıkar (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003:401; Sürücü, 2014:26). Gizli işsizlik durumunda görünürde işsizlik yoktur. Fakat bir kişinin yapabileceği bir iş iki, üç hatta daha fazla işçi arasında paylaşılıyorsa, burada bazı işçiler aslında çalışmıyor demektir. Az gelişmiş ülkelerin pek çoğunda özellikle kamu sektöründe sıklıkla görülen bir işsizlik türü olduğu söylenebilir. Bu işsizlik türünün yaygın olduğu durumlarda verimlilikler düşük olduğundan, ücretler de düşüktür.

Kamu sektörünün yanı sıra özellikle çok bireyli aile işletmelerinin olduğu tarım sektöründe de bu işsizlik ile karşılaşmak mümkündür. Tarımda emeğin marjinal verimliliğinin diğer bir üretim faktörü olan toprağa göre sıfır olduğu durumda bu işsizlik türü görülmektedir. Dolayısıyla, özellikle az gelişmiş ülkelerdeki tarım sektöründe bir grup işgücünün üretimden çıkarılması toplam hasılayı azaltmayacaktır. İşsizlik bu bağlamda az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler açısından farklı değerlendirmeli ve farklı çözüm yollarına gidilmelidir. Çünkü işsizlik sanayisi gelişmiş ülkelerde daha çok açık işsizlik olarak boy gösterirken, tarım yoğun üretime sahip az gelişmiş ülkelerde gizli işsizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü tarım sektöründe üretim, çok sayıda üyesi olan aile işletmeleri tarafından yapılırken, üretimdeki temel faktör bu hanehalkı üyelerinin kendi emeği olmakta

ve gizli işsizliğin önüne geçilememektedir. Kendi aile bireyini işten çıkarma gibi bir durum söz konusu olamamaktadır. Sanayisi gelişmiş ülkelerde ise asıl üretimde söz sahibi daha çok firmalar olduğundan ve emek, sermayeye yardımcı üretim faktörü konumunda olduğundan herhangi bir işgücü artığı durumunda emeğin işine son verilebilmektedir (Mathur, 1964:161). Bu açıdan gelişmiş ülkelerde rastlanan işsizlik türü genelde gizli işsizlik olmayıp, bu ülkelerdeki işsizlik büyük oranda talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerde görülen talep azalması, çalışan bireylerin işini kaybetmesine ve başka iş alanlarında kendilerine yeni iş bulmalarına neden olmuştur. Bu durumlarda bireyler genellikle ücreti daha az ve verimliliği daha düşük işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır (Özgüven, 1997: 401-403; Sürücü, 2014:28).

1.1.9. Gerçek Ücret İşsizliği

Klasik iktisatçılar gerçek işsizliğin reel ücretlerin çok yüksek olmasından dolayı ortaya çıktığını savunmuşlardır. Klasik iktisatçılar, işsizliğin çözüme kavuşturulabilmesi için reel ücretlerin düşürülmesi gerektiğini savunurken, Keynes ise bu düşünceye karşı çıkmıştır (McCombie, 1985). McCombie (1985) çalışması da Keynes'i haklı çıkaran bir analiz ile reel ücretteki düşüşün asıl istihdamda bir düşüşe yol açacağını tespit etmiştir. Keynes, klasiklerin savunduğu istihdam teorisini iki şekilde tanımlamıştır. Birincisi ücretin, emeğin marjinal verimliliğine eşit olduğunu söylerken, ikincisi, belirli bir emek arzı için ödenen ücretin marjinal faydasının istihdamdan dolayı çalışmanın getirdiği marjinal ızdıraba eşit olduğunu belirtmektedir. Çünkü ikinci teori emeğin çalışmaktan ziyade zamanını boş zaman alternatiflerine ayırmayı yeğleyeceğini ama tüketim yapmak için zamanını çalışmaya ayırmak zorunda olduğunu söylemektedir. Keynes'in de kabul ettiği klasiklerin ilk tanımı nominal ücretin emeğin marjinal ürününe eşit olduğunu vurgularken, ikinci önerme daha modern bir tanım olup, reel ücretin tüketim malları ve boş zaman arasındaki marjinal ikame oranına eşit olacağını belirtmektedir. Keynes ilk klasik önermeyi kabul etmekle birlikte ikinci önermeyi reddetmektedir. Çünkü Keynes'e göre ücret pazarlıkları nominal ücret üzerinden yapıldığından ve işçiler nominal ücretlerinde yapılacak kesintiyi kabul etseler bile bu durum illaki reel ücretlerinde bir kesinti anlamına gelmediğinden nominal ücret kesintisi işsizlik ile sonuçlanmak yerine aksine daha çok istihdamı beraberinde getirebilir. Ayrıca klasiklerin dediği gibi ücretin marjinal faydasının, çalışmanın getirdiği marjinal ızdıraptan fazla olması durumunda ortaya çıkan işsizliği gönüllü işsizlik değil, gönülsüz işsizlik olarak tanımlamıştır (Hoover, 1995: 657-658).

Keynes'e göre işsizlik toplam talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden toplam talebin yükseltilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu yüzden günümüzde Keynesyen iktisatçılar, 1930 yılında meydana gelen işsizliğin reel ücret fazlalığından değil de, toplam talep eksikliğinden meydana geldiğini savunmaktadırlar.

1.1.10. Teknolojik İşsizlik

Üretimde iki önemli üretim faktörü vardır. Bunlardan birincisi emek, ikincisi ise sermayedir. Teknolojinin gelişmesine ve makinalaşmaya paralel olarak, birden çok işgücünün yerini bir tek makina alabilmekte ve dolayısıyla üretimde daha fazla verim elde edilebilecek yöntemlere geçiş yapılabilmektedir (Unay,1996:210). Makinaların emeğin yerine geçmesi ile ortaya çıkan işsizlik türüne teknolojik işsizlik denir. Diğer bir ifade ile teknolojik işsizlik, ekonomide ve endüstride yeni ürünlere olan talebin karşılanması için gerçekleşen bir takım teknolojik gelişmeler sonucunda, üretim kapasitesinin artmasına ve değişmemesine karşın, mevcut iş için emeğe duyulan ihtiyacın azalması sebebiyle, bazı iş gücünün istihdam edilememesi sonucu meydana gelen işsizlik türüdür (Hic, 1969: 467: 298; Bal Bektaş, 2014: 33).

Günümüzde gelişen teknoloji işgücünün yerini almaya başlamıştır. Bilgisayar tekniği ve ileri teknoloji üretimde daha az insan gücüne ihtiyaç duyulması sonucunu doğurmuştur. Yeni teknolojiler kullanılmaya başlandıkça bazı meslek dalları önemini kaybetmekte, bazıları ise bütünüyle piyasada kaybolmaktadırlar. Sektör olarak incelediğimizde makinalaşmanın tam adı tarım sektöründe makinizasyon, tarım dışı sektörlerde ise otomasyon olarak adlandırılmaktadır (Talas, 1997:136-205; Sürücü, 2014:29). Tüm bu değişime ayak uydurulamaması, yeni çalışma alanları yaratılamaması, uzun zamanlı yapısal işsizliğe de sebep olmaktadır (Zaim, 1990). Bu yüzden teknolojik işsizliğin yapısal işsizliği de beraberinde getirdiği söylenmektedir.

Özellikle 1980'lerde teknolojik gelişmelerin çok hızlı gerçekleşmesiyle bu işsizlik türü kendini göstermeye başlamıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte endüstri ve sanayi alanında köklü değişimler meydana gelmiş (Feldmann, 2013: 1099-1126: 1099; Bal Bektaş, 2014) ve emeğin istihdama dahil olmama durumu ortaya çıkmıştır (Başterzi, 1996: 17; Bal Bektaş, 2014: 34).

Genellikle gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde görülen teknolojik işsizliğin etkileri, gelişmiş ülkelere göre daha yıpratıcıdır. Gelişmiş ülkeler daha fazla teknoloji ve teknik bilgi

kapasitesine sahip olduğundan oluşturulan yeni sektörler, yeni çalışma alanları ile işsiz olan bireylere iş olanakları yaratabilmektedir (Kocaoğlu, 1997:154-159).

1.1.11. Doğal İşsizlik

Doğal işsizlik oranı ilk olarak Friedman (1968) ve Phelps (1968) tarafından ortaya atılmıştır. Friedman (1968) doğal işsizlik oranını uzun bir cümle ile; “işgücünün hareketlilik maliyetleri, var olan işler ve işgücünün bu işlerde çalışmaya uygunluğu gibi konular hakkında bilgi toplamanın maliyeti, arz ve talepteki stokastik değişkenlik ve piyasaların aksaklığını içeren mal ve işgücü piyasalarının güncel ve yapısal karakteristiklerini kapsayan Walrascı genel denge denklemler sistemi tarafından ortaya çıkan bir oran” olarak tanımlamıştır (Blanchard ve Katz, 1997). Doğal işsizlik, bir ekonomide tam istihdam sağlandıktan sonra görülen bir işsizlik türüdür. Bu işsizlik türü, ülkede enflasyonun kabul edilemeyecek orana yükselme riskini içermeyen en düşük işsizlik oranıdır. Bu Philips Eğrisi ile ilgili bir durumdur. Ekonomistler, Toplam Arz (AS) eğrisinin potansiyel çıktı düzeyinde uzun vadede dikey olduğuna ve Phillips Eğrisi’nin de uzun vadede belli bir doğal işsizlik oranında dikey olduğunu belirtmektedir. Uzun vadede devlet harcamalarındaki artışlar yoluyla meydana gelen toplam talep değişimleri, fiyatları artırmaktadır ancak istihdamı değiştirmemektedir. O yüzden doğal işsizlik oranı enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı anlamına gelen “NAIRU (Nonaccelerating Inflation Rate of Unemployment) olarak adlandırılmıştır (Case vd., 2012:593). İstihdamın yüksek olduğu ekonomilerde de görülen friksiyonel ve yapısal işsizlik sebebiyle, doğal işsizlik oranı sıfır olmamaktadır (Sürücü, 2014:30).

Hall (1979) ise doğal işsizlik oranının arz ve talepten bağımsız bir şekilde oluştuğunu öne sürmüştür. İşe alım maliyetlerinin, işverenlerin ciro maliyetlerinin, iş ve işçi eşleştirme etkinliğinin ve işsizliğin maliyetinin doğal işsizlik oranını güçlü bir şekilde etkileyebileceğini belirtmiştir. Ancak bu faktörler zamanla çok değişmediğinden ve durağan olduğundan, doğal işsizlik oranındaki dalgalanmaların, gözlenen işsizlik oranındaki dalgalanmaları etkilemeyeceğini vurgulamıştır.

Doğal işsizlik oranını hesaplamada belli bir yöntem yoktur. Doğal işsizliği etkileyen diğer faktörler arasında, asgari ücret uygulamaları, nüfusun demografik yapısı, farklı sektörlerin büyüme özellikleri ve işsizlik sigortaları bulunmaktadır. Doğal işsizliği önlemek için; nüfusun artışını ve göçü önlemek, uygulanacak olan politikaların seçimine dikkat

etmek, çalışmaya teşvik eden uygulamalarda bulunmak, iş bulmayı kolaylaştırmak, emek piyasasıyla ilgili yeniliklerde bulunmak ve çeşitli eğitim programlarını yaygın hale getirmek gibi önlemler alınabilir. Tüm bu önlemlerin alınmasına karşın en iyi ekonomilerde bile bu işsizlik türü görülmektedir. Bu sebeple, ülkelerde görülen %2-3 düzeylerinde doğal işsizliğin olması normal kabul edilmektedir (Unay, 2001: 351; Bekiroğlu, 2010: 54).

İşsizlik ve türlerine ilişkin bilgi veren bu bölümün devamı niteliğinde olan 2. bölümde işsizliğin negatif etkilerini en aza indirmeyi amaçlayan işsizlik yardımlarından, hangi tür ödemeleri kapsadığından, nasıl uygulandığından ve Türkiye ile dünyaki gelişimden bahsedilmiştir.

2. BÖLÜM

2. İŞSİZLİK YARDIMLARI (ÖDENEKLERİ)

Bir önceki bölümde tanımları ve literatürde nasıl incelendikleri anlatılan işsizlik türlerinin çoğuna çözüm bulmak amacıyla devletler işsizlik yardımları gibi uygulamaları hayata geçirmiştir. İşsizlik yardımı terimsel olarak sadece karşılıksız parasal yardım olarak algılansa da, diğer adı işsizlik ödenekleri olan yardımlar kapsamına işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi ödemeler de girmektedir. Bu yüzden tez çalışmasında zaman zaman ödenek zaman zaman yardım terimi işsizlik yardımları veya ödeneklerini ifade etmede kullanılacaktır.

Tez çalışması işsizlik ödeneklerinin sağlık ve yaşam standardı üzerine etkisini araştırmakta olup, iyi sağlık düzeyi ve yüksek bir yaşam standardı düzenli bir iş ve gelir ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda işsizlik ödeneklerinin öncelikle istihdam üzerine etkisi de önemli olup, uluslararası yazında sıklıkla incelenmiştir. Bulgular pozitif ve negatif etkileri kapsayacak şekilde farklılaşmaktadır (Katz ve Meyer, 1988). İşsizlik ödeneklerinin istihdam üzerinde negatif etkileri olduğunu ortaya koyan çalışmalar, işsizlik ödeneğinin işsizlik tazminatı gibi ödemeleri alan alıcıları bir gelir elde ettikleri için daha uzun süre işsiz kalmaya ikna edebileceğini belirtmişlerdir. (bkz. Moffitt ve Nicholson, 1982; Katz ve Meyer, 1990a, 1990b; Meyer, 1990; Moffitt, 1985; Lancaster ve Nickell; 1980; Narendranathan vd., 1985; Ham ve Rea, 1987; Hunt, 1995; Winter-Ebmer, 1998; Card vd., 2007). Öte yandan, işsizlik ödemelerinin istihdam sağlama noktasında olumlu etkilerini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Centeno (2004), daha verimli bir işsizlik sigortası sisteminin, işsizlik sonrası işe alım ile pozitif ilişkili olduğunu kanıtlamış ve Tatsiramos (2006), on Avrupa ülkesine ait verileri kullanarak yaptığı çalışmada aynı sonuca ulaşmıştır. Bu iki çalışma uluslararası literatüre katkı sunan ABD, Birleşik Krallık, Almanya, Avusturya gibi ülkelerde işsizlik ödenekleri ile istihdam arasında ilişkiyi araştırmış çalışmalardır. Türkiye’de işsizlik ödeneklerinin istihdam veya işsizlik üzerine etkisinin analiz edildiği benzer bir çalışma mevcut değildir. Doç. Dr. Öznur Özdamar Giovanis yürütücülüğünde devam etmekte olan TÜBİTAK- 217K059 Numaralı Proje ulusal yazındaki bu açığa çözüm getirecek olup, ilgili projenin ikinci iş paketi Türkiye’de işsizlik ödeneklerinin bireylerin istihdam durumu üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Bu iş paketinin bir diğer amacı ilgili ödeneklerin bireylerin sağlık ve yaşam standardı üzerine etkisini incelemek olup, bu tez çalışması ayrıca bu iş paketinin bir parçasıdır. Ulusal yazında

bu konu yine ilk defa ele alınmış olup uluslararası yazında işsizlik ödeneklerinin sağlık ve yaşam standardı etkisi farklı ülkeler için yine çok az çalışma tarafından irdelenmiştir. Analizlerde kullanılacak işsizlik ödenekleri; işsizlik sigortası, kıdem tazminatı veya işsizlere verilen diğer nakdi yardımlardır. Çünkü ampirik kısımda yapılacak analizlerde “TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Panel Veriseti (2007-2015)” kullanılacak olup, bu veriler içerisinde yer alan işsizlik yardımları değişkeni tüm bu ödenekleri kapsamaktadır. Sonuç olarak tez çalışmasında aktif değil pasif istihdam politikalarının ilgili değişkenler üzerinde etkisinin analiz edileceği söylenebilir. Bu nedenle tezin devam eden başlıklarında işsizlik sigortası, kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ve diğer işsizlik yardımı kapsamına giren işsizlik ödeneklerine değinilmiş, Türkiye’de ve dünyada uygulama şekilleri anlatılmıştır. Tablo 2.1 pasif istihdam politikalarının neler olduğunu, hangi amaçla yürürlükte olduklarını ve uygulama alanlarını özetlemektedir. İlerleyen bölüm bu politikaları detayları ile irdedecektir.

Tablo 2.1: Pasif İstihdam Politikaları (Gelir Desteği Sunan Politikalar)

Politikalar	Ekonomik Gereçekler	Uygulama Alanı
İşsizlik Sigortası	Yapısal değişiklikler uzun dönemde tüm çalışanların yararına olabilir fakat, değişiklikten etkilenen bireylerin geçici gelir desteğine ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyacı karşılamaya yöneliktir.	İşini kaybeden bireyleri hedefleyen bir politikadır. Geçiş dönemlerinde işini kaybedenlerin satın alma gücünü korur
İşsizlik Yardımı	Yoksulluğu azaltır ya da kısmen önler.	İşini kaybedenleri ya da ailelerini hedefleyen bir politikadır.
Kıdem Tazminatı	Firmalarda işçilik maliyetini düşürür; fakat, uzun dönemde sosyal maliyeti vardır.	İşsizliğin yüksek olduğu dönemlerde ters etkiler yaratır, toplumsal dengeleri bozucu etkisi olabilir.
İhbar Tazminatı	İş kaybı sonucunda meydana gelecek gelir kaybının giderilmesi ve kişiye önceden haber verilerek işsiz kalmadan önce yeni iş bulmasını kolaylaştırmak	İşten çıkarma öncesi kitleyi hedefleyen bir politikadır. Geçiş döneminde, yeni iş arama fırsatı sağlar ve satın alma gücünü korur.

Kaynak: Recep V., (2004), İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları, Ankara: Siyasal Kitapevi.

2.1. İşsizlik Sigortası

Dünyadaki en temel pasif işsizlik politikası işsizlik sigortasıdır. İşsizlik sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına karşın, kendi istek ve kusuru dışında işten çıkmak zorunda kalanlara, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini engelleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren ve devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta

koludur. Günümüzde işsizlik sigortası birçok ülkede uygulanmaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2011: 418; Ertuğrul, 2012:31).

İşsizlik sigortası bir pasif istihdam politikasıdır. Pasif istihdam politikaları, işsizliği azaltmak yerine işsizliğin meydana getirdiği sosyal ve ekonomik sorunları önlemeye yönelik çalışmalardır (Ertuğrul, 2012:30). Dünyada özellikle önde gelen OECD ülkelerinde uygulanan pasif istihdam politikaları için yapılan harcamaların GSYİH içerisindeki payı yıllar itibariyle ülkeden ülkeye değişmekle birlikte 1990'lı yılların başından itibaren düşmeye başlamıştır. Geçmişte birkaç ülke dışında (Belçika, İrlanda, Danimarka, Hollanda gibi) GSYİH içindeki payı %2 düzeyini geçmeyen pasif istihdam politikaları bu ülkelerde de giderek düşüş göstermiştir. Uzun dönem ödenen işsizlik ödeneklerinin bireyleri iş aramaktan ziyade ödenekle yetinmeye ittiği anlaşıldığından zamanla ülkeler pasif istihdam politikaları uygulamaktan ziyade aktif istihdam politikalarına yönelmişlerdir. Doç. Dr. Öznur Özdamar Giovanis yürütücülüğünde devam etmekte olan TÜBİTAK- 217K059 Numaralı Proje'de ele alınan işsizlik ödeneklerinin istihdam üzerine etkisini gösteren ilk bulgular da bu yöndedir. İşsizlik ödeneklerinin istihdam yaratmada etkin olmadıkları hatta işsizliği artırdığı bulgusu diğer ülkelerde yapılan pek çok çalışma ile uyumlu sonuçlar ortaya koymuştur. Tablo 2.2'de dünyanın önde gelen ülkeleri olan OECD ülkelerinde zamanla pasif istihdam politikalarının düşüşe geçtiği görülmektedir.

Pasif istihdam politikaları içerisinde harcama payının en yüksek olduğu politika türü işsizlik sigortasıdır. Tablo 2.3'de de işsizlik sigortasının uygulandığı, dünyanın seçilmiş ülkelerinde yıllar itibariyle işsizlik sigortası politikasına yapılan harcamanın GSYİH içerisindeki payı gösterilmektedir. İşsizlik sigortasına yapılan harcamaların GSYİH içerisindeki payının 2000 yılına kıyasla 2016 yılında düştüğü görülmektedir. 2008-2009 Avrupa ekonomik krizi döneminde bazı ülkelerde o yıllar için artış yaşandığı ancak özellikle son iki yılda tekrar düşüşlerin yaşandığı görülmektedir. İspanya, İtalya, Belçika ve Finlandiya diğer ülkelere kıyasla işsizlik sigortasına daha fazla bütçe ayırmakta olup, en azından son yıllarda %1'lerin üzerinde oranlara sahip oldukları görülmektedir. Bunun sebebi olarak bu ülkelerdeki işsizlik oranlarında yaşanan göreceli artışı gösterilebilir. İşsizlik oranlarında artış olduğu için işsizlik sigortasına daha fazla bütçe ayırmaktadırlar.

Tablo 2.2: OECD Ülkelerinde Pasif İstihdam Politikalarına Yapılan Harcamaların GSYİH İçerisindeki Payı (%)

	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ülkeler															
Avusturalya	1.10	1.23	0.86	0.55	0.48	0.41	0.44	0.54	0.50	0.51	0.57	0.63	0.68	0.68	0.65
Avusturya	0.99	1.58	1.14	1.46	1.35	1.20	1.12	1.43	1.36	1.25	1.25	1.40	1.40	1.49	1.53
Belçika	2.51	2.68	2.06	2.28	2.14	1.95	1.95	2.32	2.21	2.04	2.05	2.09	1.94	1.71	1.58
Kanada	1.85	1.25	0.69	0.60	0.58	0.54	0.64	0.95	0.79	0.65	0.59	0.56	0.56	0.62	0.65
Çek Cumhuriyeti	N.A	0.11	0.26	0.22	0.21	0.19	0.18	0.41	0.35	0.27	0.23	0.24	0.22	0.19	0.18
Danimarka	4.31	4.23	2.32	2.28	1.80	1.46	1.17	1.66	1.73	1.60	1.64	1.62	1.40	1.28	1.15
Finlandiya	1.09	3.76	2.02	1.82	1.63	1.37	1.29	1.79	1.71	1.41	1.40	1.61	1.82	1.93	1.85
Fransa	1.34	1.47	1.70	2.00	1.77	1.58	1.51	1.83	1.86	1.80	1.88	1.96	2.00	1.98	N.A
Almanya	0.97	2.25	1.81	1.92	1.63	1.19	1.01	1.45	1.28	0.99	0.94	1.00	0.94	0.88	0.82
Yunanistan	0.39	0.36	0.38	0.40	0.37	0.33	0.46	0.68	0.71	N.A	N.A	0.64	0.51	0.49	N.A
Macaristan	N.A	0.87	0.46	0.38	0.35	0.35	0.36	0.67	0.71	0.66	0.41	0.34	0.26	0.25	0.24
İrlanda	2.47	2.53	0.77	0.79	0.81	0.88	1.28	2.47	2.79	2.48	2.37	2.14	1.79	1.25	1.07
İtalya	0.79	0.92	0.61	0.67	0.65	0.59	0.70	1.24	1.32	1.24	1.50	1.52	1.54	1.29	N.A
Japonya	0.30	0.38	0.55	0.27	0.25	0.24	0.21	0.34	0.26	0.25	0.24	0.21	0.19	0.17	0.16
Lüksemburg	0.49	0.64	0.41	0.66	0.59	0.52	0.54	0.90	0.79	0.67	0.78	0.85	0.74	0.68	0.61
Hollanda	2.33	2.67	1.51	1.75	1.44	1.15	1.03	1.38	1.45	1.36	1.62	1.94	1.97	1.82	1.68
Yeni Zelanda	1.85	1.10	1.26	0.44	0.36	0.25	0.30	0.48	0.56	0.42	0.39	0.43	0.40	0.35	0.32
Norveç	1.11	1.06	0.42	0.50	0.30	0.21	0.16	0.40	0.48	0.40	0.34	0.33	0.38	0.46	0.53
Polonya	N.A	1.68	0.81	0.85	0.70	0.51	0.35	0.33	0.34	0.30	0.32	0.35	0.31	0.27	0.24
Portekiz	0.32	0.82	0.78	1.24	1.15	1.10	1.07	1.37	1.44	1.37	1.69	1.73	1.55	1.36	1.21
Slovakya	N.A	0.42	0.83	0.26	0.33	0.35	0.42	0.66	0.59	0.49	0.43	0.40	0.35	0.34	0.35
Spain	2.54	2.37	1.32	1.43	1.41	1.42	1.84	2.91	3.05	2.82	3.04	2.89	2.45	1.92	N.A
İsveç	0.79	1.98	1.28	1.22	1.01	0.70	0.55	0.86	0.76	0.60	0.63	0.68	0.61	0.55	0.55
İsviçre	0.12	1.04	0.50	0.85	0.69	0.53	0.45	0.85	0.74	0.51	0.56	0.63	0.61	0.65	0.71
Birleşik Krallık	0.62	0.76	0.28	0.17	0.17	0.15	0.19	0.32	0.29	0.31	N.A	N.A	N.A	N.A	N.A
ABD	0.46	0.32	0.27	0.23	0.23	0.30	0.84	1.07	0.74	0.55	0.41	0.24	0.18	0.18	0.16

Kaynak: OECD Stat Veri Tabanı (2017). Erişim Tarihi: 14 Nisan 2019.

Tablo 2.3: OECD Ülkelerinde İşgücü Sigortasına Yapılan Harcamaların GSYİH İçerisindeki Payı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ülkeler																	
Avusturya	0.59	0.61	0.6	0.59	0.57	0.65	0.6	0.53	0.51	0.71	0.65	0.59	0.6	0.65	0.68	0.69	0.68
Belçika	0.91	0.91	1.04	1.16	1.2	1.21	1.15	1.03	1	1.16	1.13	1.07	1.07	1.12	1.1	0.97	0.91
Kanada	N.A	N.A	0.74	0.75	0.67	0.6	0.58	0.54	0.64	0.95	0.79	0.64	0.59	0.56	0.56	0.62	0.65
Çek Cumhuriyeti	N.A	N.A	0.23	0.25	0.23	0.22	0.21	0.18	0.18	0.38	0.34	0.26	0.22	0.24	0.22	0.18	0.17
Danimarka	1.32	1.26	1.27	1.55	1.51	1.29	0.95	0.67	0.43	0.85	0.99	0.9	0.98	0.9	0.81	0.78	0.67
Finlandiya	0.87	0.75	0.76	0.82	0.85	0.81	0.73	0.6	0.55	0.91	0.93	0.8	0.78	0.92	1.02	1.06	0.97
Fransa	1.21	1.26	1.51	1.73	1.73	1.63	1.41	1.25	1.21	1.51	1.53	1.5	1.58	1.63	1.64	1.64	N.A
Almanya	1.11	1.15	1.24	1.31	1.28	1.17	0.96	0.67	0.54	0.7	0.64	0.51	0.5	0.54	0.52	0.49	0.46
Yunanistan	0.33	0.29	0.27	0.3	0.33	0.34	0.32	0.28	0.4	0.62	0.65	0.55	0.61	0.53	0.41	0.39	N.A
Macaristan	N.A	N.A	N.A	0.34	0.34	0.34	0.32	0.35	0.36	0.44	0.42	0.35	0.21	0.15	0.12	0.12	0.12
İrlanda	0.24	0.24	0.31	0.33	0.3	0.25	0.25	0.28	0.49	1.02	0.77	0.54	0.42	0.31	0.22	0.15	0.13
İtalya	0.45	0.42	0.43	0.42	0.45	0.51	0.49	0.47	0.56	0.86	0.88	0.87	1.05	1.02	1.09	0.94	N.A
Japonya	N.A	N.A	0.46	0.4	0.37	0.27	0.25	0.23	0.21	0.34	0.25	0.25	0.23	0.2	0.18	0.17	0.16
Lüksemburg	0.16	0.18	0.24	0.35	0.39	0.4	0.36	0.34	0.34	0.49	0.48	0.44	0.51	0.57	0.52	0.46	0.42
Hollanda	0.6	0.57	0.62	0.84	0.91	0.86	0.67	0.48	0.4	0.72	0.8	0.71	0.84	1.06	1.09	0.98	0.85
Norveç	0.41	0.42	0.53	0.47	0.44	0.34	0.21	0.14	0.12	0.24	0.31	0.28	0.25	0.25	0.29	0.35	0.39
Polonya	N.A	N.A	N.A	N.A	N.A	0.3	0.26	0.19	0.14	0.21	0.22	0.19	0.21	0.22	0.17	0.15	0.12
Portekiz	0.46	0.47	0.56	0.75	0.84	0.9	0.83	0.7	0.64	0.85	0.92	0.96	1.25	1.28	0.99	0.75	0.61
Slovakya	N.A	N.A	N.A	N.A	0.29	0.16	0.11	0.09	0.1	0.27	0.22	0.23	0.24	0.24	0.21	0.2	0.21
İspanya	0.83	0.88	0.98	1.02	1.05	1.01	1	1.01	1.37	2.21	2.06	1.8	1.94	1.85	1.42	1.08	N.A
İsveç	0.84	0.62	0.62	0.74	0.81	0.75	0.61	0.42	0.36	0.53	0.45	0.32	0.33	0.35	0.31	0.27	0.26
İsviçre	N.A	N.A	0.59	0.87	0.87	0.77	0.63	0.47	0.39	0.62	0.66	0.48	0.51	0.56	0.56	0.6	0.65
ABD	N.A	0.47	0.48	0.35	0.25	0.23	0.23	0.29	0.84	1.06	0.74	0.55	0.4	0.24	0.18	0.18	0.16

Kaynak: OECD Stat Veri Tabanı (2017), Erişim Tarihi: 14 Nisan 2019.

İlgili literatür işsizlik sigortasının işsizliğin çözümünde bir çare olmadığını kanıtladığından ve özellikle Avrupa ve ABD’de uygulamaya koyulan politikaların etkinliği pek çok çalışma tarafından negatif olarak değerlendirdiğinden işsizlik sigortasına yapılan harcamalarda yıllar itibariyle düşüşlerin yaşanması normaldir.

İşsizlik sorunun önlenmesini sağlamasa da işsizlik sigortası, işsizliğin meydana getirdiği sonuçların telafisini sağlayabilmektedir. Hastalık, yaşlılık, analık veya ölüm risklerinin doğal özelliklerinden farklı olarak işsizlik olgusu ekonomik güçlerin değişken olmasından kaynaklanmaktadır. Bu değişkenlik sonucunda bireylerin uğradığı kayıplar işsizlik sigortası ile en aza indirgenmeye çalışılır. İşsizlik sigortasının ilk defa 1893 yılında İsviçre’nin Bern Kantonunda isteğe bağlı olarak kurulduğu söylenmektedir. İsviçre’nin St. Gallen kantonunda kurulan işsizlik sigortasına katılma, geliri belli bir sınırın altında olan bireyler için zorunlu tutulmuştur. 1896 yılında Köln’de, 1905 yılında Leipzig’de yerel yönetimlerce kurulan işsizlik sigortalarına katılma ise bireylerin isteğine bağlı idi. 20. Yüzyılın başlarında ise Belçika’nın Ghent şehrinde sendikalar bünyesinde oluşturulan isteğe bağlı işsizlik sandıklarına yerel yönetimlerin belirli bir oranda katkı sağlamalarına dayalı bir sistem ortaya çıkmıştır. 1901 yılında uygulamaya geçirilen bu sistem büyük ilgi görmüş ve ilerleyen yıllarda birçok Avrupa kentinde benimsenmiştir (Andaç, 1991: 34.; Baştırzi, 1996: 61). Modern anlamda işsizlik sigortası ise, devlet tarafından yasa vasıtasıyla ilk kez zorunlu olarak 1911 yılında Llyod George’un başbakanlığı döneminde İngiltere’de kurulmuştur (Toker, 2002: 86; Dilik, 2000: 2; Yiğit, 2004: 49; Sofracı, 1999: 10; Limoncuoğlu, 2006: 38; Türkcan, 2007: 39; Görücü vd., 2012: 131). Bu tarihten önce Birleşik Krallık’ta işsizlik sigortası isteğe bağlıydı. İşsizlik sigortasının finansmanına işveren, işçi ve devlet eşit oranda katılmaktaydı.

Birleşik Krallık’ı takiben Birinci Dünya Savaşı’na kadar 6 ülkede işsizliğe bağlı işsizlik sigortası kurulmuşken 1920’li yıllarda zorunlu olarak işsizlik sigortasına geçen ülke sayısı 11’i bulmuştur. 1917’de Finlandiya, 1919’da İtalya ve İspanya, 1920’de Avusturya ve Belçika, 1927’de Almanya işsizlik sigortasına sahip olmuşlardır. 1935 yılında ABD, 1944’de Avustralya, 1947’de Japonya ve 1958’de Fransa zorunlu işsizlik sigortasını kabul etmişlerdir. Sosyal sigorta dalları içerisinde teşkilatlanması ve yönetimi en zor ve karmaşık olan dal işsizlik sigortasıdır. Bu nedenle işgücü piyasasının yeterince organize olduğu ülkelerde uygulanan işsizlik sigortası (Sofracı, 1999:5), işsizlik riskiyle karşılaşan kişilere gelir güvencesi sağlayan ve gelişmiş ülkelere özgü bir sistem görünümü sergilemektedir

(Başterzi, 1996: 68; Yalçiner, 1998: 20). İkinci Dünya Savaşından günümüze kadarki gelişmeler de bunu teyit etmektedir (Başterzi, 1996: 68; Görücü vd, 2012: 131). İşsizlik sigortası 2. Dünya Savaşı'ndan sonra daha çok dünya ülkesinin ilgisini çekmeye başlamıştır (Şakar, 2007: 176). Örneğin 1975'te Portekiz'de, 1977'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, 1997'de ise Hong-Kong'da bu kentin Çin Halk Cumhuriyeti'ne geçmesiyle birlikte uygulanmaya başlamıştır. İşsizlik sigortasının uygulandığı ülkelerin sayıca artmasının nedeni 2. Dünya savaşından sonra uluslararası belgelerde işsizliğin sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınması gerektiğine ilişkin hükümlerin ortaya çıkmaya başlamasıdır. Birleşmiş Milletler tarafından 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesi "... Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi denetimi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir" hükmüne yer vererek, işsizlik sıkıntısının da sosyal güvenlik kapsamına alınmasına gerektiğini vurgulamaktadır (Güzel, 2000: 819; Görücü vd, 2012: 131). Benzer şekilde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 102 sayılı ve 1952 tarihli "*Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi*" çalışanlara hastalık halinde sağlık yardımı (tıbbi bakım) ile hastalık ödenekleri (kaybedilen kazancın karşılanması) ve analık, malullük, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm ve işsizlik gibi riskler karşısında ise sosyal güvence sağlamayı öngörmüştür (Centel, 2000: 4; Görücü vd, 2012: 131).

Günümüzde dünya üzerinde toplamda 72 ülke işsizlik sigortası ve buna ilave olarak işsizlik hakları adı altında ülke vatandaşlarına yardım sağlamaktadır. Bunlardan yoğun olarak işsizlik sigortası projesi altında yardım veren ülkelerden bazıları Kanada, ABD, Güney Amerika, Arjantin, Şili, Danimarka, Fransa, Almanya, Orta Doğu'da Bahreyn ve Asya'da Çin, Japonya, Moğolistan, Kore, Thailand ve Vietnam'dır. Thailand ve Vietnam işsizlik sigortası kapsamında işe yerleştirme servisleri aracılığıyla nakit desteği ve mesleki eğitim kursları sağlamaktadır. Bu ülkelerin hepsinde özel sektör çalışanları bu kapsama dahilken, bazı ülkelerde kendi işini kuran çalışanlar da bu koruma yardımlarından yararlanabilmektedir. Arjantin, Şili, Danimarka, Kore ve Thailand'da kamu sektörü çalışanları bu haklardan muaf tutulmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde göçmenler dahi var olan bu haklardan ülke sınırlarında buldukları süre içerisinde yararlanıp, ödenek talep edebilmektedir. Fakat düşük bütçeye sahip, yarı zamanlı çalışan ve mevsimsel çalışan işçiler Almanya, Japonya ve Kore'de bu haklardan yararlanamamaktadırlar. Genel anlamda iş sözleşmesi biten veya daha önce sigortalı bir işte çalıştığını ve gönüllü olarak işten çıkmadığını belgeleyen çalışanlar bu haklardan yararlanmayı talep edebilmektedir. Şili ve

Vietnam'da genel durumdan farklı olarak gönüllü olarak işinden ayrılanlar da bu haklardan yararlanabilmektedirler. İstifa sonrası bu haklardan yararlanılması için Danimarka, Fransa, Almanya ve Japonya çalışma başlatmıştır. Yardım yüzdeleri sosyal koruma kapsamında ülkelere göre değişkenlik göstermektedir. Arjantin, Bahreyn, Kanada, Şili %50 - %60 arasında yardım sağlamaktadır. Bu konuda en cömert olan ülke ise %90'a varan yardım oranıyla Danimarka'dır.

Türkiye'de ise işsizlik sigortası ile ilgili yapılan çalışmalar temel olarak iki kuruluş tarafından 1959 yılı itibariyle gerçekleştirilmiştir. Bunlar İş ve İşçi Bulma Kurumu ile Devlet Planlama Teşkilatı'dır. İşsizlik sigortasının olması gerekliliği ilk olarak Devlet Planlama Teşkilatı tarafından çıkarılan kalkınma planlarında dile getirilmiştir. Örneğin; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan hedefler doğrultusunda 1976 sonuna kadar Türkiye'de işçi niteliğini taşıyan işçiler için işsizlik sigortasının kurulması kararlaştırılmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da sosyal sigortaların kapsamı alanına giren risk alanının genişletilmesi amacıyla işsizlik sigortasının kurulması üzerinde çalışılacağı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında kurulacağı, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise kıdem tazminatı fonu yasa tasarısının işsizlik sigortası ile birlikte ele alınarak çıkarılacağı belirtilmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise işsizlik sigortasından hiç bahsedilmemiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, çalışırken işsiz kalanlar için işsizlik sigortası programı hazırlık çalışmalarına başlanacağından, Yedinci Beş Yıllık Planı'nda da, işsizlik sigortasının uygulanacağı, işsizlik sigortası kanunu (İSK) ve bu hizmeti yürütecek kurumla ilgili yasal düzenlemelerin yapılacağı belirtilmiştir. Uzun süren tartışmalar ve çabalarla geçen 40 yıllık bir sürecin sonucunda ise işsizlik sigortası 1999 yılında yasal çerçevesine kavuşmuştur. Bu tarihe kadar önce sırasıyla ABD ve OECD teknik yardımı sayesinde ülkemize gelen yabancı uzmanlar tarafından 1968 ve 1980 yıllarında Çalışma Bakanlığı'na bir dizi rapor sunulmuştur. Bu raporlar sonucunda ilgili yıllarda ilgili bakanlık tarafından işsizlik sigortası tasarıları düzenlenmiştir. Ancak bu tasarılarından sonuç alınamamıştır (İSK, 1980). 1993 yılında da başarısız bir tasarı denemesinden sonra, 25 Ağustos 1999 yılında 4447 sayılı Kanun ile ülkede ilk kez dar kapsamlı da olsa İşsizlik Sigortasının uygulanması kabul edilmiştir. Bu kanun 1 Haziran 2000 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Halihazırda sigorta primlerinin yüksekliği ve bu yüksek primlere bir de işsizlik sigortası priminin eklenmesinin istenmemesi, ülkemizde işsizlik ile ilgili rakamların eksik olmasından dolayı işsizlik sigortasının uygulanmasında karışıklık olabileceği düşüncesi, tasarruf fonlarının yetersiz olması ve kronik bütçe açıkları

nedeni ile böyle bir sigortanın finansmanındaki zorluklar ülkemizde işsizlik sigortasının geç uygulanmasının nedenlerindedir (DPT,1963; DPT, 1967; DPT, 1972; DPT, 1977; Görücü vd., 2012: 132).

Sigorta hizmetlerini yürütme görevi ise yeniden yapılandırılan Türkiye İş Kurumu Genel müdürlüğü içerisinde oluşturulan İşsizlik Sigortası Daire Başkanlığı'na verilmiştir. Sigorta işsizlere yönelik ilk ödemesini 01 Mart 2003 tarihinde gerçekleştirerek 40 yıllık rüyanın gerçek olmasını sağlamıştır (Görücü vd., 2012: 132). Sadece belli şartları yerine getiren ve çalışırken işsiz kalanlara işsizlik sigortası ödeneğinden yararlanma hakkı sağlayan bu kanun zorunlu sigortalılık ilkesini benimsemiştir. 4447 sayılı kanun kapsamına giren ve halen çalışmakta olanların yasanın yürürlüğe girdiği tarihte, yeni işe girenlerin ise işe başladıkları tarihten itibaren kendiliğinden işsizlik sigortası kapsamına girecekleri belirtilmiştir. Ayrıca 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun uygulanmasına yönelik üç adet Bakanlık tebliği ile İşsizlik Sigortası Fonu Yönetim Kurulunun çalışmasına dair bir de yönetmelik ve genelge çıkarılmış bulunmaktadır⁵. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun 46. maddesi yasanın amacını, işsizlik sigortasına ilişkin kuralları ve uygulama esaslarını düzenlemiş ve sigortalılara işsiz kalmaları halinde yapılacak ödeme ve sunulacak hizmetleri açıklamıştır (İSK, 1999).

İşsizlik sigortasının kapsamına genelde hizmet akdiyle bağımlı çalışan bireyler girmektedir. Bu bireylerin beden işçisi ya da fikir işçisi olması önemli değildir. Bağımlı çalışan grubunda olan memurlar ve diğer kamu görevlileri ise işsizlik sigortasının kapsamı dışında kalmaktadır. Bunun nedeni memurların İdare Hukuku ilkeleri çerçevesinde prensipte yaşam boyunca kalıcı bir işe alınmaları ve işçilere göre daha fazla iş güvencesine sahip olmalarıdır (Başterzi, 1996:101; Andaç, 1991:52). Buna karşılık hizmet aktiyle çalışıyor olsalar bile çalışma biçiminin belirsizliklerle dolu olması sebebiyle tarım sektöründe çalışanlar ve mevsimlik işlerde çalışanlar da işsizlik sigortası kapsamına girmemektedir. Yarı-zamanlı çalışanların işsizlik sigortası kapsamına girmeleri haftalık asgari bir çalışma süresini veya gelir düzeyini aşmaları koşuluna bağlanmıştır. Yüksek ücret alan grupların ve kendi hesabına çalışanların işsizlik sigortası kapsamına girmesi ise dünyada pek benimsenmeyen bir durumdur. Çünkü bu çalışanların işsizlik dönemlerini

⁵ Bknz. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun Uygulanmasına İlişkin 1 No'lu Tebliğ (RG. 21.5.2000, 24055); 2 No'lu Tebliğ (RG. 29.6.2000, 24094); 3 No'lu Tebliğ (RG. 30.1.2002, 24656); 3 No.'u Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (RG. 30.5.2002, 24770); İşsizlik Sigortası Fonu Yönetim Kurulunun Çalışmasına ve Fon Kaynaklarının Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (RG. 16.9.2000, 24172; Genelge 28.3.2001, No. 16-240).

göğüsleyebilecek olanaklara sahip oldukları düşünülmektedir. Bununla beraber, bazı ülkelerde (İskandinav ülkeleri gibi) kendi hesabına çalışanlara da işsizlik sigortasından yararlanma hakkı tanınmıştır. Bu sigortadan kimlerin yararlanacağı ayrıca yasanın 46/2 maddesinde gösterilmiştir. Ancak bu madde çok kapsamlı olmadığından İşsizlik Sigortası Kanunu kapsamına kimlerin gireceği çıkarılan tebliğ ve genelgelerle açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bunlara göre işsizlik sigortası kapsamına giren kişiler; 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun (SSK) 2. maddesine göre bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işverene tabi olarak çalışan sigortalılar, 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun'a göre çalıştırılan koruma bekçileri, 506 sayılı SSK'ya göre vakıf sandıklarda çalışanlar, karşılıklılık esasına tabi olarak yapılan ikili anlaşmalara göre Türkiye'de sigortalı olarak çalışan yabancılar, ücretli ve sürekli olarak ev işlerinde çalışanlar, kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde ücretle, özel sektöre ait tarım ve orman işlerinde ücretle ve sürekli olarak, tarım sanatlarına ait işlerde, tarım işyerlerinde yapılan ve tarım işyeri sayılmayan işyerlerinin park, bahçe, fidanlık işlerinde çalışanlardır. İşsizlik sigortası kapsamına alınmayanların başında ise SSK md. 3 ile sosyal sigortalı sayılmayanlar gelmektedir. Ayrıca Kamu İktisadi Teşekkülleri'nde (KİT) sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar, SSK md. 85'e göre isteğe bağlı sigortalılar, SSK md. 86'ya göre topluluk sigortasına tabi olanlar, SSK Ek. md. 10 uyarınca bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan sanatçılar, Ek md. 13'de gösterilen genel kadınlar, 5590 sayılı TOBB Kanunu kapsamında çalışan sözleşmeli ve geçici personel, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'na göre çalıştırılan yabancı uyruklu öğretim üyeleri, 2925 sayılı kanunda belirtilen tarım işçileri SSK md. 2'de belirtilen isteğe bağlı sigortalılar ve nihayet herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan gelir veya aylık alıp da sosyal güvenlik destek primi ödeyerek ya da ödemeksizin çalışanlar işsizlik sigortası dışında bırakılmışlardır. Bunların yanı sıra SSK geçici md. 20'ye tabi olup SSK kapsamı dışında bırakılan vakıf sandık iştirakçileri 4447 sayılı kanun ile işsizlik sigortası kapsamına alındıklarından bunların çalıştırıldıkları işyerlerinin de Sosyal Sigortalar Kurumu'na tescil edilmeleri gerekmektedir. Tescilin nasıl yapılacağı Tebliğin 5. maddesinde gösterilmiştir (İSK, 1999: 7647).

İşsizlik sigortası primi, işsizlik sigortasının gerektirdiği her türlü ödeme ile hizmet giderlerini karşılamak amacıyla 4447 sayılı Kanun'da belirtilen esas ve usullere göre Devlet, işveren ve sigortalı tarafından ödenen primi ifade eder. 4447 sayılı kanunun 46. maddesinde belirtilen sigortalıları çalıştıran gerçek ve tüzel kişiler işveren, işveren nam ve hesabına işin yönetimini üstlenen kişiler işveren vekili, 46. md. kapsamına giren

sigortalıların çalıştıkları yerler de işyeri olarak sayılmıştır. İşveren vekili bu kanunda belirtilen yükümlülüklerden dolayı aynen işveren gibi sorumlu tutulmuştur (İSK, 1999 : 7646-1 (md.47)).

Bu Kanununun 46. ncı maddesi kapsamı gereği bu kapsama giren tüm sigortalılar, işverenler ve devlet, işsizlik sigortasının gerektirdiği ödemeleri, hizmet ve yönetim giderlerini karşılamak üzere, işsizlik sigortası primi ödemektedir. Bu prim, sigortalıdan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 80 ve 82. maddelerinde belirtilmiş olup, prime esas aylık brüt kazançlarından % 1 sigortalı, % 2 işveren ve %1 devlet payı olarak alınır. İsteğe bağlı sigortalı olanlardan ve işsizlik sigortası primini ödeyenlerden ise %1 sigortalı ve % 2 işveren payı alınmaktadır. İşgücü piyasasına kazandırılmaları zor olan zihinsel ya da ruhsal engelliler ve korumalı işyerlerinde çalışan bireylerin işsizlik sigortası işveren payı Hazine tarafından ödenmektedir. İşverenler, işsizlik sigortasıyla bağlantılı prim yükümlülükleri sebebiyle sigortalıların ücretlerinden herhangi bir indirim veya kesinti yapmaları söz konusu değildir. Çeşitli sebeplerle işçinin sigortalı olma durumunun bitmesi durumunda, o zamana kadar işçiden ve işverenden kesinti yapılan işsizlik sigortası primleri ile devlet payı geri iade yapılmaz. Sosyal Güvenlik Kurumu, işsizlik sigortası primlerinin toplanmasından, işyerlerinde tüm kayıtların tutulmasından, toplanan primlerle birlikte uygulanacak olan gecikme cezası ve gecikme zammının fona devredilmesinden, hak ediş ve teminatların prim borcuna karşılık tutulmasından, yersiz olarak alınan primlerin iadesinden sorumludur. Sosyal güvenlik kurumu bir ay içerisinde tahsil ettiği primler ile gecikme cezası ile gecikme zammını ayrı ayrı göstermek şartıyla tahsil edildiği ayı takip eden ayın onbeşine kadar fona aktarır (İSK, 1999 : 7647 (md.49)).

İşsizlik ödeneğinin; miktarı, ödeme zamanı ve süreleri ile sigorta primlerine bakıldığında, günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört ay içerisinde prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkını ifade etmektedir. İşsizlik ödeneği miktarı, bu şekilde hesaplanır, onaltı yaşından büyük işçiler için, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 39'uncu maddesine göre uygulanmakta olan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde seksenini geçmemektedir (İSK, 1999 : 7647 (md.50)).

Hizmet sözleşmesi sonlanmadan önceki son 120 gün hizmet sözleşmesine tabi olanlardan, son üç yılda; 600 gün sigortalı çalışmış işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180, 900 gün sigortalı olarak çalışmış işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240, 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan

sigortalı işsizlere 300 gün, süre ile işsizlik ödeneği verilmektedir. Sigortalı birey, işsizlik ödeneğinden yararlanma süresi bitmeden tekrar işe girerse ve işsizlik sigortası ödeneğinden yararlanmak için bu kanunun öngördüğü şartları yerine getiremezse ve tekrar işsiz kalırsa, daha önce hak etmiş olduğu işsizlik ödeneği süresini doldurana kadar bu haktan yararlanmayı sürdürür (İSK, 1999 : 7648 (md.50)).

İşsizlik ödeneği almaya hak kazanım şartları çok sayıdadır. Bunlar; hizmet sözleşmesinin işveren tarafından sona erdirilmiş olması, hizmet sözleşmesinin süresi belli olsun olmasın sürenin bitimini ya da ihbar süresini beklemeden önce sigortalı veya işveren tarafından sonlandırılmış olması, hizmet sözleşmesinin belli bir süre olması ve bu sürenin bitmesi sebebiyle işsiz kalma durumunda, bahsi geçen hizmet sözleşmesinin belirli bir dönem için yapılması sebebiyle dönem sonunda işin kaybedilmesi, işyerinin el değiştirmesi, başkasına geçmesi, kapanması, kapatılması ile işin veya işyerinin niteliğinin değişmesi nedenleriyle işe son verdirilmesi ve son olarak 4046 sayılı ve 24/11/1994 tarihli Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu'nun 21. maddesi kapsamında işini kaybedilmiş olmasıdır. Ayrıca, işsizlik ödeneğine hak kazanabilmek için hizmet sözleşmesinin, başvuru sırasında grev, lokavt ya da kanundan doğan ödevler sebebiyle askıya alınmamış olması gerekmektedir (İSK, 1999 : 7649 (md.51)).

4447 sayılı kanunun ek 1. maddesine göre, İşsizlik Sigortası Kanunu anlamında sigortalı sayılan bireyleri iş sözleşmesine tabi olarak çalıştıran işverenin konkordato ilan etmesi, işveren için aciz vesikası alınması, iflası ya da iflasın ertelenmesi sebepleriyle işverenin ödeme gücüne düştüğü durumlarda işçilerin iş ilişkisinden kaynaklanan üç aylık ödenmeyen ücret alacakları ücret garanti fonundan ödenir (İSK, 1999: 7654 (ek md.1/1)). 4857 sayılı İş Kanunu'nun 33. maddesinde düzenlenen ücret garanti fonu, iş sahipleri çeşitli nedenlerle işçilere ücretlerini ödeyememeleri durumunda bu durumu güvence altına almak amacıyla ortaya çıkmıştır (İş Kanunu, 2003).

2.2. Kıdem Tazminatı

İşsizlik sigortasının yanı sıra ikinci önemli işsizlik ödeneği kıdem tazminatıdır. Kıdem tazminatı, işini kaybeden bireylerin mağdur olmasının önüne geçmek amacıyla yapılan yardım ödemeleri olarak adlandırılmaktadır.

Kıdem tazminatının bir tür işsizlik sigortası olduğunu ileri süren görüşe göre, kıdem tazminatı, işçilerin iş sözleşmelerinin feshetmesinden dolayı işsiz kalmaları sebebiyle maruz kaldıkları gelir kayıplarının belli ölçüde telafi edilmesini sağlayan bir işsizlik tazminatı niteliği taşımaktadır. Zira, kıdem tazminatının Türk İş Hukukuna ve çalışma yaşamına girmesini sağlayan 3008 Sayılı Kanun'un kıdem tazminatının düzenleme gerekçesinde Türkiye'de işsizlik sigortasının bulunmadığı gösterilmiştir (Tunçomağ, 1979: 915-917; Centel, 2009:49). Daha sonra gerçekleştirilen düzenlemelerde de bu konu üzerinde sıkça durulmuştur. Nitekim 931 Sayılı Kanun'un gerekçesinde kıdem tazminatı ile işsizlik sigortası arasında bağlantı kurulmuş (Başterzi, 1995:321), işsizlik sigortasının çıkartılması durumunda kıdem tazminatının gözden geçirileceği hükmü getirilmiştir (Limoncuoğlu, 2010:47). Bu bağlamda kıdem tazminatı ile işsizlik sigortası arasında çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, emekliliği sebebiyle iş akdini sona erdiren işçi kıdem tazminatı alabiliyorken, işsizlik sigortasından yararlanamamaktadır. Benzer şekilde, işçinin vefat halinde mirasçılara kıdem tazminatı ödenirken, işsizlik sigortası ödenmemektedir (Akbiyık ve Koç, 2011: 258).

Kıdem tazminatı dünyada ilk olarak 1896 yılında uygulanmaya başlamıştır. İlk uygulandığı ülke ise Almanya'dır. Almanya'da işten ayrılma tazminatı adı altında uygulanmaya başlayan kıdem tazminatı genellikle sanayileşmiş ülkelerde uygulanmıştır (Okay, 1975: 112). Birçok OECD ülkesi, işverenin işçilerin işlerini sonlandırmaya başlaması durumunda yasal olarak kıdem tazminatı yükümlülüğü getirmiştir. İşçilere yönelik tazminat ödeme kurallarının yasa ile belirtilmediği durumda, işverenlere kıdem tazminatı ulusal veya sektörel düzeyde toplu pazarlıklarla zorunlu hale getirilmektedir. İşverenden işçiye yapılan kıdem tazminatı ödemeleri işten çıkarma maliyetlerinin en önemli bileşenidir. Ancak haksız işten çıkarmalar için ortalama tazminat, en az 20 yıllık görev süresine sahip bir işçi için yaklaşık iki yıldır. Kıdem tazminatının 5 yıla kadar ödeme yapabileceği ülkeler vardır (Boeri vd., 2017: 211).

Türkiye'de ise kıdem tazminatı 1936 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sanayileşmenin yeterince olamaması işçi sınıfının doğmaması gibi nedenlerle kıdem tazminatı uygulamasına geçilemese de, cumhuriyet kurulduktan sonra İş Kanunu'nun kabul edilmesi ile yürürlüğe girmiştir. İş Kanunu, sanayinin gelişmesiyle işçi ve işveren ilişkilerini düzenlemek, işçileri hukuki ve iktisadi açıdan korumak amacıyla 1936 yılında kabul edilmiştir (Okay, 1975: 112). Kıdem tazminatı ise İş Kanunu ile birlikte 1936 yılında 3008 sayılı kanun ile Türk İş Hukukuna girmiştir (Anadolu, 2002: 71; Nurdoğan vd.

, 2016: 1156). Kıdem tazminatının amacı o dönemde Türk İş Hukukunda işsizlik sigortası olmadığı için işçinin kıdem tazminatı ile korunması olarak belirlenmiştir. 3008 sayılı İş Kanunu'nda "Bütün işçiler hakkındaki fesihlerde, beş seneden fazla olan her bir tam iş senesi için ayrıca 15 günlük ücret tutarında tazminat verilir" şeklinde kıdem tazminatı iş hukukunda yerini almıştır (Nurdoğan vd. , 2016: 1156).

3008 sayılı İş Kanunu'nda beş yıl olan tazminata hak kazanmak için gerekli kıdem süresi 1950 yılında meydana gelen değişiklik ile üç yıla düşürülmüştür. Buna ek olarak kıdem tazminatına hak kazanabilmek amacıyla iş sözleşmesinin belli koşullar altında feshedilmesi kuralı getirilmiş, fesih nedeni ne olursa olsun her şartta kıdem tazminatı alabilme fırsatı ortadan kaldırılmıştır (Okay, 1975: 112; Nurdoğan vd., 2016: 1156). 1967 yılında 931 sayılı İş Kanunu kabul edilerek 3008 sayılı İş Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 931 sayılı İş Kanunu'nda kıdem tazminatına hak kazanabilmek için gereken süre üç yıl olarak korunmuş ve tazminat miktarı on beş günlük ücret olarak kalmıştır. Kıdem tazminatı almaya hak kazanan bir işçinin vefatı halinde bu tazminatın işçinin kanuni varislerine ödeneceği belirlenmiştir. Bunlara ek olarak askerlik görevi nedeniyle iş sözleşmesinin feshi haline kıdem tazminatına hak kazanılacağı hükmü getirilmiştir (Korkmaz vd., 2012: 35). 1475 sayılı İş Kanunu'nun, 1971 yılında yürürlüğe girmesiyle kıdem tazminatına hak kazanmak için gereken kıdem süresi üç yıldan bir yıla indirilmiştir. Bunlara ek olarak her bir yıl için ödenecek olan kıdem tazminatı 15 günlük ücret tutarından 30 günlük ücret tutarına çıkarılmıştır. Kıdem tazminatına ilk defa tavan getirilmiştir. Kıdem tazminatında esas alınacak ücret tanımlanmış, bu ücrete yapılabilecek olan ekler belirlenmiştir. Kadın işçilerin evlendikleri tarih itibarıyla bir yıl içerisinde kendi istek ve arzuları ile işten ayrılmaları durumunda kıdem tazminatından yararlanmaları sağlanmıştır. Yaş haddini beklemeksizin prim ödeme gün sayısını dolduran işçilerin kendi arzularıyla işyerlerinden ayrılmaları durumunda da kıdem tazminatı ödenmesi kabul edilmiştir (İş Kanunu, 1971: 10).

10.6.2003 tarihinde çalışma yaşamını düzenleyen 4857 sayılı İş Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte 1475 sayılı İş Kanunu yürürlükten kaldırılırken, kıdem tazminatı fonuna ilişkin kanunun yürürlüğe gireceği tarihe kadar 1475 sayılı İş Kanunu'nun 14. maddesi hükümlerine göre kıdem tazminatı hakları saklı tutulmuştur. 4857 sayılı İş Kanunu'nun Geçici 6. maddesinde kıdem tazminatı fonunun kurulmasının öngörülmesi ve fon uygulamasına başlanıncaya kadar geçecek olan süre içerisinde mevcut bulunan hakların ve uygulamanın 1475 sayılı İş Kanunu'nun 14. Maddesine göre uygulanmasına karar

verilmiştir. 2003 yılından günümüze kadar kıdem tazminatı fonu oluşturulmadığından 1475 sayılı İş Kanunu hükümlerinin uygulanmasına devam edilmektedir (Nurdoğan vd. , 2016: 1156).

Kıdem tazminatı, niteliğin sebebiyle, işsizlik sigortasının işlevine sahip olduğu varsayımı altında işsizlik sigortasının kurulması durumunda kıdem tazminatının tamamen kaldırılması planlanmıştır. Kıdem tazminatının, işine son verilen bireyin; yeni bir iş bulana kadar geçimini sağlayacağı hususu bu görüşün esaslarını oluşturmaktadır. Fakat, işsizlik sigortasının işlevi ile kıdem tazminatının niteliği arasındaki farklılığı sebebiyle öğretilen kıdem tazminatını işsizlik sigortasının tesisi şeklinde kaldırılmasına itiraz edilmiştir. Bu taraflar arasında olan tartışmalar ve duraksamalar doğrultusunda Türkiye’de işsizlik sigortasının yasal bir düzenlemeye oturtulması gecikmiştir (Kutal, 2009: 7).

2.3. İhbar Tazminatı

İhbar tazminatı da pasif istihdam politikalarındandır. İş sözleşmesinin usulsüz bir şekilde sonlandırılması durumunda, bildirme şartına uymayan tarafın, ihbar sürelerine ilişkin ücret tutarını, diğer tarafa ödemesi ihbar tazminatı olarak adlandırılmaktadır (Geçer, 2005: 215; Mortaş ve Koç, 2010: 141). Bir diğer ifadeyle ihbar tazminatı, işverenin ya da işçinin yapılan belirsiz iş sözleşmesine dayanarak feshinden daha önce sözleşmeyi sona erdirmesi ile karşı tarafa bildirim yapmaması halinde bildirim süresine ait ödemek zorunda olduğu tazminattır. İşçi iş sözleşmesini haklı bir nedenle sonlandırır veya işveren tarafından yapılan fesihlerde işçinin ahlak ve iyiniyet kurallarına aykırı davranışı nedeniyle işten çıkarılması hariç diğer fesih hallerinde, işçiler, şartlar oluşmuşsa kıdem ve ihbar tazminatı alabilmektedirler (Şentürk, 2017).

İş sözleşmesi bildirimli fesihle sona erdirilirken kanunda uygun görülen usule uygun hareket edilmelidir. Bu usule uyulmadığı takdirde hukuki yaptırım ihbar tazminatı ile sağlanır. (Saracel, 1998:51-61; Mortaş ve Koç, 2010: 141). İş Kanunu’nun 17. maddesinde belirtilen bildirim koşullarına uyulmamasının yaptırımı da kanunda net olarak ortaya konulmuştur. Bu kanuna göre, bildirim şartlarına uymayan taraf, bildirim süresine ait ücret tutarında tazminat ödemek zorundadır. Fakat ihbar tazminatını uygulamada sadece işverenin ödemekle sorumlu bulunduğuna ilişkin düşünce, halk arasında yerleşik olan yanlış bir düşüncedir. İş sözleşmesinin feshinin ihbar suretiyle sona erdirilmesinde önemli olan, her iki tarafın, yani hem işverenin hem de işçinin ilgili ihbara uymakla sorumlu olduğudur.

Buna göre, ihbara uymayan taraf, ister işveren ve isterse işçi olsun, karşı tarafa ihbar tazminatı ödemek ile yükümlü tutulur (Centel, 2003; Mortaş ve Koç, 2010: 141).

2.4. Diğer İşsizlik Yardımları

İşsizlik yardımı genelde yoksullukla mücadele aracı olarak da kullanılmaktadır. İstihdam edilemeyen ve işsizlik sigortası kapsamında olmayan işçilerin yeni bir iş buluncaya kadar standart yaşamlarına devam edebilecek kadar ödeneğin sağlanmasıdır. Yoksulluk seviyesinin altına düşmesini engelleyecek minimum gelirin sağlanmasının yanı sıra, işsizlik ödeneklerinin işsiz bireylerin işe geri dönebilmelerini sağlama, yetenek ve kabiliyet geliştirmelerine yardımcı olma gibi amaçları vardır.

Bazı ülkelerde kamu istihdam büroları, işsizlik sigortası ödeneği bitmiş kişiyi belirli bir süre işsizlik yardımı alması için yönlendirmekte ve işsizlik yardımı yapılan işsizlerin istihdam kapsamına alınabilmesi için uygun eğitim programlarına dâhil edilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. İşsizlik yardımı hakkında, işsizlik sigortası uygulamasına benzer eleştiriler yapılmaktadır. Birçok araştırmacıya göre, işsizlik yardımındaki artışlar, işsizlerin iş araması için daha az istekli olmalarına yol açmaktadır. Ayrıca, iş arayanlar, aradığı işin standartlarını yüksek tutabilmekte ve daha seçici davranabilmektedir. Bu durum, işsizlik yardımlarının işsizlik sigortasına yapılan benzer eleştirilere maruz kalmasını doğurmuştur (Sürücü, 2014:42). Biçerli (2009) işsizlik yardımında işçilere verilen miktarın çalışarak elde edecekleri gelirden daha düşük tutulması ile bu sorunun çözülebileceği görüşündedir. Yapılan bu ödemelerin bireyleri aktif olarak iş aramaya teşvik etmek amacıyla belli bir süre sonra azaltılmasının ve işsizlerin istihdam kurumu tarafından önerilen uygun işi kabul etmemeleri halinde ödemelerin dondurulmasının uygulamanın başarısını artıracığı düşünülmektedir.

Piyasa ekonomilerinde işsizlik, çalışmayan veya çalışma fırsatı yakalayamayan işçiler tarafından genellikle yaşanılabilir bir durumdur. Piyasada gerçekleşen dalgalanmalar ve yaşanan krizler bireylerin sosyo-ekonomik durumunu daha sıkıntılı hale sokabilmektedir. Bu yüzden ekonomik darboğaz yaşandığı durumlarda bu ödeneklere daha çok başvurulmaktadır. Her ne kadar pasif istihdam politikaları daha etkinsiz bulduklarından aktif istihdam politikalarına göre daha az tercih edilseler de ani krizlerin hızlı ve kolay çözümlenebilmesi için daha kısa dönemde çözüm sunabilecek politikalarlardır. Örneğin Avrupa'da şiddetinin daha çok hissedildiği 2008-2009 ekonomik krizinden sonra

ülkelerde işsizlik için genel harcamalar ile spesifik olarak işsizlik yardımı adı altında yapılan harcamaların miktarı artmıştır. Tablo 2.4 genel anlamda kamusal işsizlik harcamalarının yıllar itibariyle GSYİH içerisindeki payını gösterirken, Tablo 2.4 spesifik olarak diğer işsizlik yardımlarının yıllar itibariyle GSYİH içerisindeki payını göstermektedir.

Ortalama olarak bu ülkeler 2000 yılında GSYİH'larının %0,75'ini kamusal işsizlik harcamalarına ayırmıştır. 2008 yılında bu oran %0,66 olarak gerçekleşmişken, yaşanan ekonomik krizin etkisiyle 2009'da artış göstererek %1,03 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı sonrası krizin etkisinin hafiflemesiyle bu oran düşmüş 2014 yılında %0,8 olmuştur⁶.

Yıllar itibariyle ortalama işsizlik harcamalarına GSYİH'larından en çok bütçe ayıran ülkeler arasında ilk sırada %3.16 ile Belçika gelmektedir. İkinci sırada %2,3 ile İspanya, üçüncü sırada %1,90 ile Finlandiya, dördüncü sırada %1,6 ile İrlanda ve beşinci sırada %1,5 ile Fransa yer almaktadır. İşsizlik yardımlarına en az bütçe ayıran ülke ise, %0,05 ile Şili'dir. Son yıllarda yapılan bu harcamaların Macaristan, İzlanda, İrlanda, Japonya, Slovakya, İngiltere, ABD'de azaldığı, Avusturya, Finlandiya, Güney Kore, İsviçre, Türkiye ve Letonya'da arttığı görülmektedir.

Tablo 2.5'te yer alan diğer işsizlik yardımları rakamlarına bakıldığında, tabloda yer alan ülkelerin 2000 yılında ortalama olarak GSYİH'larından %0,13'ünü bu yardımlara ayırdıkları, 2016'da bu oranın az bir artış ile %0,17 olduğu görülmektedir. Yıllar itibariyle kıdem tazminatı, işsizlik sigortası dışında kalan diğer işsizlik yardımlarına en çok bütçe ayıran ülkeler arasında ilk sırada %0,96 ile İrlanda gelmektedir. Sıralamada %0,84 ile Hollanda ikinci sırada, %0,64 ile Finlandiya üçüncü sırada, %0,587 ile Avustralya dördüncü sırada ve %0,581 ile Almanya beşinci sırada yer almaktadır. Son yıllarda yapılan bu harcamaların Danimarka, Almanya, Macaristan, İrlanda, İsrail, Lüksemburg ve Portekiz'de azaldığı, Avusturya, Finlandiya, Norveç ve İsviçre'de arttığı görülmektedir.

2008-2009 döneminde yaşanan ekonomik krizin Avrupa'da hissedilmesi ile işsizlerin parasal anlamda desteklenmeleri adına bu iki harcama türünde özellikle 2009 yılında artışlar olduğu görülmektedir.

⁶ 2016 ve 2015 yıllarında kayıp gözlem çok olduğundan 2014 yılı ortalaması verilmiştir.

Tablo 2.4 OECD Ülkelerinde İşsizlik Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı (%)

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Avusturalya	0.927	0.886	0.773	0.701	0.621	0.547	0.485	0.409	0.445	0.542	0.504	0.51	0.567	0.643	0.673	0.683	0.645
Avusturya	0.922	0.909	1.069	1.185	1.179	1.106	1.011	0.886	0.826	1.053	0.995	0.899	0.901	0.984	1.001	1.058	N.A
Belçika	2.735	2.758	2.988	3.218	3.227	3.208	3.156	3.005	3.065	3.555	3.508	3.474	3.242	3.237	3.238	2.948	N.A
Kanada	0.675	0.764	0.749	0.748	0.665	0.607	0.576	0.544	0.64	0.949	0.792	0.648	0.588	0.563	0.562	0.619	N.A
Çek C.	0.567	0.526	0.581	0.703	0.641	0.567	0.492	0.54	0.558	0.967	0.75	0.65	0.62	0.629	0.557	0.478	N.A
Finlandiya	2.118	1.976	2.038	2.084	2.053	1.925	1.742	1.489	1.392	1.884	1.938	1.642	1.724	1.937	2.205	2.369	N.A
Fransa	1.414	1.414	1.636	1.81	1.785	1.67	1.438	1.303	1.251	1.555	1.599	1.506	1.574	1.628	1.626	1.62	N.A
Danimarka	1.31	1.339	1.489	1.662	1.726	1.828	1.622	1.339	1.225	1.618	1.47	1.131	1.032	1.026	0.965	0.906	N.A
Yunanistan	0.589	0.581	0.594	0.57	0.625	0.635	0.566	0.543	0.658	0.946	0.929	1.048	0.84	0.692	0.516	0.487	N.A
Macaristan	0.686	0.547	0.503	0.5	0.526	0.547	0.575	0.664	0.718	0.849	0.797	0.75	0.541	0.468	0.357	0.31	N.A
İzlanda	0.186	0.183	0.33	0.452	0.442	0.299	0.199	0.182	0.309	1.57	1.492	1.393	1.21	0.878	0.678	0.502	N.A
İrlanda	0.832	0.748	0.871	0.93	0.967	0.909	0.937	0.999	1.386	2.529	3.208	2.926	2.783	2.531	2.135	1.485	N.A
İtalya	0.394	0.375	0.402	0.42	0.443	0.47	0.476	0.424	0.49	0.773	0.821	0.796	0.91	1.045	1.017	0.996	N.A
Japonya	0.56	0.573	0.531	0.395	0.291	0.272	0.253	0.237	0.212	0.343	0.259	0.255	0.237	0.212	0.185	0.174	N.A
Güney Kore	0.074	0.123	0.11	0.127	0.165	0.19	0.215	0.233	0.259	0.357	0.291	0.267	0.267	0.272	0.28	0.291	0.298
Lüksemburg	0.339	0.637	0.656	0.851	0.923	0.977	0.91	0.859	0.865	1.185	1.159	1.086	1.233	1.427	1.377	1.384	N.A
Hollanda	1.383	1.362	1.13	1.35	1.492	1.45	1.232	1.003	0.868	1.122	1.318	1.271	1.405	1.678	1.582	1.456	N.A
Yeni Zelanda	1.301	1.077	1.014	0.817	0.548	0.445	0.362	0.25	0.297	0.485	0.567	0.417	0.386	0.429	0.4	0.341	0.309
Norveç	0.445	0.459	0.571	0.729	0.661	0.521	0.31	0.211	0.187	0.417	0.488	0.407	0.346	0.341	0.373	0.445	N.A
Polonya	0.865	0.873	0.881	0.798	0.655	0.533	0.467	0.31	0.247	0.273	0.271	0.229	0.232	0.249	0.2	N.A	N.A
Portekiz	0.626	0.641	0.767	1.022	1.094	1.332	1.287	1.139	0.876	1.166	1.235	1.194	1.54	1.608	1.294	0.979	N.A
Slovakya	0.64	0.403	0.343	0.305	0.331	0.262	0.331	0.358	0.427	0.664	0.665	0.548	0.469	0.424	0.35	0.355	N.A
İspanya	1.637	1.753	1.844	1.833	1.819	1.806	1.779	1.74	2.184	3.352	3.003	3.34	3.232	3.116	2.534	2.025	N.A
İsveç	1.31	1.019	0.996	1.143	1.236	1.131	0.922	0.632	0.435	0.686	0.566	0.419	0.455	0.464	0.388	0.331	N.A
İsviçre	0.506	0.448	0.717	1.034	1.036	0.94	0.812	0.617	0.549	0.958	0.954	0.662	0.694	0.775	0.768	0.809	N.A
Türkiye	0.006	0.005	0.019	0.031	0.048	0.063	0.065	0.063	0.066	0.169	0.115	0.105	0.129	0.119	0.136	0.202	0.295
İngiltere	0.29	0.451	0.254	0.232	0.223	0.228	0.218	0.203	0.287	0.446	0.374	0.394	0.39	0.314	0.214	0.173	N.A
ABD	0.229	0.297	0.496	0.506	0.379	0.28	0.255	0.254	0.317	0.844	1.091	0.79	0.592	0.426	0.266	0.198	0.194
Şili	0.054	0.041	0.05	0.05	0.049	0.035	0.032	0.03	0.057	0.066	0.104	0.035	0.017	0.052	0.055	0.085	0.02
Estonya	0.128	0.122	0.086	0.177	0.164	0.108	0.064	0.091	0.25	1.065	0.587	0.307	0.272	0.328	0.297	0.331	N.A
İsrail	0.559	0.649	0.632	0.451	0.381	0.346	0.306	0.268	0.261	0.397	0.321	0.293	0.314	0.33	0.328	0.308	0.283

Tablo 2.4 OECD Ülkelerinde İşsizlik Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı (%) (devamı)

Slovenya	0.855	0.712	0.62	0.593	0.582	0.591	0.515	0.331	0.284	0.468	0.541	0.677	0.665	0.741	0.608	0.545	N.A
Letonya	0.549	0.425	0.439	0.444	0.42	0.368	0.352	0.335	0.449	1.439	1.069	0.545	0.424	0.486	0.487	0.527	N.A
Litvanya	0.174	0.146	0.16	0.155	0.116	0.153	0.171	0.16	0.199	0.667	0.558	0.374	0.237	0.221	0.192	N.A	0.226

Kaynak: OECD Social Expenditure Database. Erişim Tarihi: 10 Nisan 2019.

Tablo 2.5 OECD Ülkelerinde Diğer İşsizlik Yardımlarının GSYİH İçerisindeki Payı (%)

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Avusturya	0	0.84	0.76	0.69	0.61	0.54	0.48	0.4	0.44	0.53	0.49	0.49	0.55	0.62	0.66	0.66	0.64
Avusturya	0.36	0.34	0.33	0.35	0.37	0.42	0.39	0.35	0.32	0.41	0.43	0.41	0.43	0.48	0.54	0.6	0.62
Belçika	0.16	0.19	0.2	0.21	0.2	0.2	0.18	0.17	0.19	0.38	0.31	0.22	0.26	0.26	0.21	0.17	0.15
Danimarka	0	0.18	0.2	0.27	0.35	0.32	0.3	0.27	0.24	0.32	0.35	0.35	0.36	0.44	0.33	0.28	0.28
Estonya	0	0	0	0.07	0.04	0.03	0.02	0.03	0.04	0.2	0.23	0.16	0.11	0.1	0.09	0.09	0.09
Finlandiya	0.67	0.66	0.68	0.66	0.64	0.58	0.5	0.4	0.36	0.48	0.48	0.44	0.54	0.66	0.77	0.86	0.87
Fransa	0.3	0.3	0.29	0.29	0.29	0.3	0.3	0.28	0.27	0.31	0.31	0.29	0.3	0.33	0.35	0.33	0
Almanya	0.66	0.63	0.72	0.79	0.87	0.69	0.63	0.49	0.44	0.65	0.56	0.41	0.36	0.38	0.35	0.35	0.33
Yunanistan	0.05	0.05	0.05	0.05	0.06	0.06	0.05	0.05	0.06	0.06	0.06	0.01	0.01	0.06	0.05	0.05	0
Macaristan	0	0	0	0	0.02	0.03	0.03	0	0	0.23	0.29	0.31	0.2	0.18	0.14	0.13	0.12
İrlanda	0.43	0.35	0.38	0.39	0.39	0.39	0.42	0.44	0.62	1.18	1.68	1.72	1.74	1.73	1.51	1.07	0.92
İsrail	0	0	0	0	0.48	0.43	0.38	0.33	0.31	0.3	0.29	0.26	0.25	0.24	0.23	0.21	0.18
İtalya	0.07	0.07	0.07	0.08	0.1	0.1	0.1	0.08	0.09	0.32	0.36	0.3	0.38	0.42	0.38	0.28	0
Japonya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0.01	0	0	0	0
Lüksemburg	0.01	0.01	0.02	0.03	0.02	0.04	0.04	0.01	0.02	0.2	0.12	0.04	0.09	0.09	0.04	0.04	0.03
Litvanya	0	0	0	0.07	0.05	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hollanda	0.91	0.86	0.85	0.88	0.93	0.89	0.76	0.67	0.63	0.66	0.64	0.65	0.78	0.88	0.88	0.84	0.83
Yeni Zelanda	0	0	1.01	0.81	0.54	0.44	0.36	0.25	0.3	0.48	0.57	0.42	0.39	0.43	0.4	0.34	0.32
Norveç	0.01	0.01	0	0.12	0.12	0.1	0.08	0.07	0.03	0.15	0.16	0.12	0.09	0.08	0.08	0.11	0.14
Portekiz	0.17	0.18	0.2	0.23	0.18	0.19	0.18	0.19	0.19	0.27	0.25	0.17	0.23	0.22	0.2	0.17	0.15
Slovenya	0	0	0	0.02	0.02	0.04	0.04	0.01	0	0.07	0.02	0.01	0	0	0	0	0
İspanya	0.43	0.41	0.41	0.36	0.35	0.35	0.33	0.32	0.37	0.59	0.86	0.87	0.93	0.91	0.82	0.72	0
İsveç	0.33	0.28	0.26	0.32	0.35	0.32	0.26	0.18	0.04	0.06	0.05	0.04	0.04	0.04	0.03	0.03	0.03
İsviçre	0	0	0.04	0.05	0.03	0.03	0.02	0	0.01	0.21	0.08	0.02	0.04	0.03	0.01	0.02	0.03
ABD	0	0	0	0	0.01	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
OECD Toplam	0	0	0	0	0.23	0.21	0.18	0.16	0.16	0.25	0.27	0.25	0.27	0.27	0.25	0.23	0.22

Kaynak: OECD Social Expenditure Database. Erişim Tarihi: 10 Nisan 2019.

Not: İncelenen yıllar itibarıyla diğer işsizlik yardımlarına yapılan harcamaları olmadığından Kanada, Çin, Çek Cumhuriyeti, Güney Kore, Letonya, Polonya, Slovakya ve İngiltere'ye ait değerler tabloda gösterilmemiştir.

Bu diğerk olarak adlandırdığımız işsizlik yardımları da dahil, 2.bölümde bahsettiğimiz işsizlik sigortası ve kıdem tazminatı gibi işsizlik ödeneklerinin bireylerin sağlık ve yaşam standartları üzerine etkisi tez çalışmasının amacıdır. İlgili analizlere geçmeden önce takip eden bölüm işsizlik ödenekleri ile bireylerin sağlık ve yaşam standardı üzerine etkisinin incelendiğı literatür incelemesi yapacaktır.

2.5. Literatür: İşsizlik Ödeneklerinin Bireylerin Sağlık ve Yaşam Standardı Üzerine Etkisi

İşsizliğin neden olduğı gelir kaybı ve yarattığı muhtemel yoksulluk, pek çok psikolojik ve fiziksel sağlık sorununu beraberinde getirmektedir. İlgili literatürde pek çok çalışma bu sonucu doğrulamaktadır. Bu bölümde daha fazla örneğı verilen çalışmalar arasından Saunders (2002), Saunders ve Taylor (2002), McLean vd. (2005), Marmot ve Wilkinson (2006) çalışmaları bireylerin istihdam durumu ve sağlık durumlarının ilişkili olduğunu gösteren ve literatürde öne çıkan yayınlardandır.

İşsizlik sonucu yaşanan gelir darlığı nedeni ile yetersiz beslenme, iyi koşullarda barınamama ve ruhsal buhran genellikle sağlık sorunlarının ortaya çıkışının temel nedenleridir. İşsizliğin sadece kazanç kaybı sebebiyle değil aynı zamanda bireyi çalışma ortamından uzak kılarak ve diğerk bireylerle sosyal etkileşimini azaltarak da sağlık sorunlarına sebebiyet verdiğı ilgili çalışmalarda ortaya koyulmuştur. Sosyal paylaşımı azalan bireylerde oluşan sosyal fobinin ruhsal sağlık sorunlarını da beraberinde getirdiğı belirtilmiştir. Sosyal iletişimin azalmasının bireylerde özgüven zayıflığına yol açtığı, işsiz kalmanın arkadaşlar ve akrabalara kıyasla statü kaybını getirdiğı ve bunun da sağlık sorunlarını tetiklediğı bulunmuştur (Helliwell ve Putnam, 2004; Björklund, 1985).

Waddell ve Burton (2006) işsizliğin sağlık yönünden yüksek götürüleri olduğunu vurgulamışlardır. Ruhsal sağlık ile işsizlik arasındaki ilişki üzerinde duran Karsten ve Klaus (2009), meta-analiz yöntemini kullanarak, 237 yatay-kesit ile 87 panel veri çalışmasını analiz etmiştir. Analiz sonucunda ise; ruhsal sağlık ve işsizlik arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu kanısına varmıştır. Elde edilen sonuçlar, işsiz olan kişilerin, işsiz olmayan kişilere göre daha fazla ruhsal sağlık bozukluğu barındırdığını göstermiştir. Panel veri analizi ile yapılan çalışmaların çoğı özellikle işten çıkmanın ruhsal sağlığı kötü yönde etkilediğini tekrar işe başlamanın ise ruhsal sağlığı zamanla düzelttiğini göstermiştir. Kroll ve Lampert (2009), 2009 yılına ait GEDA (Gesundheit in Deutschland

Aktuell) veri setini kullanılarak yaptığı çalışma ile Almanya'da çalışma çağındaki nüfusta meydana gelen işsizliğin, sosyal yardımların, duygusal ve fiziksel sorunlarla ilişkisini incelemiştir. Yapılan analiz sonucunda işsizliğin sağlık sorunlarını beraberinde getirdiği bulunmuştur. Benzer şekilde Heggebø (2016), 2007 ile 2010 yılları içerisinde yaşanan ekonomik sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkan işsizliğin sağlık üzerinde meydana getirdiği etkiyi, Danimarka, Norveç ve İsveç'te "Avrupa Birliği Gelir ve Yaşam Koşulları Mikro Verisetini" kullanarak ve genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi uygulayarak analiz etmiştir. Yapılan analiz sonucunda ise; işsizlikten etkilenen ve sağlık sorununun yaşadığı tek ülke olarak Danimarka'yı örnek göstermiştir.

İşsizliğin sadece ruhsal değil fiziksel sağlık sorunları üzerine etkisi de ilgili literatürde incelenmiştir. Wang (2015), Çin'de işsizlik oranlarında meydana gelen değişimin sağlığı kısa ve uzun dönemde nasıl etkilediğini tahmin etmiştir. Bulgular işsizlik oranında meydana gelen %1'lik düşüşün, ölüm oranını % 4 düşürdüğünü göstermiştir. Uzun dönemde ise, işsizlik oranında meydana gelen %1'lik artışın, ölüm oranını % 6.8 artırdığını bulmuştur. Benzer şekilde Junankar (1991), İngiltere ve Galler üzerine 1971 ve 1981 yıllarında yaptığı çalışmada, toplam erkek işsizliği ile ölüm oranları arasında bölgesel verileri kullanarak pozitif bir ilişki bulmuştur. Taylor vd. (1992) aynı sonuca Avustralya'nın Sidney bölgesinde yaptığı çalışma ile ulaşmış, özellikle Avustralya doğumlu erkeklerde işsizlik ile ölüm oranları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Mathers (1994), işsizler ve çalışanların kronik hastalıkları ile ilgili hem erkeklerde hem kadınlarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulmuştur. İşsizlerin belli rahatsızlıklara ve kronik hastalıklara çalışanlardan daha sık yakalandıklarını rapor ederek, işsiz erkeklerin çalışan erkeklerden %11; işsiz kadınların çalışan kadınlardan %22 daha fazla olasılıkla rahatsızlandıklarını belirtmiştir. Ayrıca çalışan erkek ve kadın bireylere nazaran işsiz erkeklerin %26, işsiz kadınların ise %42 daha fazla olasılıkla ciddi kronik hastalıklara yakalandıkları bulunmuştur. Leigh ve Waldoon (1991), 1976 ve 1980 arasında, ABD'deki karayolu ölümlerinin işsizlik oranları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, erkek felç ölüm oranının erkek işsizliği ile oldukça ilişkili olduğunu göstermiştir. Franks vd. (1991) benzer şekilde Londra için yaptığı çalışmada erkeklerde işsizlik oranlarının felç geçirme riskini tetiklediğini, Crombie vd. (1989), İskoçya'da koroner kalp hastalığı varyasyonunun, erkeklerin işsizlik düzeyi ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Birçok çalışma, işsizliğin sağlık üzerindeki etkilerini doğrudan yaşanan mali sorunlarla ilişkilendirmektedir. Jackson ve Warr (1984), istihdam ve işsizlik arasındaki aile gelirinde meydana gelen değişimi psikolojik sağlık ölçütü olarak kabul etmiştir. White vd. (1991) çalışması, uzun süredir işsiz olup borç almak zorunda olan bireylerin borç almak zorunda olmayanlara göre daha fazla depresyon riski taşıdığını ve fiziksel sağlık sorunu yaşadığını ortaya koymuştur. Bradshaw vd. (1983) ise tasarrufların tükenmesinden kaynaklanan finansal baskıların, işsiz insanların mutsuz olmalarından ve sosyal hayattan kendilerini soyutlamalarından sorumlu olduğunu göstermiştir.

Literatürde genel bulgulara bakıldığında işsizliğin fiziksel ve zihinsel sağlık problemleri ve hatta erken ölüm ile ilişkilendirildiği görülmektedir. İşsizliğin en önemli etkilerden biri olan gelir kaybı ve beraberinde olumsuz etkilediği sağlık düzeyleri düşünüldüğünde, bireylerin işsizlik ödenekleri ile destekleniyor olması önemli bir politika olarak görülmektedir.

Ancak ilgili ulusal yazında işsizlik ödenekleri ile sağlık arasındaki ilişkinin ampirik olarak incelendiği bir çalışma olmamakla birlikte uluslararası yazında da sayıca azdır. Türkiye’de bu analiz bir ilk olma niteliği taşıyacak olup ileri mikroekonometrik analizler ve detaylı mikro verilerle daha önce diğer yardım ve sosyal harcama türlerinin bu göstergeler üzerine etkisi az sayıda çalışma tarafından mikro verilerle analiz edilmiştir. Örneğin eşinin ölümü nedeniyle özellikle işsiz kalan bireylere verilen dul ve yetim aylıklarının bireylerin ve çocukların yoksulluk ve sağlık göstergeleri üzerine etkisi araştırılmıştır (Özdamar ve Giovanis, 2016; Özdamar ve Giovanis, 2017). Benzer şekilde işinden emekli olan ve daha az gelir ile yaşamını sürdüren bireylere ödenen emekli aylıklarının bireylerin sağlık düzeyine etkisi incelenmiştir (Özdamar ve Giovanis, 2015). Asgari ücret uygulaması da belli bir ücretin altında çalışan bireyleri kapsadığından, bu uygulamanın da bireylerin yoksulluk üzerine etkisi Türkiye’de detaylı mikro verilerle araştırılmıştır (Yakut-Çakar vd.,2012). Uygulanılan bu politikaların hedef çıktılar üzerine anlamlı ve pozitif etkileri olduğu bulunmuştur. Tersine Erus vd. (2015) sağlık sigortası uygulamalarının olumlu olduğunu ancak Türkiye’de hala düşük gelirli bireylerin %29’unun ücretsiz sağlık sigortası uygulamalarından yararlanmadığını belirtmiştir.

Belirtildiği gibi ulusal yazında olmamakla birlikte uluslararası yazında da az sayıda çalışma, işsizlik politikalarının, işsizliğin yaratabileceği olası sağlık kayıplarını önlemede etkili olup olmadığını araştırmıştır. Politikaların etkisini anlamak, işsizlikle ilgili zararları

azaltmak ve müdahale yaklaşımlarını belirlemek için yararlıdır (Sullivan ve Wachter, 2009:1265-1306). Örneğin Rodriguez vd. (1997) işsizlik için verilen hükümet desteklerinin bireylerde akli ve ruhsal sağlık üzerindeki etkisini incelemiştir. ABD Aileler ve Hanhalkları Ulusal Anketi [National Survey of Families and Households in USA] mikro verisetini kullanarak, hanhalkı geliri ile bireylerin geçmiş dönem istihdam durumları kontrol altında iken, işsizlik ödeneği alan bireylerin almayanlara oranla daha sıklıkla depresyona girdiklerini ortaya koymuşlardır. Cylus vd. (2014), 1968-2008 yılları arasında sabit etkiler yöntemi ile ABD’de çalışma yaşında olan işsiz bireylerin aldığı işsizlik ödeneklerinin intihar vakalarını azaltmada etkili olduğunu göstermiştir. Cylus vd. (2015) ise ABD’nin „Gelir Dinamikleri Panel Veri Setini“ kullanarak işsizlik ödeneklerinin özellikle erkeklerin sağlık düzeylerini iyileştirici etkilere yol açtığını bulmuşlardır. Molnar (2015) çalışması da benzer şekilde işsizlik sigortasının bireylerin sağlık durumu üzerinde pozitif etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Matoba vd. (2003), işten çıkarılan Japon işçileri ele almıştır. İşten çıkarılan işçilerin, işsizlik yardımı alırken sağlıklarını ve günlük yaşam tarzlarını iyi durumda tuttuklarını gözlemlemiştir. İşsizlik yardımlarının sona ermesi, özellikle işsiz kalan erkekler de ruh hali bazukluklarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. O’Campo vd. (2015) çalışması, işsizlik sigortası politikalarının yoksulluk ve sağlık üzerine etkilerini araştırmıştır. Çalışma sonuç olarak, yoksulluk ve psikolojik rahatsızlıkları azaltmada işsizlik yardımlarının pozitif etkileri olduğunu göstermiştir. Ayrıca işsizlik sigortası ödeneklerinin verimli olduğu durumda (yüksek yenileme oranları, uzun süreli, geniş uygunluk kriterleri, düşük bekleme süresi), işsiz bireylerin daha fazla finansal güvenlik nedeniyle sağlık durumlarının iyi olduğunu bulmuşlardır. İşsizlik yardımlarının sağlık üzerindeki pozitif etkilerinin daha yaygın olarak ortaya koyulduğu literatürün tersine Korpi (1997), İsveç’te işsiz bireyler üzerinde işsizlik yardımlarının bir etkisi olmadığını ancak işsizlik yardımı alan veya almayan işsiz bireylerin işsiz olmaları nedeni ile sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir.

İşsizliğin sağlık konusundaki yıpratıcı etkilerinin yanı sıra bireylerin refah ve yaşam standartları üzerinde de etkiler yarattığı ilgili çalışmalar tarafından ortaya koyulmuştur ancak işsizliğin sağlık etkisini araştıran çalışmalara nazaran daha az sayıdadır (Browning ve Crossley, 1998; Bentolila ve Ichino, 2002). Örneğin Saunders (2002), işsizler ile çalışan Avustralyalı’larla karşılaştırılmalı olarak incelediği çalışmasında iki grup arasında önemli farklılıklar olduğunu, işsizlerin hayattan daha az memnuniyet duyduğunu ve ekonomik ve sosyal olayların gidişatından daha büyük bir hayal kırıklığı hissettiklerini ortaya koymuştur. İşsizlerin ayrıca işgücü piyasasındaki gelecek beklentileri noktasında çok karamsar

olduklarını da belirtmiştir. Hayattan daha az memnun olma duygularının, işsiz kalarak kaybettikleri sosyal çevre tarafından gösterilen sosyal dışlanma ile alakalı olduğunu ortaya koymuşlardır. Her ne kadar işsizliğin refah ve yaşam standardını düşürücü etkilerinin olduğu öncül bulgular arasında yer alsada tersine işsizlikle artan boş zamanın bireylerin yaşam memnuniyetini artıracak faaliyetlere harcanması durumunda işsizliğin refah artırıcı etkileri olabileceğini savunan çalışmalar da vardır (Ahn vd., 2005).

İşsizlik ödeneklerinin yaşam standardı üzerine etkisini inceleyen çalışmaların sayısı, sağlık üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalardan daha da azdır. Gallie ve Paugam (2000:3) bireylerin yaşam standartlarının işsizlik ödeneği sisteminin nasıl hizmet ettiği ile alakalı bir durum olduğuna işaret etmiştir. Pissarides (1998), gerçek ücret artışına sahip uzun vadeli bir dengede, eğer işsizlik yardımları yeteri kadar artırılmazsa, işsiz bireylerin yaşam standartlarında sürekli bir düşüş yaşayacağını belirtmiştir.

Görüldüğü gibi işsizlik ödeneklerinin etkisini inceleyen uluslararası yazındaki çalışmalar da az sayıda olup sağlık ve yaşam standardı üzerinde eşanlı etkilerini denklemler sistemi ile bir bütün halinde inceleyen bir çalışma literatürde mevcut değildir. İşsizlik ödeneklerine veya sigortasına ilişkin yazılmış ulusal eserler ise sadece ödeneğin tasviri, koşulları, uygulaması üzerine hazırlanmış olup (Kutal, 2003) tez çalışmasının ilgilendiği sağlık, yaşam standardı gibi değişkenler ile ilişkisi bugüne kadar hiç bir çalışma tarafından irdelenmemiştir. Bu tez çalışması, Doç. Dr. Öznur Özdamar Giovanis yürütücülüğünde devam etmekte olan TÜBİTAK- 217K059 Numaralı Projenin bir parçası olarak Türkiye’de işsizlik ödeneklerinin sağlık ve yaşam standardı üzerindeki etkisini inceleyen ve detaylı ampirik sonuçlar sunan ilk çalışma niteliğinde olacaktır.

Tez çalışmasının bir sonraki bölümü analizde kullanılacak “Yapısal Eşitlik Modellemesi”ni anlatmaktadır.

3. BÖLÜM

3. YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ

Geleneksel tahmin modellerinin tersine Yapısal Eşitlik Modelleri (YEM), sadece gözlenen değişkenler arası ilişkiyi değil, gözlenemeyen değişkenlerin de birbirleriyle ya da diğer değişkenlerle olan ilişkisini tahmin etmekte kullanılan bir yöntemdir. Gözlenemeyen değişkenler bir veri setinde gözlemleri olmayan değişkenlerdir. Örneğin tez çalışmasında sağlık ve yaşam standartı değişkenleri bu türden gözlenemeyen yani gizil değişkenlerdir. Onların ölçülmesi gerekmektedir ve YEM modeli buna olanak tanımaktadır. Onların ölçülmesini takiben gizil değişkenler üzerine diğer değişkenlerin (gözlenebilir yada gizil) etkileri YEM ile tahmin edilmektedir.

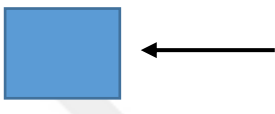

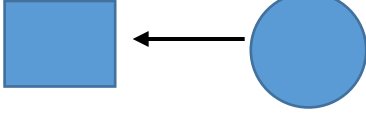
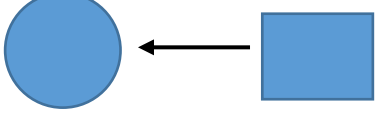

Yöntemin temelini oluşturan ve tezin devamında ayrıntıları ile açıklanan bir Path Diyagramı vardır. Path diyagramı yol analizi olarak da adlandırılmaktadır. Path diyagramını geliştirmesi ile 1918 yılında Sewall Wright (1918, 1921, 1934, 1960)'ın YEM modellerinin değişkenler arası ilişkilerin tahmininde kullanılmasına olanak tanıyan ilk adımı attığı varsayılır. Birden fazla değişkenin eşanlı analizine imkan tanıyan YEM, çok değişkenli istatistiksel bir analiz yöntemidir. Bu nedenle diğer analiz türleriyle kıyaslandığında nedensellik açısından daha sağlıklı ve doğru analizler yapılmasına imkan sağlamaktadır. Yapısal eşitlik modeli değişkenler arasında bulunan ilişkinin eş anlı incelenmesi ve ölçüm yanlışlarının hesaba katılması gibi göz ardı edilen pek çok faktörü diğer yöntemlere kıyasla dikkate alarak daha yansız sonuçlar ortaya koymaktadır (Bollen, 1989).

YEM özellikle, sağlık bilimlerinde (tıp, hemşirelik, psikiyatri), sosyal ve davranış bilimlerinde (ekonomi, sosyoloji, psikoloji, eğitim, yönetim, pazarlama vb.) ve spor bilimlerinde değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin değerlendirilmesinde ve teorik modellerin test edilmesinde kullanılmaktadır (Golob, 2003). Ekonomi biliminde YEM ile ilgili en öne çıkan çalışmalara Goldberger (1972) ve Aigner vd. (1984) örnek olarak gösterilebilir. “*Econometrica*” dergisinde yayınlanan çalışması ile özellikle Goldberger (1972) sosyal bilimlerde yapısal eşitlik modellerinin uygulanmasında bir başlangıç oluşturmuştur. Aigner vd. (1984) ise ekonometri alanında gizil değişkenlerin kullanılması konusunda öncü bir çalışmadır.

Takip eden bölüm YEM'in temelini oluşturan ve modelde yer alan değişkenler arası ilişkinin bir nevi grafiksel sunumu olan Path Diyagramını anlatmaktadır.

3.1. Path Diyagramı

Tablo 3.1.Path Diyagramı Şekil ve Anlamları

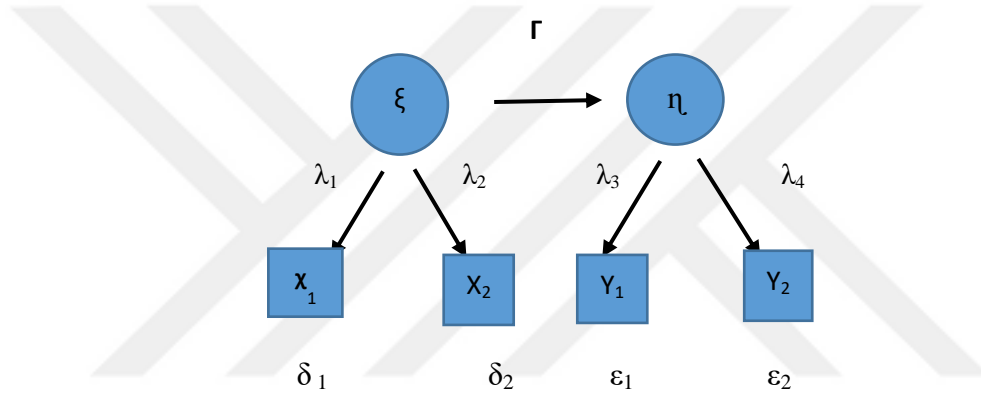
ŞEKİLLER	ANLAMLAR
	<i>Gizil Değişken:</i> Doğrudan gözlenemeyen değişkenleri ifade eder. Veri setinde olmayan ve veri setinde olan değişkenler kullanılarak ölçülen değişkendir.
	<i>Gözlenen Değişken:</i> Doğrudan gözleme dayanan değişkenleri ifade eder. Veri setinde yer alan değişkenlerdir.
	Gözlenen değişkenlerdeki ölçüm hatalarını ifade eder.
	Gizil değişkenler için artık hatayı ifade eder.
	Değişkenler arasındaki tek yönlü ilişkiyi ifade eder.
	Değişkenler arasındaki çift yönlü ilişkiyi ifade eder
	Gizil değişkenlerle gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiyi ifade eder. Her ne kadar sol taraftaki şekil gizil değişkenlerden gözlenen değişkenlere yönelik regresyon ilişkisini gösterse de gözlenen değişkenlerden gizil değişkenlere yönelik regresyon ilişkisini de araştırmak mümkündür.
	Gözlenen değişkenlerden gizil değişkenlere yönelik ilişkiyi gösterir.
	Gizil değişkenden herhangi bir gizil değişkene yönelik ilişkiyi ifade eder.

Kaynak: Bollen (1989) çalışmasında yer alan path diyagramının içerdiği şekil ve anlamları tezdeki konuya uyarlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.1 de dikdörtgen şeklinde ifade edilen semboller gözlenen değişkenleri, daire şeklinde ifade edilen semboller ise gizil değişkenleri belirtmektedir. Değişkenler arası tek yönlü oklar tek yönlü nedensellik ilişkisini ifade ederken, çift yönlü oklar çift yönlü nedensellik ilişkisini ifade eder. Okun başlangıcında bulunan değişkenin okun sonunda

bulunan değişkenlere neden olduğu varsayımında bulunulur. Eğer bir değişkinden çıkan bir ok varsa bu değişken dışsal değişkeni, bir değişkene gelen ok var ise bu değişken içsel değişkeni ifade eder (Bollen, 1989:33-34). Path analizinde bir model kurulurken önce dışsal ve içsel değişkenler arasındaki ilişkinin yönü belirlenerek analiz yapılır ve path katsayıları hesaplanır. Path katsayıları değişkenler arası korelasyonlar kullanılarak elde edilir. Path katsayıları aslında bilinen regresyon analizinde ilişkinin yönünü ve şiddetini gösteren katsayılardan başka bir şey değildir (Loehlin, 2004:4).

Hemen hemen YEM üzerine yazılmış tüm kitaplarda yer alan en temel path diyagramı örneği Şekil 3.1'de yer alan path diyagramıdır. Bu path diyagramı iki gizil değişken arası ilişkiyi ölçen bir path diyagramıdır.

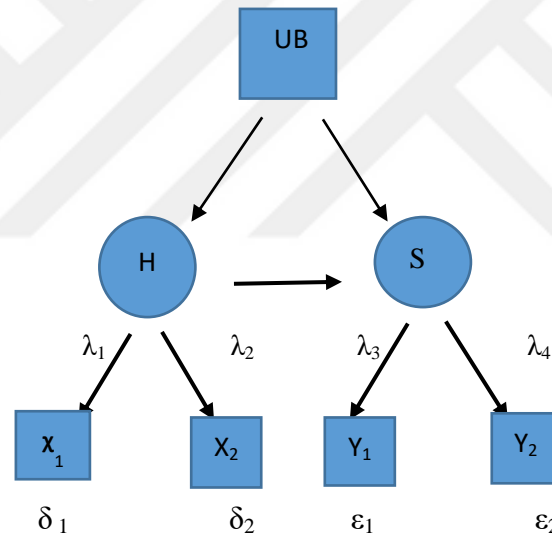

Şekil 3.1. Örnek Path Diyagramı
Kaynak: Bollen, 1989:34

- ξ : Dışsal gizil deęişken⁷
- η : İçsel gizil değişken
- x_1, x_2 : Dışsal gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenleri
- y_1, y_2 : İçsel gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenleri
- δ_1, δ_2 : Dışsal gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenlerinin gözlem hataları
- $\varepsilon_1, \varepsilon_2$: İçsel gizil değişkeni oluşturan gösterge değişkenlerinin gözlem hataları
- Γ : ξ 'nin η üzerine etkisini
- $\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3, \lambda_4$: Gizli değişkenler ile gösterge değişkenleri arasındaki faktör yükleri

⁷ Bilinen regresyon analizlerinin aksine YEM modellemesinde bağımlı yada bağımsız değişken tanımlaması yoktur. İçsel değişken klasik regresyon analizlerindeki bağımlı değişkene, dışsal değişken ise klasik regresyon analizlerindeki bağımsız değişkene karşılık gelmektedir.

Her ne kadar metodoloji kısmında detayları ile anlatılacak olsa da belirtmek gerekir ki ele aldığımız tez çalışmasındaki ilişkileri göstermesi açısından bu temel diyagram basit kalmaktadır. Çünkü tez çalışmasında veri setinde yer almayan yani dışsal ve gizil olan sağlık (H) ve yaşam standardı (S) değişkenleri üzerine etkisi araştırılan işsizlik yardımları (UB) gözlenebilen bir içsel değişkendir. Ancak yukarıdaki basit diyagram sadece çalışmada kullandığımız YEM modellemesinde yaşam standartlarının dışsal gizil değişken olduğu denklemde bu kez içsel gizil olan sağlık ile ilişkisini göstermekte yardımcı olabilir. Şekil 3.2 tez çalışmasında analiz edilen YEM'e daha uygun bir path diyagramıdır. Çünkü tez çalışmasında ele alınan yapısal eşitlik modellemesi 5 farklı denklemden oluşmaktadır. Metodoloji kısmında daha ayrıntılı anlatılacağı gibi ilk ikisi ölçüm denklemleridir. Bu iki denklem YEM'in Ölçüm Modeli kısmını oluşturmaktadır. Yani sağlık ve yaşam standardı gizil değişkenleri onları oluşturan ama gözlenebilen değişkenler diğer adıyla gösterge değişkenleri (X_1, X_2, Y_1, Y_2 gibi) kullanılarak ölçülecektir.

Şekil 3.2. İşsizlik Yardımlarının Sağlık ve Yaşam Standardı Üzerine Etkisi – Path Diyagramı
Kaynak: Bollen, 1989'dan esinlenerek yazar tarafından tez konusuna uyarlanmıştır.

Diğer üç denklem YEM'in Yapısal Model kısmını oluşturmaktadır. Yapısal Modeli oluşturan üç denklemin ilki işsizlik yardımlarının dışsal gözlenebilen değişken olduğu denklemdir. İşsizlik yardımlarını etkileyen bireysel ve hanehalkı karakteristikleri denklemde içsel değişkenler olarak yer alır. İkinci denklem ölçülmüş sağlık endeksi değişkeninin dışsal değişken olduğu denklemdir. Bu denklemde işsizlik yardımları diğer kontrol değişkenleri ile birlikte içsel değişken olarak yer alır. Üçüncü model ise ölçülmüş yaşam standardı endeksinin dışsal, sağlık endeksi ve işsizlik yardımlarının diğer kontrol değişkenleri ile birlikte içsel olduğu modeldir. Bu nedenle sağlık hem işsizlik ödeneklerinden etkilenen dışsal bir değişken hem de yaşam standartlarını etkileyen içsel bir değişken olduğundan

Şekil 3.2’de UB’den çıkan ok H’ye doğru yönelmekte, aynı zamanda H’den S’ye doğru giden bir ok bulunmaktadır. UB işsizlik ödeneklerini, H sağlığı, S ise yaşam standartlarını göstermektedir.

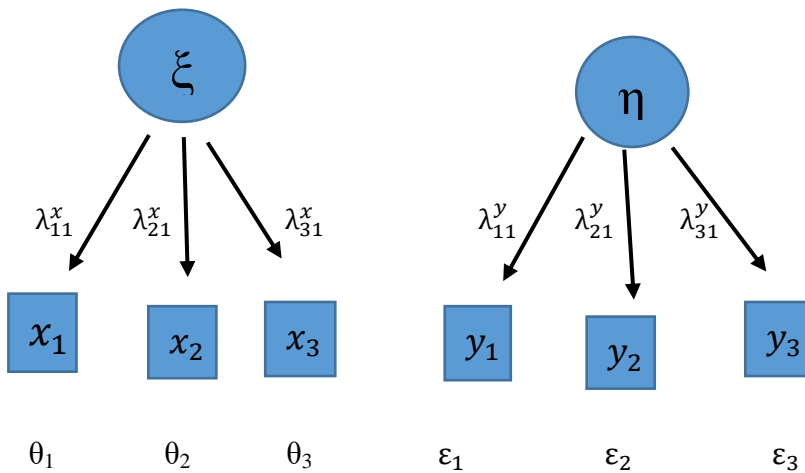
Metodoloji kısmında tez çalışması özelinde YEM’in, kapsadığı 5 denklem ile, nasıl çalıştığı anlatılacak olup, takip eden bölüm YEM’i oluşturan Ölçüm ve Yapısal Modellerin teorik ve kitabi olarak neyi ifade ettiğini anlatmaktadır.

3.2. Yapısal Eşitlik Modellemesinin Parçaları

Yapısal eşitlik modellemesi denklemler sistemidir. İki parçadan oluşmaktadır. İlk parçası sistemin ölçme modeli olarak adlandırılırken, ikinci parçası yapısal model olarak adlandırılır. Denklemler sisteminde yer alan bir kısım denklem ölçme modelini oluştururken, diğer bir kısım denklem yapısal modeli oluşturmaktadır. Takip eden bölüm ilk olarak ölçme modelini açıklayacaktır.

3.2.1 Ölçme Modeli

Bu model gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bir diğer ifadeyle; veri setinde verisi olan gösterge değişkenleri kullanılarak gizil değişkenler ölçülür. Örneğin bireylerin sağlık düzeyi verisi olmayan gizil bir değişkendir ve ankette sağlık üzerine sorulmuş tüm ilişkilerini gösteren model ölçme modeli olarak tanımlanmaktadır. Modelde bulunan gizil değişkenler, gözlenen değişkenler (gösterge değişkenleri) tarafından hesaplanmaktadır (Bollen, 1989:51).

Şekil 3.3. Ölçme Modeli Örneği

Kaynak: Bollen (1989)’dan esinlenerek yazar tarafından tez konusuna uyarlanmıştır.

Ölçme modelinin denklem olarak gösterimi 3.1-3.8 eşitlikleri ile ifade edilmiştir. x değişkenleri ξ gizil değişkeninin ölçümünde kullanılan gösterge değişkenleri olup, y değişkenleri η gizil değişkeninin ölçümünde kullanılan gösterge değişkenleridir. Bu iki gizil değişken tez çalışmasında kullanılacak sağlık ve yaşam standardı değişkenleri olarak kabul edilebilir. 3.1 ile 3.2 nolu denklemler genel gösterimler olup, 3.3-3.5 arası denklemler ilk gizil değişkene ait ölçüm modelleridir. 3 farklı gösterge değişkeninden (x_1, x_2, x_3) oluşmaktadır. Aslında bu üç gösterge değişkeni kullanılarak bir endeks yaratılmaktadır. Aynı şekilde 3.6-3.8 arası denklemlerde y_1, y_2 ve y_3 değişkenleri kullanılarak η adlı gizil değişkeni ölçülmüştür. Ölçümlerde kullanılan faktör yükleri (λ) ilgili gizil değişkeninin ölçümünde kullanılan her bir gösterge değişkeninin ağırlığını göstermektedir. Aslında ölçülen gizil değişken bir nevi bir endeks değeridir ve pek çok farklı ağırlıklara sahip değişkenden oluşur.

$$x = \lambda_x \xi + \theta \quad (3.1)$$

$$y = \lambda_y \eta + \xi \quad (3.2)$$

$$x_1 = \lambda_1^x \xi + \theta_1 \quad (3.3)$$

$$x_2 = \lambda_2^x \xi + \theta_2 \quad (3.4)$$

$$x_3 = \lambda_3^x \xi + \theta_3 \quad (3.5)$$

$$y_1 = \lambda_1^y \eta + \varepsilon_1 \quad (3.6)$$

$$y_2 = \lambda_2^y \eta + \varepsilon_2 \quad (3.7)$$

$$y_3 = \lambda_3^y \eta + \varepsilon_3 \quad (3.8)$$

Ölçüm modeli denklem sistemindeki değişkenler matris formunda aşağıdaki gibi ifade edilir.

$$x = \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{bmatrix} \quad \lambda_x = \begin{bmatrix} \lambda_1^x \\ \lambda_2^x \\ \lambda_3^x \end{bmatrix} \quad \xi = [\xi_1] \quad \theta = \begin{bmatrix} \theta_1 \\ \theta_2 \\ \theta_3 \end{bmatrix} \quad y = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ y_3 \end{bmatrix} \quad \lambda_y = \begin{bmatrix} \lambda_{11}^y \\ \lambda_{21}^y \\ \lambda_{31}^y \end{bmatrix} \quad \varepsilon = \begin{bmatrix} \varepsilon_1 \\ \varepsilon_2 \\ \varepsilon_3 \end{bmatrix}$$

Gizil değişkenlerin ölçümünü gerçekleştiren hesaplamalar matris formunda aşağıdaki gibi gösterilir.

$$\begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda_1^x \\ \lambda_2^x \\ \lambda_3^x \end{bmatrix} [\xi] + \begin{bmatrix} \theta_1 \\ \theta_2 \\ \theta_3 \end{bmatrix} \quad \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda_1^y \\ \lambda_2^y \\ \lambda_3^y \end{bmatrix} [\xi] + \begin{bmatrix} \varepsilon_1 \\ \varepsilon_2 \\ \varepsilon_3 \end{bmatrix}$$

Gizil değişkenlerin gösterge değişkenlerinin kullanılması ile ölçülmesi aşamasında faktör analizi kullanılır. Faktör analizi, farklı faktör yüklerine sahip değişkenlerin kullanılarak yeni bir değişken ortaya çıkarılması olarak tanımlanmaktadır. Faktör analizinin amacı, modeldeki değişkenleri sınıflayarak tek bir değişken altında birleştirmek ve yeni ortak bir değişken oluşturmaktır. Diğer bir ifade ile, doğrudan gözlenen (gösterge) değişkenlere dayanarak, gözlenmeyen değişkenleri yaratmada faktör analizi kullanılır. Analizde birbirleri ile ilişkili olan birçok değişken söz konusu olduğunda değişkenler onları temsil edecek genel bir değişken içerisinde farklı ağırlıklarda yer alarak yeni değişkeni oluşturabilirler (Özdamar, 1996). Her bir gözlenen değişken için hesaplanan faktör yükleri aynı zamanda gösterge değişkeni ile yeni oluşturulan değişken arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Böylece bir değişken ile hangi gösterge değişkeni yüksek değerde korelasyon gösteriyor ise o değişkenin oluşumunda onunla yüksek derecede ilişkili olan gösterge değişkenleri kullanılır (Özdamar ve Dinçer, 1987).

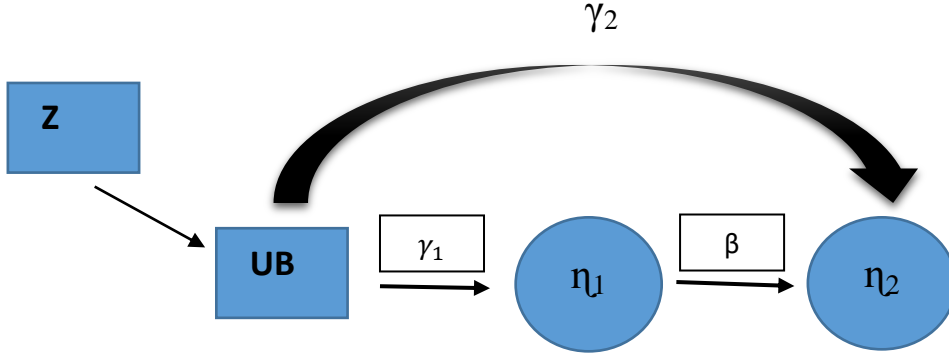
Özel bir faktör analizi yöntemi olan Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), ölçme modellerinin geliştirilmesinde sık kullanılan ve önemli kolaylıklar sağlayan bir yöntemdir. Bu yöntem, önceden oluşturulmuş olan bir model aracılığıyla gözlenen değişkenlerden yola çıkarak gizil değişken (faktör) oluşturmaya yönelik bir işlemdir (Yaşlıoğlu, 2017:78). Doğrulayıcı faktör analizinde modelde olmaması gereken değişkenler elenmektedir. Düşük faktör yüklemeleri olan değişkenleri modelden çıkarttığımızda değerlerin yükselmesi beklenmektedir. Metodoloji kısmında ayrıntılarıyla anlattığımız gibi sağlık gizil değişkeninin oluşturulmasında 3 gösterge değişkeni, yaşam standardı gizil değişkeninin oluşturulmasında 24 gösterge değişkeni kullanılmış olup, uygulanan DFA sağlık için 3 gösterge değişkeninin üçünü de kullanırken, yaşam standardı endeksinin oluşturulmasında 24 gösterge değişkeninin 13'ünü elemiş ve 11'ini kullanmıştır.

Tez çalışmasında kullanılan yöntem ayrıntıları ile açıklanmadan önce yapısal eşitlik modellemesinin 2. parçası olan yapısal model takip eden bölümde açıklanacaktır.

3.2.2 Yapısal Model

Etkisi merak edilen değişkenler arası ilişki yapısal model ile tahmin edilir. Değişkenler arasındaki bu nedensel ilişkiye yapısal ilişki de denmektedir.

Yapısal bir model örneği Şekil 3.4'te gösterilmiştir. Bu model ayrıca tez çalışmasında aralarında ilişkisi incelenen değişkenlerin de hangi yönlü ilişki içerisinde olduklarını anlatan bir diyagramdır.

Şekil 3.4. Yapısal Bir Model Örneği

Kaynak: Bollen (1989)'dan esinlenerek yazar tarafından tez konusuna uyarlanmıştır.

Bu modelde UB dışsal bir gösterge değişkeni olup biri içsel diğeri yapısal eşitlik modellemesinin farklı denklemlerindeki konumuna göre hem içsel hem de dışsal olan η_1 ve η_2 üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Yapısal eşitlik modellemesinde yer aldığı denkleme göre η_1 hem içsel hem de dışsal olan gizil değişkendir. Dışsal gösterge değişkeninin iki içsel gizil değişken üzerine etkisini göstermek üzere; γ_1 , UB'nin η_1 'e, γ_2 ise, UB'nin η_2 'ye olan nedensellik etkisinin katsayısal olarak ifadesidir. β ise yapısal eşitlik modellemesinin farklı bir denkleminde dışsal gizil değişken olan η_1 'in η_2 üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Z, UB değişkenini etkileyen diğere gözlenebilir değişkeni ve σ , Z'nin etkisini göstermektedir. Yapısal eşitlik modellemesinin denklem sistemi (ölçüm modeli hariç) 3.9-3.11 eşitlikleri ile gösterilebilir.

$$UB = \sigma Z + \vartheta \quad (3.9)$$

$$n_1 = \gamma_1 UB + \delta_1 \quad (3.10)$$

$$n_2 = \gamma_2 UB + \beta n_1 + \delta_2 \quad (3.11)$$

YEM'i tahmin etmede kullanılan farklı yöntemler vardır. Bunlardan bazıları; En Çok Olabilirlik (ML), En Küçük Kareler (OLS), İki Aşamalı En Küçük Kareler (2SLS), Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GLS), Ağırlıklı En Küçük Kareler (WLS), Bayes tabanlı analiz teknikleridir. Tez çalışmasında yapılan analizler "En Çok Olabilirlik Yöntemi" ile gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki bölüm analizde kullanılan yöntem ve analiz sonuçlarını açıklamaktadır.

4. BÖLÜM

4. YÖNTEM VE AMPİRİK TAHMİNLER

4.1. Yöntem

Çalışma, Türkiye’de işsizlik ödeneklerinin bireylerin yaşam standartları ve sağlık durumu üzerindeki nedensellik ilişkisini ampirik olarak test etmiş ve ilgili analizlerde “Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Gelir ve Yaşam Koşulları Panel Mikro Veriseti (2007-2015) kullanmıştır. Bu veri seti 2007-2015 arası her dört yılda bir oluşturulan panel veri setlerinin birleştirilmiş halidir. Türkiye’de Gelir ve Yaşam Koşulları anketleri hem yatay kesit hem de panel veri elde edecek biçimde uygulanmaktadır. Panel verisetleri 4 yıllık dönemler halinde mevcut iken, yatay-kesit verisetleri 10 yıl gibi uzun bir zamanı kapsar. Tez çalışmasında panel veri kullanılmasındaki amaç bireyler arasında bulunan gözlenemeyen değişiklikler (individual heterogeneity) ve dışlanmış değişken yanlılığı (omitted variable bias) gibi problemlere çözüm bulmasıdır. İlgilenilen gizil değişkenlerden olan sağlık ve yaşam standardı sadece işsizlik ödeneklerinden etkilenmediğinden, sağlığın yaşam standardını etkileme durumu olduğundan ve bu etkiler eşanlı olarak gerçekleştiğinden analizlerde bir denklemler sistemi olan Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) kullanılmıştır.

YEM gizil (latent) değişkenleri kullanarak çok değişkenli ilişkileri modellemektedir (Goldberger, 1973; Bollen, 1989). YEM modelinin içerisinde literatürde “Ölçüm Modeli” (measurement model) olarak var olan model yani gizil değişkenlerin (verisetinde doğrudan gözlenemeyen değişkenlerin) tahminlenmesinde kullanılacak denklem sistemi bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ölçüm modeli, YEM’in ilk önemli parçasıdır. Takip eden sayfada belirtilen modelde (1)-(5) arası denklemlerden meydana gelen Yapısal Eşitlik Modeli bulunmaktadır. (1) ve (2) nolu denklemler YEM’in birinci parçası olan ölçüm modeline ait denklemlerdir. Bu nedenle ilk olarak ölçüm modeli ile gizil değişkenler olan “sağlık düzeyi” ve “yaşam standardı”nın tahminlemesi yapılmış, yani bu değişkenlere ilişkin veriler elde edilmiştir. Başka bir ifadeyle sağlık düzeyi ve yaşam standardı ile ilgili olabilecek verisi mevcut olan anket sorularının hepsi kullanılarak bu iki değişkenin tahmini yapılmıştır.

$$h_i = \Lambda_b H_i + \varepsilon_i^h \quad (4.1)$$

$$SoL_i = \Lambda_{sol} S_i + \varepsilon_i^{sol} \quad (4.2)$$

$$UB_i = b' Z + v_i \quad (4.3)$$

$$H_i = b_1 UB_i + b' Z + u_i \quad (4.4)$$

$$S_i = b_1 UB + b_2 H_i + b' Z + e_i \quad (4.5)$$

(4.1) nolu eşitlik ile gösterilen denklem ölçüm modelinin ilk eşitliğini ifade etmektedir ve (H) gözlemlenemeyen gizil sağlık değişkeninin ölçümünü yapan değişkendir. h veya daha açık gösterimi ile $h_i=(h_{i1},\dots,h_{iq})'$, verisetinde bireysel gözlem sayısını ifade etmek üzere $n \leq q$ için, sağlık düzeyini meydana getiren gözlenebilir değişkenleri içerisinde barındıran q boyutlu bir vektördür ve Λ_h matrisi sağlık düzeyini meydana getiren gözlenebilir değişkenlerin katsayı matrisidir. (4.2) nolu eşitlik gözlenemeyen gizil yaşam standardı değişkeninin (S) ölçülmesini amaçlamaktadır. SoL veya daha açık gösterimi ile $SoL_i=(SoL_{i1},\dots, SoL_{ip})'$, $n \leq p$ için, yaşam standardına dair gözlemlenebilir değişkenleri kapsayan p boyutlu vektördür. Λ_{sol} matrisi ise; yaşam standardını meydana getiren gözlenen değişkenlerin katsayı matrisini ifade eder. (4.1) ve (4.2) nolu eşitliklerde bulunan hata terimleri ε_i^h ve ε_i^{sol} vektörleridir ve sırasıyla $q \times 1$ ve $p \times 1$ boyutundadır. Sağlık gizil değişkenini ölçmede kullanılan sorular aşağıdaki gibidir;

a- “*genel sağlık durumu*” (ankette çok kötüden çok iyiye beş kategoride cevaplanmış, sırasıyla 1’den 5’e kadar kodlanmıştır).

b- “*bireyin uzun dönemli bir hastalık (astım, bronşit gibi) ile karşı karşıya olup olmadığı*” (ankette var veya yok şeklinde iki kategoride cevaplanmış sırasıyla 1 ve 0 olarak kodlanmıştır)

c- “*Bireyin günlük aktivitelerini engelleyecek bir özür ya da sağlık sorunu için ne derece engelli olduğu*” (3 kategoride cevaplanan bu soru, verisetinde 1; yüksek derece engelli , 2; az engelli ve 3; engelsiz olarak kodlanmıştır)

Bu gözlenebilir değişkenlerin bileşeni olan gizil sağlık düzeyi değişkeni (H), (4.1) nolu denklemde yer almaktadır. Meydana getirilen H gizil sağlık düzeyi değişkeni 3 temel

gözlemlenebilir değişkenden oluşan endeks formunda olup, yüksek sayısal değerler almasıyla bireyin çok sağlıklı olduğunu göstermektedir. H ile benzer şekilde gözlemlenebilir değişkenlerin birleşimi olan bir başka gizli endeks değişkeni de (4.2) nolu eşitlikte bulunan S yaşam standardı değişkenidir. Guio (2009)'un yaptığı çalışma dikkate alınarak yaşam standartı değişkeni oluşturulmuştur. Yaşam standardını oluşturmada kullanılan gösterge değişkenleri sırasıyla yaşanan hanede banyo, tuvalet, mutfak, borulu su sistemi, sıcak su, telefon, cep telefonu, televizyon, bilgisayar, internet, çamaşır makinası, buzdolabı, bulaşık makinası ve klimanın olması; araba sahipliği; hanede ısınma sorunu ve başka problemlerin olması durumu; aylık gelirle geçinebilme durumu; et, tavuk ve balık tüketebilme durumu, beklenmeyen harcamaların karşılanabilme durumu, evin ısınma ihtiyacının karşılanabilme durumu; yeni mobilyalar ve yeni giysiler alabilme durumu, konutun geneline yapılan masrafların haneye yük getirip getirmeme durumudur.

Daha önce belirtildiği gibi (4.1) ve (4.2) nolu denklemler yaşam standardı endeksi ve sağlık düzeyinin ölçülmesinde kullanılan ölçüm modelidir. (4.3), (4.4) ve (4.5) nolu denklemler yapısal modeli oluşturmaktadır. İşsizlik ödeneklerini (UB) belirleyen faktörler (4.3) nolu denklem ile analiz edilmektedir.

Analizlerde iki farklı yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. İlk yapısal eşitlik modeli ile ikincisinin tek farkı UB değişkeninin modelde ifade edilme şeklidir. İlk modelde UB ile ifade edilen değişken işsizlik ödeneği alan bireyler için 1 ve alamayan bireyler için 0 değerini alan bir kukla değişkenidir. İkincisinde ise UB parasal değer olarak kullanılmıştır. Ödenen işsizlik ödeneği miktarını gösteren bir sürekli değişkendir. \mathbf{X} vektörü, işsizlik yardımlarının belirleyen faktörleri olabilecek eğitim, yaş, cinsiyet, medeni hal, çalışma durumu, hanede yaşayan birey sayısı, hanehalkı geliri (gelirin içselliğini bozabileceğinden işsizlik ödenekleri hariç), konut sahipliği gibi bireysel veya hanehalkı karakteristikleri ile anketin yapılmış olduğu yılı temsil eden değişkenlerden meydana gelen vektördür. (4.4) nolu denklem, YEM modelinin işsizlik yardımlarının kişilerin sağlık düzeyi (H) üzerinde olan etkilerini tahmin etmekte kullanılacak denklemdir. Sonuç olarak (4.5) nolu eşitlik işsizlik ödenekleri ve sağlık düzeyi endeksinin yaşam standardı üzerine olan etkilerini test etmektedir. (4.4) ve (4.5) nolu denklemlerde de \mathbf{X} vektörü yine kontrol edilmiştir. Sağlık değişkeninin dışsal olduğu modelde kontrol değişkenleri arasına gelir doğrudan değil, gelirin içselliğini bozabileceğinden hastalık ve sakatlık gelirleri çıkarıldıktan sonra eklenmiştir.

4.2. Ampirik Sonuçlar

İşsizlik yardımlarının sağlık ve yaşam standardı üzerine etkisinin mikro veriler kullanılarak YEM modeli ile araştırıldığı tez çalışmasında, Tablo 4.1 modelde kullanılan sürekli değişkenlerin zet istatistiklerini göstermektedir. Değişkenlerin gözlem sayıları, ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maximum değerleri ayrıntılı olarak sunulmuştur. Gözlem sayısı tahmin edilen modelden modele değişmekle birlikte işsizlik yardımlarının parasal değişken olarak ele alındığı modelde gözlem sayısının 3,082 ile diğer gözlem sayılarından düşük olmasının nedeni, işsizlik yardımı alan kişilerin sayıca az olmasıdır. İşsizlik yardımlarının kukla değişkeni olarak ele alınan modellerde işsizlik yardımı alma 1, almama 0 ile ifade edildiğinden ve böylece işsizlik yardımı almayanlar da örnekleme de bulunduğundan bu tahminlerdeki gözlem sayısı göreceli olarak yüksektir.

Tablo 4.1. Sürekli Değişkenler için zet İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Yaş	328436	40.68015	17.54408	15	112
İşsizlik yardımları	3082	3056.153	6006.379	6.47	8913493
Hanehalkı geliri	328449	27402.78	23943.64	0	6420178
İşsizlik Yardımları Dışındaki Gelir	328449	27374.24	23931.21	0	6420178
Hastalık ve Sakatlık Yardımları Dışındaki Gelir	328449	27318.84	23944.96	0	6420178
Sağlık	296996	-0.0043291	0.8703461	-0.6542136	1.620071
Yaşam standardı	169190	-0.0043824	0.9436045	-3.39421	1.870107

Sağlık ve yaşam standardının değişken olarak yer aldığı modellerde gözlem sayılarının sırasıyla 296 bin 996 ve 169 bin 190 olması ve bunların gelir, yaş gibi kontrol değişkenlerinin gözlem sayılarından görece az olmasının nedeni sağlık ve yaşam standardını oluşurmada kullanılan gösterge değişkenlerinin bazılarında kayıp verinin çok olmasıdır. Hanehalkı anketlerinde gelir, yaş, medeni hal, eğitim gibi değişkenler pek çok araştırmada kullanılan önemli bireysel karakteristikler olduğundan onların kayıp veri içermemesine dikkat edilmektedir ama analizlerde görece daha az kullanılan değişkenler (mobilya sahipliği gibi) kayıp veri içerebilmektedir. Anketi cevaplayanlar da bu sorulara ilişkin daha az bilgi verme eğiliminde olmaktadır.

Yaş değişkeni 15-112 yıl arasında değer alırken, işsizlik yardımları 6.47–89134.93 TL, hanehalkı geliri 0-642017.8 TL, işsizlik yardımları dışındaki gelir 0–642017.8 TL,

hastalık ve sakatlık yardımları dışındaki gelir 0–642017.8 TL, sağlık endeksi -0.6542136 – 1.62007 puan, yaşam standardı endeksi -3.39421 – 1.870107 puan arasında değişmektedir.

İşsizlik yardımları asgari ücretin %80'i olarak ödenebilmekteyken, kullandığımız TÜİK gelir ve yaşam koşulları anketinde “Ferdin yıl içinde elde etmiş olduğu işsizlik yardımlarını” öğrenmek için sorulan soruya kıdem tazminatı da dahil edilmiştir. 3082 kişi için ortalama işsizlik yardımlarının değerinin 3056 TL çıkmasının nedeni bu olmakla birlikte, maximum ödenek almış bir kişininde 89134 TL gibi yüksek rakam belirtmesinin temelinde de bu yatmaktadır. Ancak veri setine yüksek miktarda girilen işsizlik yardımlarına ait gözlemler az sayıda olup, toplam gözlem sayısının %1'ini dahi içermemektedir. Bu nedenle bu gözlemlerin dahil edilmediği durumda yapılan analizler bulunan sonuçlardan farklı çıkmamıştır.

Tablo 4.2 ise YEM denklemler sisteminde kullanılan kategorik ve daha özelde kukla değişkenlerine ait özet istatistikleri sunmaktadır. Çalışmada kullanılan örneklemin %48.27'si erkek, %51.73'ü kadınlardan oluşurken medeni hal değişkenine ait kategorilerin %50.93'ü bekar, %40.40'ı evli, %2.66'sı eşi ölmüş ve %6.02'si boşanmış bireylerden oluşmaktadır. Eğitim değişkeni 7 farklı kategoriye ayrılmıştır. Örneklemdaki bireylerin %12.86'sı okuma-yazma bilmiyorken, %8.27'si okur-yazar ama bir diploma sahibi olmayan bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca örnekleme yer alan kişilerin %33.94'ü ilkokul, %18.58'i ortaokul, %9.20'si lise, %7.11'i meslek lisesi mezunu olup, %10.04'ü ise üniversite veya yüksek lisans/doktora derecesine sahiptir. Hanehalkı tipi değişkeni hanede yaşayan yetişkin ve çocuk sayısına göre değişen bir kategorik değişkendir. Örneklemin neredeyse üçte birini (%30.46) çocuklu ve 2 yetişkinden fazla bireyin yaşadığı haneler oluşturmaktadır. Bu durum, ailelerin çoğunda anne-baba dışında yaşlı büyükanne ve büyükbabaların da yaşadığını göstermektedir. Örneklemin %3.14'ünü 64 yaş altı bekar bireyler, %9.40'ını çocuksuz 2 yetişkinin yaşadığı haneler oluştururken, 2 yetişkinli olup çocuk sayısının 1-3 (ve yukarı) arasında değiştiği ailelerin örneklemdaki dağılımı birbirine yakındır. Örneklemdaki bireylerin %65.15'inin ev sahibi, %19.09'unun kiracı olduğu görülürken %1.5'i lojmanda, %14.26'sı diğer tip konutlarda ikamet etmektedir.

Tablo 4.2. Katagorik Değişkenler için Özet İstatistikler

	Gözlem Sayısı	Yüzdesele Ağırlık	Kümülatif Yüzde
Cinsiyet			
Erkek	158529	48.27	48.27
Kadın	169920	51.73	100.00
Toplam	328449	100.00	
Medeni Durum			
Bekar	167216	50.93	50.93
Evli	132633	40.40	91.32
Dul	8719	2.66	93.98
Boşanmış	19772	6.02	100.00
Toplam	328340	100.00	
Eğitim durumu			
Okumamış	42245	12.86	12.86
Okur yazar	27147	8.27	21.13
İlkokul	111489	33.94	55.07
Ortaokul	61032	18.58	73.65
Lise	30216	9.20	82.85
Meslek lisesi	23345	7.11	89.96
Üniversite ve üzeri	32975	10.04	100.00
Toplam	328449	100,00	
Hanehalkı Tipi			
64 yaş altı bekar	10317	3.14	3.14
64 yaş altı çocuksuz 2 yetişkin	30865	9.40	12.54
Biri 64 yaş üstü çocuksuz 2 yetişkin	19178	5.84	18.38
Çocuksuz diğer hane tipleri	45020	13.71	32.08
Tek çocuklu bir yetişkin	5057	1.54	33.62
Tek çocuklu 2 yetişkin	37041	11.28	44.90
2 çocuklu 2 yetişkin	43889	13.36	58.26
3 ve 3'ten fazla çocuklu 2 yetişkin	36915	11.24	69.50
Çocuklu diğer tip hanehalkı	100046	30.46	99.96
Tüm bu kategoriler dışında kalan diğer tip haneler	121	0.04	100.00
Toplam	328449	100.00	
Mülkiyet Durumu			
Ev sahibi	213983	65.15	65.15
Kiracı	62715	19.09	84.24
Lojman	4920	1.50	85.74
Diğer	46831	14.2	100.00
Toplam	328449	100.00	
İşsizlik Yardımından Yaralanma			
0=Yararlanmıyor	325367	99.06	99.06
1=Yararlanıyor	3082	0.94	100.00
Toplam	328449	100.00	

Tablo 4.3. Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları (İşsizlik Yardımları: Kukla Değişken)

	İşsizlik yardımları (=0 yararlanmıyor, =1 yararlanıyor)	Sağlık	Yaşam standardı
İşsizlik yardımları (=0 yararlanmıyor, =1 yararlanıyor)		-0.0126 (0.014)	0.1221*** (0.020)
Sağlık			-0.0688*** (0.003)
Yaş			
Yaş	0.2666*** (0.014)	1.0689*** (0.085)	2.2207*** (0.114)
Yaş-Kare	-0.3435*** (0.017)	0.8817*** (0.101)	-1.6449*** (0.136)
Cinsiyet (Temel kategori: Erkek)			
Kadın	-0.0077*** (0.000)	0.1142*** (0.004)	0.0856*** (0.005)
Medeni Durum (Temel kategori: Bekar)			
Evli	-0.0002 (0.000)	0.0047 (0.004)	0.0119** (0.005)
Dul	0.0058*** (0.002)	0.0476*** (0.012)	-0.0200 (0.017)
Boşanmış	0.0032 (0.002)	0.0745*** (0.014)	-0.0189 (0.018)
Eğitim Durumu (Temel kategori: Okur-yazar olmayan)			
Okur-yazar	-0.0008 (0.001)	-0.1242*** (0.010)	0.2075*** (0.013)
İlkokul	0.0056*** (0.001)	-0.2249*** (0.008)	0.5340*** (0.010)
Ortaokul	0.0088*** (0.001)	-0.2416*** (0.009)	0.7144*** (0.012)
Genel lise	0.0117*** (0.001)	-0.2856*** (0.010)	0.9030*** (0.013)
Meslek veya teknik lise	0.0189*** (0.001)	-0.2864*** (0.010)	0.9303*** (0.013)
Üniversite ve üzeri	0.0054*** (0.001)	-0.3153*** (0.010)	1.0854*** (0.013)
Hanehalkı Tipi (Temel kategori: 64 yaş altı Bekar)			
64 yaş altı çocuksuz 2 yetişkin	0.0001 (0.002)	0.0415*** (0.015)	-0.0578*** (0.021)
Biri 64 yaş üstü çocuksuz 2 yetişkin	0.0134*** (0.003)	0.0307 (0.019)	-0.1142*** (0.026)
Çocuksuz diğer hane tipleri	0.0030 (0.002)	0.0438*** (0.015)	-0.2289*** (0.021)
Tek çocuklu bir yetişkin	-0.0080** (0.003)	0.0111 (0.022)	-0.1581*** (0.030)
Tek çocuklu 2 yetişkin	0.0039 (0.002)	0.0217 (0.015)	-0.0190 (0.021)
2 çocuklu 2 yetişkin	0.0035 (0.002)	0.0293** (0.015)	-0.0320 (0.021)
3 ve 3'ten fazla çocuklu 2 yetişkin	-0.0027 (0.002)	0.0821*** (0.015)	-0.2905*** (0.022)

Tablo 4.3. Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları (İşsizlik Yardımları: Kukla Değişken) (devamı)

Çocuklu diğer tip hanehalkı	0.0000 (0.002)	0.0674*** (0.015)	-0.3683*** (0.021)
Tüm bu kategoriler dışında kalan diğer tip haneler	-0.0127 (0.016)	-0.0556 (0.098)	-0.2030** (0.100)
İşsizlik yardımları dışındaki gelir	-0.0069*** (0.000)		
Hastalık ve sakatlık yardımları dışındaki gelir		-0.1093*** (0.003)	
İşsizlik yardımları dışındaki gelir			0.6968*** (0.004)
Mülkiyet Durumu (Temel kategori: Ev sahibi olmayanlar)			
Kiracı	0.0065*** (0.000)	0.0014 (0.004)	
Lojman	-0.0120*** (0.002)	-0.0082 (0.014)	
Diğer	0.0045*** (0.000)	0.0160*** (0.005)	
Sabit Terim	0.0218*** (0.006)	0.3972*** (0.036)	-7.9876*** (0.046)

Tablo 4.3 işsizlik yardımlarının kukla değişken olduğu YEM analiz sonuçlarını göstermektedir. İşsizlik yardımlarının bireylerin sağlıklarını iyileştirecek düzeyde bir etki yaratmadığı ancak yaşam standartlarını iyileştirdiği görülmektedir. En azından yaşam standartlarını oluşturan değişkenlere sahip olmada, finansal sıkıntı çekmemede işsizlik yardımlarının bir işlerliği olduğu ortaya koyulmuştur.

Kontrol değişkenlerinin katsayıları incelendiğinde belli bir yaşa kadar işsizlik yardımları alma olasılığının arttığı ancak belli bir yaştan sonra beklenildiği gibi azaldığı (yaş-kare değişkeninin katsayısı negatif olduğu için) görülmektedir. Cinsiyetin işsizlik yardımları üzerindeki etkisine bakıldığında, kadınların erkeklere göre 0.007 daha az olasılıkla işsizlik yardımları aldığı bulunmuştur. Ata-erkil aile yapısının ağırlıklı olduğu ülkemizde aile reisi olarak ev geçindirme yükünün daha çok erkeklerde olması sebebiyle erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla ödenek başvurusunda bulunması ve hak kazanması muhtemeldir. Medeni durumun işsizlik yardımları üzerinde etkisine baktığımızda ise, kocasını kaybetmiş bireylerin hiç evlenmemiş bireylere göre daha fazla olasılıkla işsizlik yardımı aldıkları görülmektedir.

Eğitim değişkeni için referans kategori okur yazar olmayanlardır. Bu kategoriye kıyasla diğer eğitim derecelerine sahip bireylerin daha yüksek olasılıkla işsizlik yardımı aldığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile, bireylerin diploma sahibi olması işsizlik yardımı alma şanslarını artırmaktadır. Bekar ama çocuğu olan bireylerin, çocuksuz bekar bireylere göre işsizlik yardımlarından daha az yararlandığı görülmüştür. Çocuğu olan ancak tek başına yaşayan

bireyin çocuğun bakımından ve masrafından dolayı işsizlik ödenekleri ile geçinmek yerine daha yüksek maaşlı bir işte çalışmayı tercih etmesi muhtemeldir. 64 yaş altı tek yetişkinli hanedeki bireyin işsizlik yardımlarından yararlanma olasılığı, biri 64 yaş üstü olan 2 yetişkinli hanenin işsizlik yardımından yararlanma olasılığından daha düşük çıkmıştır. Yaşlı bakımı genelde evde olduğundan yanında yaşlı olan bireyin çalışmayarak işsizlik yardımı alması, tek başına yaşayan bireyin işsizlik yardımı almasından daha olası bir durumdur. Hanehalkı tipinde diğer kategorilere ait katsayılar anlamsız çıkmıştır. Mülkiyet durumuyla işsizlik yardımları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ev sahibi olmayanların ev sahibi olanlara nazaran daha yüksek olasılıkla işsizlik yardımı aldığı görülmektedir. Ayrıca işsizlik ödenekleri dışında kalan gelir arttıkça, beklenildiği gibi işsizlik ödeneklerinden yararlanma olasılığının düştüğü görülmektedir.

YEM denklemler sisteminin bir diğer bağımlı (dışsal) değişkeni olan sağlık durumunu etkileyen faktörlere baktığımızda daha önce belirtildiği gibi işsizlik yardımı almanın sağlık düzeyini artırmada bir etkinliği olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İşsizlik ödenekleri yüksek miktarlarda ödenen yardımlardan olmadığından bu beklenen bir bulgudur. Kontrol değişkenlerinin de sağlık üzerinde anlamlı etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye’de kadınların erkeklere göre daha sağlıklı olduğu görülmektedir. Ülkemizde ortalama yaşam süresinin kadınlarda uzun olması bu sonucu destekler niteliktedir. Global ölçekte de kadınların erkeklere oranla daha uzun yaşadığı, erken yaşlarda özellikle kalp krizi geçirme risklerinin daha az olduğu bilinmektedir. Ayrıca ilgili literatürde yapılan çalışmalar (Deeks vd., 2009), kadınların erkeklere göre daha fazla sağlık kontrolünden geçtikleri ve tıbbi tavsiye alacakları eğitim toplantılarına katılmaya daha istekli ve hazırlıklı olduklarını ortaya koymuştur. Eşi ölmüş ve boşanmış bireylerin bekar bireylere göre 0,04 olasılıkla daha sağlıklı olduğu bulunurken, eğitilmiş bireylerin eğitim seviyesi arttıkça sağlıklı olma ihtimallerinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Oysa eğitimle birlikte yaşam standardının daha yüksek seviyelere ulaştığı bulunmuştur. Bu nedenle eğitim ile birlikte sağlık durumundaki kötüleşmenin maddi yoksunluktan değil, çalışma saatlerindeki artış gibi nedenlerle meydana gelen düzensiz uyku ve stres gibi faktörlerden kaynaklandığı aşıkardır. Bu bulguyu destekler nitelikte artan gelirin sağlığı kötüye götürdüğü ancak yaşam standardını yükselttiği bulunmuştur. Bir diğer ilginç bulgu, 2 ve daha fazla çocuğu olan bireylerin bekarlara göre daha sağlıklı olduğudur. Düzenli bir yaşamın beraberinde daha sağlıklı bir hayatı getirdiği açıktır. Ancak diğer taraftan çocuklu bireylerin bekar bireylere göre daha düşük standartta hayat sürdürdükleri de ortaya koyulan bulgular arasındadır. Hanede çocuk ile gelen kişi sayısındaki artış, hanahalkı gelirini daha fazla birey arasında paylaştırmayı gerektirdiğinden bireysel anlamda maddi göstergelerden oluşan yaşam standardı düşmektedir.

Tablo 4.4. Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları (İşsizlik Yardımları: Parasal Değer)

	İşsizlik yardımları	Sağlık	Yaşam standardı
İşsizlik yardımları		0.0061 (0.010)	0.0574*** (0.014)
Sağlık			-0.0757*** (0.026)
Yaş			
Age100	4.7902** (2.387)	1.9635 (1.318)	3.9404*** (1.477)
Age1002	-4.2699 (3.154)	-1.1315 (1.729)	-4.0770** (1.937)
Cinsiyet(Temel katagori: Erkek)			
Kadın	0.0663 (0.069)	0.0537 (0.038)	0.0959** (0.048)
Medeni Durum (Temel katagori: Bekar)			
Evli	0.0525 (0.059)	-0.0110 (0.033)	-0.0877** (0.038)
Dul	0.0740 (0.160)	0.1250 (0.088)	-0.0063 (0.134)
Boşanmış	-0.4495 (0.276)	0.3422 (0.149)	-0.1559 (0.197)
Eğitim Durumu (Temel katagori: Okur-yazar olmayan)			
Okur-yazar	0.5829* (0.340)	-0.1769 (0.180)	-0.2231 (0.207)
İlkokul	0.5485** (0.285)	-0.2922** (0.150)	0.0543 (0.174)
Ortaokul	0.6511** (0.289)	-0.2621* (0.153)	0.1938 (0.177)
Genel lise	0.7830*** (0.292)	-0.4182*** (0.155)	0.2328 (0.181)
Meslek veya teknik lise	0.8713*** (0.290)	-0.3859*** (0.154)	0.2557 (0.179)
Yüksekokul, fakülte ve üzeri	1.1285*** (0.295)	-0.4002*** (0.157)	0.5758*** (0.184)
Hanehalkı Tipi (Temel katagori: 64 yaş altı Bekar)			
64 yaş altı çocuksuz 2 yetişkin	-0.2497 (0.204)	-0.0375 (0.122)	-0.3764*** (0.153)
Biri 64 yaş üstü çocuksuz 2 yetişkin	-0.1952 (0.305)	0.2433 (0.173)	-0.5027** (0.262)
Çocuksuz diğer hane tipleri	-0.1782 (0.202)	0.1141 (0.121)	-0.4251*** (0.154)
Tek çocuklu bir yetişkin	0.0943 (0.327)	-0.0297 (0.183)	-0.3508 (0.252)
Tek çocuklu 2 yetişkin	-0.1874 (0.198)	-0.0017 (0.119)	-0.3355** (0.149)
2 çocuklu 2 yetişkin	-0.1765 (0.198)	0.1188 (0.118)	-0.3168** (0.150)
3 ve 3'ten fazla çocuklu 2 yetişkin	-0.2777 (0.204)	0.0659 (0.121)	-0.6430*** (0.154)
Çocuklu diğer tip	-0.2692 (0.199)	0.1131 (0.119)	-0.6469*** (0.152)

Tablo 4.4. Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları (İşsizlik Yardımları: Parasal Değer) (devamı)

Tüm bu kategoriler dışında kalan diğer tip haneler	0	0	0	
İşsizlik yardımları dışındaki gelir	-0.0444 (0.045)			
Hastalık ve sakatlık yardımları dışındaki gelir		-0.0704*** (0.025)		
İşsizlik yardımları dışındaki gelir			0.4874*** (0.032)	
Mülkiyet Durumu Temel katagori: Ev sahibi olmayanlar)				
Kiracı	0.0454 (0.058)	0.0245 (0.032)		
Lojman	-0.3862 (0.357)	0.0053 (0.205)		
Diğer	0.0618 (0.065)	0.0191 (0.036)		
Sabit Terim	5.1802*** (0.683)	0.1394 (0.384)	-5.6527*** (0.431)	

Tablo 4.4 ise işsizlik ödeneklerinin parasal değer olarak ele alındığı ikinci yapısal eşitlik modelinin sonuçlarını göstermektedir. Tablo 4.3'deki sonuçlarla benzer bulgular elde edilmiştir. İşsizlik yardımlarının sağlık üzerinde anlamlı bir etkisine rastlanmazken, ortalamada her bir TL artan yardımın bireylerin yaşam standartları seviyesini yükselttiği bulunmuştur.

Kontrol değişkenlerinden olan yaşın katsayısı, benzer şekilde ilerleyen yaşlarda işsizlik ödeneklerinden daha az yararlandığını göstermiştir ancak karesel formdaki yaş değişkeninin katsayısı anlamsız çıkmıştır. Yaşın sağlık üzerindeki etkisi ilk bulgulardan (Tablo 4.3) farklılaştığından yaş ve sağlık arasındaki ilişki konusunda kesin yorum yapmak doğru olmayacaktır. Ancak yaşın yaşam standardına etkisi iki analizde de tutarlı sonuçlar ortaya koymuş, belli bir yaştan sonra yaşam standardının azaldığı bulunmuştur. Birincil bulgularla örtüşen bir diğer bulgu diploma sahibi bireylerin diğerlerine nazaran daha fazla ödenek sahibi olduğu ile eğitim ve gelir arttıkça sağlık düzeyinin kötüleştiğidir. Diğer yandan Tablo 4.3'teki sonuçların aksine her düzey diploma sahibi değil sadece üniversite mezunlarının diploma sahibi olmayanlara göre daha yüksek standartlarda bir hayat sürdürdüğü görülmektedir. Nihai olarak beklenildiği gibi, yıllık işsizlik yardımları dışında kalan gelirden meydana gelen ortalama her bir TL'lik artışın yaşam standardını 0,48 puan arttırdığı ortaya konulmuştur.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

İşsizlikle mücadele tüm ülkelerin temel amaçları arasında yerini almakla birlikte, ülkemizde de istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması yolunda büyük çabalar sarf edilmektedir. İşsizliğin ortaya çıkardığı sonuçları hafifletme gayesi taşıyan işsizlik politikaları aktif istihdam ve pasif istihdam politikaları olarak ayrılmakta, işsizlik yardımları pasif istihdam politikası kapsamına girmektedir. Tez çalışması işsizlik yardımlarının bireylerin yaşam standardı ve sağlık durumu üzerine nedensel etkilerini ileri mikroekonometrik yöntemlerden olan Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) ile ortaya koymuştur. Analizlerde TÜİK Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Panel Veri Seti (2007-2015) kullanılmıştır. Günümüzde kullanılan bir çok istatistiksel teknik gizli değişkenleri yorumlamada yetersiz kalmaktadır. YEM gizli değişkenler arasındaki ilişkileri yorumlamaya imkan tanımaktadır. Bu nedenle son yıllarda YEM'in kullanımı giderek artmaktadır. Özellikle ekonomi alanında tercih edilen bir yöntemdir. Çalışmamızda bireylerin sağlık durumları ve yaşam standartları iki önemli gizli değişkendir.

İşsizlik sorunun önlenmesini sağlamasa da işsizlik yardımları işsizliğin meydana getirdiği sonuçların telafisini sağlamak amacı ile yapılmaktadır. Hastalık, yaşlılık, analık veya ölüm risklerinin doğal özelliklerinden farklı olarak işsizlik olgusu ile bireylerin uğradığı kayıplar bu yardımlarla en aza indirgenmeye çalışılmaktadır. En yıpratıcı kayıplardan olabilecek sağlık ve yaşam standardı (temel gereksinimler) üzerine işsizliğin etkisi bu nedenle tez çalışmasının konusu olarak seçilmiştir. Yapılan çalışma ulusal yazında daha önce irdelenmediği gibi sayıca az uluslararası çalışmalara Türkiye örneği ile katkı sunacaktır.

Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular işsizlik yardımlarının bireylerin yaşam standardı üzerinde pozitif etkisi olduğunu ancak sağlık durumunu değiştirme gücünde olmadığını göstermiştir. İnsanların işsizlik yardımı aldıkça belli bir yaşam standardına sahip olduğu, en azından işsizliğin getirdiği mali sıkıntı yüzünden yaşamak için gerekli temel gereksinimlerinden vazgeçmek zorunda olmadığı bulunmuştur. Çalışmanın diğer önemli bulguları; eğitim seviyesinin ve gelirin artmasıyla sağlıklı olma halinin dramatik bir şekilde yok olduğu ancak yaşam standardının arttığıdır. Yüksek öğretim diplomasına sahip bireyler bir diploma sahibi olmayanlara göre daha yüksek standartlarda bir yaşam sürdürmektedir. Çalışmada, işsizlik ödeneklerinin bireylerin yaşam standartlarını arttırdığı sonucuna ulaşıldığından Türkiye ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin işsizlik ödeneklerine ayırdıkları bütçeyi artırmaları yönündeki politikalar çalışmanın önerileri arasındadır.

6. KAYNAKLAR

- Adams, M., Burger, P., Mageni, G., Titus, T., & Truter, J. (2006). The Relationship Between Globalisation, Internationalisation and Unemployment. *Unpublished Article Prepared For Cput.*
- Ahn, N., J.F. Jimeno and A. Ugidos (2005), "Mondays in the sun: Unemployment, time use and consumption patterns in Spain", in Hamermesh and Pfann (eds) *Time Use in Economics*, Amsterdam: Elsevier.
- Aigner, D. J., C. Hsiao, A Kapteyn, ve T. Wansbeek (1984). Latent variable models in econometrics. In Z. Griliches and M. D. Intriligator, eds., *Handbook of Econometrics*, Vol. 2. Amsterdam: North-Holland, pp. 1321-1393.
- Akbaş, S. (2017). *Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Etki Değerlendirmesi: Denizli İli Örneği*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları-11
- Akbıyık, N., ve Koç M. (2011). "Kıdem Tazminatı ve Kıdem Tazminatı Fonunun İktisadi ve Sosyal Sonuçları" *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3) 253-284.
- Alabaş, A. (2007). *Uzun Süreli İşsizler Ve Uzun Süreli İşsizliği Azaltmada İşkur'un Önemi*, Uzmanlık Tezi, Ankara, 10, 15, 125.
- Amanda Deeks, A., Lombard, C., Michelmores, J., & Teede, H. The Effects Of Gender And Age On Health Related Behaviors. *BMC Public Health*, 9:213.
- Anadolu, F. K. (2002), Kıdem Tazminatı Koşulları Ve İşçinin Kıdeminin Hesaplanması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Andaç, F. (1991). *Niçin İşsizlik Sigortası*. No: 179, Kayseri: Türk-İş Yayınları.
- Ataman, B. C. (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 53(1) 59-72.
- Aykaç, G., ve Selçuk, K. (2010). Küresel İstihdam Sorunu. 2010.
- Bal Bektaş, Ö. (2014). *İşsizlik Sigortası*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (İş Ve Sosyal Güvenlik Hukuku) Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Başterzi, S. (1996). *İşsizlik Sigortası*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:509, Ankara.
- Bayram, N. (2013). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş AMOS Uygulamaları*. (2. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Bekiroğlu, C. (2010). *Türkiye'de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Bankacılık Yüksek Lisans Tezi.
- Bentolila, S. and A. Ichino (2003), "Unemployment and Consumption: Why are Job Losses Less Painful than Expected near the Mediterranean", mimeo, CEMFI.

- Beveridge, W. H. (1944). *Full employment in a free society*. London: George Allen and Unwin.
- Biçerli, M. K. (2009). *Çalışma Ekonomisi* (Birinci Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Björklund, A. (1985), Unemployment and Mental Health: Some Evidence from Panel Data *The Journal of Human Resources*. 20 (4), 469-483 .
- Bjornland, H. C. (2000). *The Dynamic Effects of Aggregate Demand, Supply and Oil Price Shocks- A Comparative Study*. The Manchester School (68)5.
- Blanchard, O. J. & Quah D. (1989). *The Dynamic Effects of Aggregate Demand and Supply Disturbances*. American Economic Review.
- Blanchard, O., & Katz, L. F. (1997). What We Know and Do Not Know About the Natural Rate of Unemployment. *Journal of Economic Perspectives*, 11(1), 51-72.
- Boeri, T., Pietro G., & Espen R. M. (2017). Inside Severance Pay. *Journal of Public Economics* 145, 211-225.
- Boianovsky, M., & Trautwein, H. M. (2009), Schumpeter on Unemployment. *Journal Evolutionary Economics*, 20(2), 233–263.
- Bollen, K. A. (1989). *Structural Equations with Latent Variables*, First Edition. Wiley-Interscience, Canada.
- Boysan, M. (2006). *Çok Örneklemli Yapısal Eşitlik Modelleri.*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Browning, M. and T. Crossley (1998), “Shocks, stocks and socks: Consumption smoothing and the replacement of durables during an unemployment spell”, mimeo, University of Copenhagen.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural Equation Modeling With AMOS: Basic Concepts, Applications, and Programming*. 2. Baskı.
- Card, D., Chetty, R., & Weber, A. (2007). Cash-on-hand and Competing Models of Intertemporal Behavior: New Evidence From the Labor Market. *The Quarterly Journal of Economics*, 122(4), 1511-1560.
- Carruth, A. A., & Andrew J. O. (1987). On Union Preferences and Labour Market Models: Insiders and Outsiders. *The Economic Journal*, 97(386), 431-445.
- Case, K., Fair, R. & Oster, S. (2012). *Principles of Microeconomics*. Prentice Hall. 10. baskı Pearson
- Centel, T. (2000). “İşsizlik Sigortası Kanunu’na Eleştirel Yaklaşım”. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 16(2) 1.
- Centel, T. (2003). İstifa Edip Ayrılan İşçinin İşverene İhbar Tazminatı Ödemesi (Karar İncelemesi). *Tekstil İşveren Dergisi* ,279.

- Centeno, M. L. (2004). *Retention and Reinsurance Programmes*. Encyclopedia of Actuarial Science, 3, 1443-1452.
- Cochrane, S. H., Ohara, D.J.. & Leslie, J. (1980). The Effects of Education on Health. Washington: World Bank Staff Working Paper No. 405.
- Cylus, J, Glymour M. M, & Avendano M. (2014). Do Generous Unemployment Benefit Programs Reduce Suicide Rates? A State Fixed-Effect Analysis Covering 1968–2008. *American Journal of Epidemiology* 180:45–52.
- Cylus, J., Glymour, M. M., & Avendano M. (2015). Health Effects Of Unemployment Benefit Program Generosity. *Am J Public Health*, 105(2). 317–323.
- Çalgan, A. T. (2007). *Türkiye’de İstihdam Üzerindeki Mali Yükler ve İstihdama Etkileri*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- De Vroey, M. (2004). *Involuntary Unemployment*. London:Routledge.
- Dilik, S. (2000). Türkiye’de İşsizlik Sigortası’nın Kuruluşu Yönünden 25.08.1999 Gün ve 4447 sayılı Kanununun Eleştirisi”. *GÜ İİBF Dergisi*, (4) 1-16 .
- Dirimtekin, H. (1981). *Makro İktisat.Eskişehir*: Bizim Kitabevi, 222.
- Doğan, İ. (2015). Farklı Veri Yapısı Ve Örneklem Büyüklüklerinde Yapısal Eşitlik Modellerinin Geçerliliği Ve Güvenirliğinin Değerlendirilmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- DPT (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967*. Ankara: Dpt Yayınları.
- DPT (1967). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972*. Ankara: Dpt Yayınları.
- DPT (1972). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*. Ankara: Dpt Yayınları.
- DPT (1977), *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983*. Ankara: Dpt Yayınları.
- DPT (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989*. Ankara: Dpt Yayınları.
- DPT (1990). *1980’den 1990’a Makro Ekonomik Politikalar-Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi ve Bazı Değerlendirmeler*, Ankara: Dpt Yayınları.
- DPT (1996). *Vergi Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Yayın No: Dpt: 2454-Öik:510, Ankara.
- DPT (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*, Ankara: Dpt Yayınları.
- DPT (2001), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Borçlanma İç Ve Dış Borç Yönetimi Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara.
- DPT (2002).Türkiye’de Demokratik Planlı Kalkınma. *Planlama Dergisi*, 42.Yıl Özel Sayısı, Ankara.
- DPT (2007), *Orta Vadeli Program (2008-2010)*, [Http://Mevzuat.Dpt.Gov.Tr/Ypk/2007/33.Htm](http://Mevzuat.Dpt.Gov.Tr/Ypk/2007/33.Htm) (Erişim Tarihi:11/01/2011).

- DPT, *Beş Yıllık Kalkınma Planları*, [Http://Www.Dpt.Gov.Tr/Portaldesign/Portal Controls/Webcontentgosterim.aspx?Enc=51c9d1b02086eafbbb5a539a4 A36e6c/](http://www.dpt.gov.tr/portaldesign/portal/controls/webcontentgosterim.aspx?enc=51c9d1b02086eafbbb5a539a4a36e6c/) (Erişim Tarihi: 14/01/2011).
- Duruel, M. ve K. (2009). Küresel İşsizlik ve İstihdamda Yeni Perspektifler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (57) 357-379.
- Ekin, N. (2003). Türkiye'de İşsizlik, İş Aramayan İşsizler - Kırsal Yoksullar - Kentsel Kayıtdışı Yapay İstihdamdakiler - Açık İşsizler. *Kamu-İş*, 7(2) 1-21.
- Ekmekçi, T. Ö. (2011), *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*.14. Baskı, İstanbul.
- Erkök Ş. (1978). *Teknoloji Seçimi ve İstihdam Sorunları*, Ankara: İ.T.İ.A. 121.
- Ertuğrul, Y. (2012). *Türkiye'de İşsizlik Sigortasından Yararlananların İşe Giriş Süreçlerini Etkileyen Faktörler: Yalova İli Örneği*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Erus, B., Yakut-Cakar, B., Cali, S., & Adaman, F. (2015). Health policy for the poor: an exploration on the take-up of means-tested health benefits in Turkey. *Social Science & Medicine*, 130, 99-106.
- Evans, G. W. (1989a). Output and Unemployment Dynamics in the United States: 1950-1985'. *Journal of Applied Econometrics*, 4, 213-238.
- Evans, G. W. (1989b), A Measure of the U.S. Output Gap. *Economics Letters*, 29, 285-289.
- Eyüboğlu, D.(2003). *2001 Krizi Sonrasında İşsizlik Ve Çözüm Yolları*. No: 674, Mert Matbaası, Ankara: Milli Prodüktivite Yayınları, 13, 15-16, 32.
- Feldmann, H. (2013). *Technological Unemployment in Industrial Countries*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 1099–1126.
- Frank, C. R. Jr. (1968). Urban Unemployment and Economic Growth in Africa. *Oxford Economic Papers*. 20(2), 250-74.
- Franks, P.J., Adamson, C., Bulpitt, P.F., et al. (1991). Stroke Death and Unemployment in London. *Journal Epidemiol Community Health*, 45, 16–18.
- Friedman, M. (1968). The Role of Monetary Policy. *American Economic Review*, 58, 1–17.
- Gafar, J. S. (1988). The Anatomy of Unemployment in a Third World Country: Jamaica, 1968-1984. *Caribbean Studies*, 21 no(3-4), 71-90.
- Gallie, D., & Paugam, S. (2000). The Experience of Unemployment in Europe: The Debate. *Age*. 15(24), 12-9.
- Geçer, B. (2005). İş Hukuku İşveren Rehberi. Ankara : Yaklaşım Yayıncılık.
- Gediz, B. ve Yalçınkaya, M. H. (2000). Türkiye'de İstihdam - İşsizlik ve Çözüm Önerileri :Esneklik Yaklaşımı. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Dergisi*, 5.
- Goldberger, A.S., & Duncan, O.D. eds.(1973). *Structural Equation Model in the Social*

Sciences. New York: Seminar Press.

- Goldberger, A S. (1972). Structural equation methods in the social sciences. *Econometrica*, 40:979-1001.
- Golob, F. (2003). Structural Equation Modeling for Travel Behavior Research. *Transportation Research Part B Methodological*, 37(1), 1-25.
- Gordon, R. J. (1984). Unemployment and Potential Putput in the 1980's' *Brookings Papers on Economic Activity*, 15, 537-564.
- Gordon, R. J. (1993), *Macroeconomics, 6th Edition*. New York: HarperCollins.
- Görmüş, A. (2009). 1990'dan Günümüze Türkiye'de İstihdamın Değişim Trendi ve Ulusal İstihdam Stratejisi İhtiyacı. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10(4).
- Görücü, İ., Akbıyık, N., ve Koç, M. (2012). Türkiye'de İşsizlik Sigortası Uygulaması ve Sonuçları (2000-2010). *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(2).
- Güney, A. (2009). İşsizlik Nedenleri, Sonuçları Ve Mücadele Yöntemleri. *Kamu-İş* 10(4) 135-159.
- Güzel, A. (2000). 4447 Sayılı Kanuna Göre İşsizlik Sigortası. *Prof.Dr.Nusret Ekin'e Armağan*. Yayın No:38, Ankara. Türk Ağır Sanayii Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası, s:817- 884.
- Hall, R. E. (1979). A Theory of the Natural Unemployment Rate and the Duration of Employment." *Journal of monetary economics*, 5(2), 153-169.
- Ham, J. C., Rea, Jr. S. A., (1987). Unemployment Insurance and Male Unemployment Duration in Canada. *Journal of Labor Economics* 5, 325–353.
- Hamermesh, D. (1992). *Unemployment Insurance for Developing Countries. The Third Worldbank Education And Employment Division*, Washington D.C.
- Heggebø, K. (2016). Health Effects of Unemployment in Denmark, Norway and Sweden 2007–2010: Differing Economic Conditions, Differing Results?. *International Journal of Health Services* 46(3).
- Helliwell, J. F. & Putnam, R. D. (2004). *The Social Context of Well-Being*. The Royal Society Publishing, 359, 1435-144.
- Hic, M. (1969). Gelişen Ülkelerde Emek Piyasası, İşsizlik Nevileri Ücret Politikasının Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *İş Hukuku Dergisi*, I(3) 467 297-314.
- Hope, K. R. (1998). Urbanization and urban growth in Africa. *Journal of Asian and African Studies*, 33(4) 345-358.
- Hoover, K. D. (1995). Facts and Artifacts: Calibration and the Empirical Assessment of Real-Business-Cycle Models. *Oxford Economic Papers*, 47 (1), 24-44.
- Hunt, J. (1995). The Effect of Unemployment Compensation on Unemployment Duration in

- Germany. *Journal of Labor Economics*, 13(1), 88-120.
- İş Kanunu, (1971), Tc Resmi Gazete, 13943, 1 Eylül 1971. 5, s.10
- İşsizlik Sigortası Kanunu, (1980), Tc Resmi Gazete, 23810, 8 Eylül 1999.
- Jackson, P.R., & Warr P.B. (1984). Unemployment and Psychological İll-Health: the Moderating Role of Duration and Age. *Psychol Med.*, 14(3):605-14.
- Junankar, P. N., & Kapuscinski C. A. (1991). Aboriginal employment and unemployment: an overvie. *Economic Papers*, 10 (4), 30-43.
- Kanca, O. C. (2012), Türkiye’de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 1-18.
- Kanun Hükmünde Kararname, (2017), Tc Resmi Gazete, 29940, 6 Ocak 2017.
- Karakayalı, H. (1997). *Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Değişimi*, İzmir: Emir Ofset, 232.
- Karsten, P. I., & Klaus, M. (2009) Unemployment Impairs Mental Health: Meta-Analyses *Journal of Vocational Behavior*, 74(3), 264-282
- Katz, L. F., & Meyer, B. D. (1990). The İmpact of the Potential Duration of Unemployment Benefits on the Duration of Unemployment. *Journal of public economics*, 41(1), 45-72.
- Katz, L. F., & Meyer, B. D., (1990a.) The İmpact of the Potential Duration of Unemployment Benefits on the Duration of Unemployment. *Journal of Public Economics* 41, 45-72.
- Katz, L. F., & Meyer, B. D., (1990b.) Unemployment İnsurance, Recall Expectations, and Unemployment Outcomes. *Quarterly Journal of Economics*, 973–1002.
- Kaynak, Z. N. (2012). *Yapısal Eşitlik Modelleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kenar, N. (2001). Dünyada ve Türkiye’de İşsizlik, *Tes-İş Dergisi*, 21.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
- Kieselbach, T. (2003). Long-Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion. *American journal of community psychology*. 32.1-2 69-76.
- Kingdon, G., & Knight, J. (2001). What Have We Learnt About Unemployment From Microdatasets in South Africa?. *Social Dynamics*, 27(1), 79-95.
- Kocacık, F. (2000). *Çalışma Sosyolojisi*, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Kocaoğlu, M. (1997). *Sosyal Politika*. Ankara: Tümis Yayınları, s.154, 159.
- Korkmaz, A., Korkut, G., Ve Aşkın, B. (2012). Türkiye’de Kıdem Tazminatı ve Fon

- Tartışmaları. *Dayanışma Dergisi*, 32-44.
- Korpi, T. (1997), Is Utility Related to Employment Status? Employment, Unemployment, Labor Market Policies and Subjective Well-Being Among Swedish Youth, *Labour Economics* 4(2), 125-147.
- Kroll, L. E., & Lampert T. (2009), Unemployment, Social Support and Health Problems: Results of the GEDA Study in Germany. 108 (4): 47-52.
- Kurt, H. (2003), Türkiye’de Verimlilik ve İstihdam. *İşveren, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Aylık Dergisi*.
- Kutal, M. (2003). *Türk İşsizlik Sigortasında Sigortalılara Sağlanan Yardımlar ve Bunları Yapmakla Görevli Resmi Kurumlar, İşsizliğin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından sorunları semineri*, Ankara: Kamu-İş yayımları.
- Küçükbayrak, M. (2012). *Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Kapsamı ve İşsizlik ve İstihdam Süresi Açısından Değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı, No: 2834, Ankara.
- Lancaster, T., & Nickell, S. (1980). The Analysis of Re-employment Probabilities. *Journal of the Royal Statistical Society*, 143(2), 141-165.
- Leigh, J. P., & Waldon H. M. (1991). Unemployment and Highway Fatalities. *Journal Health Polit Policy Law*, 16(1), 135-56.
- Limoncuoğlu, S. A. (2006). *Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda İşsizlik Sigortası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Loehlin, J. C. (2004). *Latent Variable Models: An Introduction to Factor, Path, and Structural Equation Analysis*, 4.Baskı, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Lordoğlu, K. ve Özkaplan, N. (2003). *Çalışma İktisadı*, İstanbul, Der Yayınları s.401.
- Mankiw, N., Gregory, David R., & Benjamin M.F., eds. (1991). *New Keynesian Economics: Coordination failures and real rigidities*. (2). MIT press.
- Maruyama, G. M. (1998). *Basics of Structural Equation Modeling*. Sage Publications, Inc.
- Mathers, C. (1994). Health Differentials Among Adult Australians Aged 25-64 Years. AGPS, Canberra,
- Mathur, A. (1964). The Anatomy of Disguised Unemployment. *Oxford Economic Papers*, 16(2), 161-193.
- Matoba, T., Ishitake, T., & Noguchi, R. (2003). A 2-year follow-up survey of health and life style in Japanese unemployed persons. *International archives of occupational and environmental health*, 76(4), 302-308,
- McCombie, J. S. L. (1985), Increasing Returns and the Manufacturing Industries: Some Empirical Issues. *The Manchester School* 53(1), 55-75.

- Meydan, C. H., ve Şeşen H. (2015). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. (İkinci Baskı) Ankara: Detay Yayıncılık.
- Moffitt, R., & Nicholson, W. (1982). The Effect of Unemployment Insurance on Unemployment: The Case of Federal Supplemental Benefits. *Review of Economics and Statistics* 64 (1), 1-11.
- Moffitt, R. (1985). Unemployment Insurance and the Distribution of Unemployment Spells. *Journal of Econometrics* 28(1), 85-101.
- Molnar A., vd., (2015). Protocol: Realist Synthesis of the Impact of Unemployment Insurance Policies on Poverty And Health. *Eval Program Plann.* 48, 1-9.
- Mortaş, A. ve Koç M. (2010). İhbar Süresi ve Tazminatı. *Mali Çözüm Dergisi*, (99).
- Murat, S. (2007). Düünden Bugüne İstanbul'un İşgücü ve İstihdam Yapısı. İstanbul Ticaret Odası 323-325, 319.
- Narendranathan, W., Nickell, S., and Stern, J. (1985). Unemployment Benefits Revisited. *Economic Journal*, 95(307), 307-329.
- Nurdoğan A., Dur A. ve Öztürk M. (2016). Türkiye'de ve Dünyada Kıdem Tazminatı Fonu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21(4) 1153-1171.
- O'Campo, vd., (2015). Social Welfare Matters: A Realist Review of When, How, and Why Unemployment Insurance Impacts Poverty and Health. *Soc Sci Med*, 132, 88-94.
- OECD, Data Public Unemployment Spending, <https://data.oecd.org/socialexp/public-unemployment-spending.htm>.
- Okay, S. (1975). Kıdem Tazminatı Müessesesi ve Türkiye' deki Uygulaması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 105-124.
- Oktay, E. (2002) *Makro İktisat Teorisi ve Politikası*. No: 2, 3. Baskı, Ege Reklam Basım Sanatları Ltd. Şti., İstanbul: Maltepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları s.191.
- Okun, A. (1962). Potential GNP: Its Measurement and Significance. Proceedings of the Business and Economic Statistics Section of the American Statistical Association.
- Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2017). Tc. Resmi Gazete, 29940, 6 Ocak 2017 Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170106M1-1.htm>
- Özdamar Ö. and Giovanis E. (2015). The Effects of Old Age Pensions on Health Status: Evidence from the Health Survey in Turkey, *The Empirical Economics Letters*, 14(3), 205-212.
- Özdamar, Ö. and Giovanis, E., (2016). The Effect of Survivors' Benefits on Poverty and Health Status of Widowed Women: A Turkish Case Study. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 6, 232-250.

- Özdamar, Ö., and Giovanis, E. (2017). The causal effects of survivors' benefits on health status and poverty of widows in Turkey: Evidence from Bayesian Networks. *Economic Analysis and Policy*, 53, 46-61.
- Özdemir, S., Ersöz, H. Y. ve Sarioğlu, İ. (2006). *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi*. İstanbul:İstanbul Ticaret Odası Yayın No.2006-45, s. 118.
- Özgüven, A. (1997). *İktisat Bilimine Giriş*, , Göz.Geç.Gen. 7. Baskı, İstanbul:Filiz Kitabevi s.401-403.
- Özlem, O. (2007). *İşsizlik Ve Alternatif Politikalar*. Disk Türkiye'de İşsizliğin Çözüm Yolları Ve Sendikalar Çalışma Grubunda Sunulan Tebliğ, s. 1-13.
- Parasız, İ. (2003). *İktisada Giriş*. Göz.Geç.Gen. 7. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi s.36.
- Pekin, T. (1996). *Makro Ekonomi.*, 4. Baskı, İzmir: Bilgehan Basımevi s.106-108.
- Phelps, E. (1968). Money-Wage Dynamics and Labor-Market Equilibrium. *Journal of Political Economy*, , 76(2), 678– 711.
- Pigou, A. C. (1933). *The Theory of Unemployment*. London: Macmillan.
- Pissarides, C. A. (1998). The Impact of Employment Tax Cuts on Unemployment and Wages; the Role of Unemployment Benefits and Tax Structure. *European Economic Review*, 42(1), 155-183.
- Recep, V. (2004). *İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları*. Ankara: Siyasal Kitapevi, s.16.
- Reder, M. W. (1969). The Theory of Frictional Unemployment. *Economica*, 36, 141 1-28.
- Robinson, J. (1936). Disguised Unemployment. *The Economic Journal*, 46(182), 225-237.
- Rodriguez, E., Lasch, K., & Mead, J. P. (1997). The Potential Role of Unemployment Benefits in Shaping the Mental Health Impact of Unemployment. *International Journal of Health Services*, 27(4), 601-623
- Rodriguez, E. (2001). Keeping the Unemployed Healthy: The Effect of Means-Tested and Entitlement Benefits in Britain, Germany, and the United States. *Am J Public Health*. 91(9), 1403–1411.
- Ross, C. E., & Wu, C. (1995). The Links Between Education and Health. *American Sociological Review*, (60).
- Ross, C. E. & Wu, C. (1996). Education, Age, and the Cumulative Advantage in Health. *Journal of Health and Social Behavior* 1996, (37) 104-120.
- Ross, C. E., & Mirowsky, J. (1999). Refining the association between education and health: The effects of quantity, credential, and selectivity. 36, (4), 445–460.
- Saracel, N. (1998). İhbar Tazminatı ve Diğer Tazminatlarla İlişkisi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. İhsan Tarakçıoğlu'na Armağan, 1-2, 51-61.
- Saunders, P., & Taylor R. (eds.) (2002), *The Price of Prosperity. The Economic and Social*

- Costs of Unemployment. *University of New South Wales Press*, Sydney.
- Saunders, P. (2002). *The Ends and Means of Welfare: Coping with Economic and Social Change in Australi.*, Cambridge: Cambridge University 32(3), 473-475.
- Savaşır, R. (1999). *Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde KOBİ'ler Açısından İstihdam Politikaları*. Ankara: Kamu-İşletmeleri İşverenleri Sendikası.
- Sengenberger, W. (2011). Beyond the Measurement of Unemployment and Underemployment, *ILO Working Paper*, Geneva: *International Labour Organization* .
- Seymen, R. (2004). *İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset*, İstanbul: Der Yayınları, 79.
- Sharpe, A., & Smith J. (2005). *Measuring the Impact of Research on Well-being: A Survey of Indicators of Well-being*. Centre for the Study of Living Standards. CSLS Research Report Number 2005-02,
- Sofracı, İ. E. (1999). *Prafiskal Bir Yükümlülük Olarak İşsizlik Sigortası Ve Uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Solak, L. (2012), *İşsizlik Sorunu, Türkiye'de İşsizlikle Asgari Ücret, Sanayi İstihdam Oranı Ve Yolsuzluk Arasındaki İlişkinin Analizi*, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Nevşehir.
- Sullivan, D., & Wachter, T. (2009). Job Displacement and Mortality: an Analysis Using Administrative Data. *The Quarterly Journal of Economics*, ,124(3), 1265-1306.
- Sürücü, M., (2014). *İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya Ve Türkiye Örnekleri*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi.
- Şahin, H. (1987). Türkiyede İstihdam Sorununun Nedenleri Ve Çözüm Yolları. *Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Billmier Fakültesi*, 43.
- Şakar, M. (2007). İşsizlik Sigortasında Acil Reform. *Gerekli Yaklaşım Dergisi*. Ağustos. (176).
- Şentürk, D. (2018). *İş Hukuku Davalarına İlişkin Bilirkişi Raporları*. 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş-Temel İlkeler ve Lısrrel Uygulamaları*. Ankara : Ekinoks.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi*.İstanbul: İmge Kitapevi s.136 , 205.
- Taş, Y. (2012). Türkiye'de İşsizlik Sigortasından Yararlanma Şartları Ve İşsizlik Sigortası Ödemeleri: Gebze İşkur Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 301-320.
- Tezcan, C. (2008). *Yapısal Eşitlik Modelleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Tiryaki, H. (2009). Kıdem Tazminatı Fonunu İşçiler Kabul Etmeli Mi? *E- Yaklaşım Dergisi*, Temmuz. (199).
- Tobin, J. (1995). *Inflation and Unemployment*. Essential Readings in Economics, London:Palgrave 232-254.
- Toker, M. (2002). İşsizlik Sigortası. *Sayıştay Dergisi*, (46-47) 83-109.
- Tozan, C. (2013). *İşsizlik Kanunu Uygulamaları*. Ankara: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Tuncay, C. (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*. (10. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.
- Tunçomağ, K. (1979) *Kıdem Tazminatı, Kıdem Tazminatı Fonu ve İşsizlik Sigortasıyla İlgili Sorunlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü Yayını, Hıfzı Timur Anısına Armağan.
- Tunstall-Pedoe H., Smith W. C. S, Crombie I. K., & Tavendale R. (1989). Coronary Risk Factor and Lifestyle Variation Across Scotland: Results From the Scottish Heart Health Study. *Scot Med J*, 34:556–60.
- Tügiad, (1995). *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: VII-İstihdam*. İstanbul: RGA Yönetim Danışmanlık Ltd.Şti., 52.
- Türkcan, B. (2007). *Türkiye'de İşsizlik Sigortası ve İşgücü Piyasasına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2013). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Mikro Veri Seti (Kesit. 2006–2015) Ankara.
- TÜSGAD, (2004). *Türkiye'de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik*. Yayın No: TÜSGAD-T/2004-11/381, İstanbul.
- Uğur, E. (2017). *Yapısal Eşitlik Modelleri Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi .İstatistik Anabilim Dalı İstatistik Programı İstanbul.
- Unay, C. (2001). *Makro Ekonomi*, Bursa: Vipaş A.Ş Yayınları.
- Ünsal, E. M., (2005). *Makro İktisat*. Altıncı Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Viner, J. (1936). Mr. Keynes on the Causes of Unemployment. *The Quarterly Journal of Economics*, 51(1), 147-167.
- Waddell, G. & Burton, A., K.(2006) *Is Work Good For Your Health And Well-Being?* , Londra: TSO (The Stationery Office)
- Wang, L. (2015). Fertility and Unemployment in a Social Security System. *Economics Letters*.
- Weber, C. E. (1995). Cyclical output, Cyclical Unemployment, and Okun's Coefficient: A New Approach. *Journal of Applied Econometrics*, 10(4), 433-445.
- Winter-Ebmer, R., (1998). Potential Unemployment Benefit Duration and Spell Length:

Lessons From a Quasi-experiment in Austria. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 60 (1).

Wright, S. (1960). Path coefficients and path regressions: Alternative or complementary concepts? *Biometrics*, 16:189-202.

Wright, S. (1934). The method of path coefficients. *Annals of Mathematical Statistics*, 5:161-215.

Wright, S. (1921). Correlation and Causation. *Journal of Agricultural Research*, 20:557-585.

Wright, S. (1918). On the Nature of Size Factors. *Genetics*, 3:367-374.

Yakut-Çakar, B., Erus, B., & Adaman, F. (2012). An inquiry on introducing a minimum income scheme in Turkey: Alternating between cost efficiency and poverty reduction. *Journal of European Social Policy*, 22(3), 305-318.

Yalçın, K. (1998). İşsizlik Sigortası Ve Finansman Modeli. *Mevzuat Dergisi*. 1(11) 1-22.

Yıldırım, K., ve Karaman, D. (2001). Makro Ekonomi, Eğitim, Sağlık Ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 2. Basım, Yayın No: 145, Eskişehir, s.310-312.

Yıldırım, K. ve Karaman, D. (2003). *Makroekonomi*. Eskişehir, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Çalışma Araştırmaları Vakfı Yayın No: 145.

Yıldırım, K., ve Özer, M. (2006). *İktisat Teorisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları s.372.

Yıldız, K. (2014). İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı Ve Çeşitli Demografik Parametrelerle İlişkisi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (45)

Yiğit, Y. (2005). Türkiye’de İşsizlik Sigortası’nın Uygulama Alanı Ve Sigorta Yardımlarına Hak Kazanmanın Koşulları. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (5)

Zaim, S. (1986), *Çalışma Ekonomisi*,. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Zaim, S. (1990). *Çalışma Ekonomisi*,. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Zhang, K. H., & Shunfeng, S. (2003). Rural–urban Migration and Urbanization in China: Evidence From Time-series and Cross-section Analyses. *China Economic Review*, 14(4), 386-400.

7. EKLER

EK 1 : Faktör Analizi Sonuçları (Yaşam Standardı Endeksi)

Faktör	Öz değer	Fark	Oran	Toplam
Faktör 1	486.767	313.724	0.6555	0.6555
Faktör 2	173.044	0.61857	0.2330	0.8885
Faktör 3	111.187	0.61847	0.1497	10.383
Faktör 4	0.49339	0.12834	0.0664	11.047
Faktör 5	0.36505	0.13852	0.0492	11.539
Faktör 6	0.22653	0.02557	0.0305	11.844
Faktör 7	0.20096	0.04348	0.0271	12.114
Faktör 8	0.15748	0.13837	0.0212	12.326
Faktör 9	0.01911	0.00480	0.0026	12.352
Faktör 10	0.01431	0.00924	0.0019	12.371
Faktör 11	0.00507	0.03549	0.0007	12.378
Faktör 12	-0.03042	0.04491	-0.0041	12.337
Faktör 13	-0.07532	0.01259	-0.0101	12.236
Faktör 14	-0.08792	0.01271	-0.0118	12.117
Faktör 15	-0.10063	0.00589	-0.0136	11.982
Faktör 16	-0.10652	0.02635	-0.0143	11.838
Faktör 17	-0.13288	0.01052	-0.0179	11.659
Faktör 18	-0.14339	0.00674	-0.0193	11.466
Faktör 19	-0.15013	0.01526	-0.0202	11.264
Faktör 20	-0.16539	0.00216	-0.0223	11.041
Faktör 21	-0.16756	0.00862	-0.0226	10.816
Faktör 22	-0.17618	0.02683	-0.0237	10.579
Faktör 23	-0.20301	0.02364	-0.0273	10.305
Faktör 24	-0.22665	.	.-0.0305	10.000

Tablo Ek.1’de belirtilen öz değer, her bir gösterge değişkenin (faktör) faktör yüklerinin kareleri toplamı, her bir faktör tarafından açıklanan varyansın oranının hesaplanmasında ve önemli gösterge sayısına karar vermede kullanılan bir katsayıdır. Her bir faktörün öz değeri soru sayısına bölündüğünde toplam varyansın ne kadarını açıkladığı saptanır. Özdeğer yükseldikçe, faktörün açıkladığı varyans da yükselir. Gizil değişkenin ölçülme sürecine katılmada, özdeğer istatistikî 1’den büyük olan gösterge değişkenler anlamlı olarak kabul edilirken küçük olan faktörler dikkate alınmamaktadır. Faktör analizinde, genel olarak öz değeri 1 ya da 1’den daha büyük olan faktörler önemli faktörler olarak ele alınırlar. Ancak araştırmacı, analiz sonuçlarına göre bu eşik değeri arttırabilir. Faktör yükünün eksi ya da artı olması etkinin yönü ile ilgilidir (Tabachnick ve Fideli, 2001).

EK 2 : Faktör Yükleri (Yaşam Standardı Endeksi)

Değişkenler	Faktör1	Faktör2	Faktör3	Faktör4	Faktör5	Faktör6	Faktör7	Faktör8	Faktör9	Faktör10	Faktör11	Benzersizlik
Banyo	0.4494	0.4633	-0.1615	-0.0018	0.1846	0.0677	-0.0544	-0.0780	-0.0236	0.0242	0.0090	0.5083
Tuvalet	0.5057	0.4140	-0.0749	-0.0518	0.1835	0.0857	-0.0374	0.0222	-0.0111	0.0065	-0.0152	0.5213
Mutfak	0.3947	0.4120	-0.1399	0.0205	0.1112	0.0247	-0.0367	-0.0839	-0.0343	0.0208	0.0159	0.6312
Borulu su sistemi	0.3567	0.4060	-0.1305	0.0407	0.0742	-0.1218	0.0480	-0.0013	0.0424	-0.0506	0.0106	0.6621
Sıcak su	0.5737	0.2484	0.0017	-0.0431	0.0325	0.0169	-0.0197	0.1337	0.0387	0.0081	-0.0317	0.5851
Telefon	0.3852	-0.0100	0.1514	-0.0415	0.0313	-0.2362	0.0516	0.1528	-0.0359	0.0375	-0.0057	0.7414
Cep Telefonu	0.2066	0.1349	0.0651	0.1392	-0.2311	0.2097	-0.0257	-0.1013	0.0246	0.0049	-0.0170	0.8063
Televizyon	0.1763	0.1769	-0.0216	0.1286	-0.2765	0.0034	0.0707	-0.0170	-0.0468	0.0297	-0.0125	0.8357
Bilgisayar	0.6053	-0.0309	0.5981	-0.0032	0.0302	-0.0132	-0.0061	-0.1131	0.0163	-0.0085	-0.0001	0.2607
İnternet	0.5796	-0.0693	0.6155	-0.0037	0.0416	-0.0658	0.0165	-0.0968	-0.0114	-0.0023	0.0050	0.2645
Çamaşır makinası	0.4667	0.4067	-0.0975	0.1154	-0.1539	-0.0934	0.0809	0.0211	0.0343	-0.0320	0.0056	0.5524
Buzdolabı	0.2699	0.2663	-0.0833	0.1245	-0.2176	-0.0891	0.1013	-0.0130	-0.0286	0.0017	0.0105	0.7672
Bulaşık makinası	0.5730	-0.0345	0.1740	-0.0347	-0.0241	0.1318	-0.0009	0.1921	-0.0036	-0.0141	-0.0025	0.5840
Klima	0.2410	-0.0572	0.0656	-0.0087	-0.0407	0.1614	0.0283	0.1203	-0.0111	-0.0113	0.0456	0.8890
Araba	0.4323	-0.1072	0.0652	0.0605	-0.0470	0.1001	0.0035	0.0778	0.0328	0.0461	0.0154	0.7720
Ev problemi	-0.4609	0.0578	0.1367	0.4090	0.0901	-0.0433	-0.0617	0.0489	0.0158	0.0125	0.0091	0.5816
Isınma sorunu	-0.4037	0.1112	0.1479	0.4251	0.1192	0.0018	-0.0688	0.0559	-0.0047	0.0008	-0.0066	0.6000

EK 2 : Faktör Yükleri (Yaşam Standardı Endeksi) (devamı)

Aylık gelirle geçinebilme durumu	0.4339	-0.3477	-0.1879	0.1208	0.1257	0.0096	0.1872	-0.0324	0.0100	0.0122	-0.0052	0.5887
Et, tavuk, balık tüketimi	0.5593	-0.3078	-0.1208	0.0791	-0.0084	0.0094	-0.0971	0.0085	-0.0368	-0.0370	-0.0045	0.5592
Harcamalar	0.5610	-0.3418	-0.1684	0.1381	0.0166	-0.0190	-0.0705	-0.0020	-0.0273	-0.0229	-0.0032	0.5141
Isınma ihtiyacı	0.4557	-0.2226	-0.1878	-0.0494	-0.0882	-0.1304	-0.1584	-0.0290	0.0380	0.0334	0.0126	0.6516
Mobilyalar	0.5226	-0.3607	-0.1524	0.1211	0.0628	0.0342	0.0581	-0.0221	-0.0237	-0.0224	-0.0076	0.5488
Yeni giysiler	0.5285	-0.1968	-0.1601	0.0594	-0.0733	-0.0563	-0.1972	-0.0283	0.0224	0.0114	0.0020	0.6039
Konut Masrafı	0.2409	-0.2720	-0.1455	0.0829	0.1177	0.0275	0.2024	-0.0559	0.0358	0.0284	0.0021	0.7792

EK 3 : Puanlama Katsayıları (Yaşam Standardı Endeksi)

Değişkenler	Faktör1	Faktör2	Faktör3	Faktör4	Faktör5	Faktör6	Faktör 7	Faktör8	Faktör9	Faktör 10	Faktör11
Banyo	0.0898	0.2128	-0.0998	0.0022	0.1913	0.0827	-0.0668	-0.1095	-0.0374	0.0387	0.0166
Tuvalet	0.0949	0.1863	-0.0537	-0.0498	0.1913	0.1022	-0.0457	0.0360	-0.0183	0.0090	-0.0247
Mutfak	0.0660	0.1602	-0.0725	0.0204	0.0895	0.0215	-0.0363	-0.0959	-0.0471	0.0278	0.0223
Borulu su sistemi	0.0565	0.1510	-0.0654	0.0306	0.0658	-0.132	0.0514	-0.0014	0.0555	-0.0681	0.0145
Sıcak su	0.1031	0.1048	-0.0104	-0.037	0.0233	0.0152	-0.0202	0.1758	0.0576	0.0139	-0.0485
Telefon	0.0458	-0.0006	0.0322	-0.0325	0.0245	-0.2230	0.0492	0.1688	-0.0438	0.0471	-0.0071
Cep Telefonu	0.0221	0.0459	0.0088	0.0967	-0.1840	0.1868	-0.0209	-0.0902	0.0248	0.0071	-0.0192
Televizyon	0.0275	0.0593	-0.0047	0.0880	-0.2104	0.0070	0.0614	-0.0191	-0.0507	0.0329	-0.0140
Bilgisayar	0.1454	-0.0058	0.4297	-0.0003	0.0240	0.0304	-0.0295	-0.1937	0.0618	-0.0217	-0.0054
İnternet	0.1305	-0.0469	0.4431	-0.0054	0.0572	-0.1403	0.04626	-0.1217	-0.0519	0.0055	0.0155
Çamaşır makinası	0.0922	0.1852	-0.0599	0.1160	-0.1812	-0.1129	0.1059	0.0244	0.0487	-0.0477	0.0091
Buzdolabı	0.0409	0.0904	-0.0346	0.0897	-0.1790	-0.0783	0.0955	-0.0136	-0.0360	0.0039	0.0117
Bulaşık makinası	0.0937	-0.0135	0.0618	-0.0300	-0.0343	0.1634	0.0009	0.2605	-0.0065	-0.0179	-0.0005
Klima	0.0288	-0.0169	0.0187	-0.0050	-0.0315	0.1345	0.0245	0.1073	-0.0106	-0.0110	0.0491
Araba	0.0596	-0.0352	0.0137	0.0441	-0.0443	0.0986	0.0054	0.0853	0.0391	0.0576	0.0195
Ev problemi	-0.0807	0.0254	0.0783	0.3533	0.0900	-0.0447	-0.0724	0.0590	0.0223	0.0171	0.0128
Isınma sorunu	-0.0715	0.0462	0.0818	0.3511	0.1096	0.0021	-0.0758	0.0619	-0.0069	0.0004	-0.0105

EK 3 : Puanlama Katsayıları (Yaşam Standardı Endeksi) (devamı)

Aylık gelirle geçinebilme durumu	0.0772	-0.1443	-0.1030	0.1002	0.1268	0.0091	0.22523	-0.0403	0.0189	0.0219	-0.0065
Et, tavuk, balık tüketimi	0.1030	-0.1336	-0.0813	0.0690	-0.0120	0.0137	-0.1173	0.0147	-0.0545	-0.0553	-0.0065
Harcamalar	0.1133	-0.1591	-0.1101	0.1327	0.0158	-0.0234	-0.0898	0.0012	-0.0422	-0.0343	-0.0041
Isınma ihtiyacı	0.0765	-0.0846	-0.0934	-0.0444	-0.0784	-0.1386	-0.1653	-0.0318	0.0522	0.0474	0.0174
Mobilyalar	0.0980	-0.1594	-0.0982	0.1097	0.0654	0.0458	0.0800	-0.0259	-0.0332	-0.0319	-0.0112
Yeni giysiler	0.0918	-0.0781	-0.0922	0.0482	-0.0756	-0.0621	-0.2236	-0.0333	0.0339	0.0194	0.0037
Konut Masrafı	0.0343	-0.0899	-0.0628	0.0542	0.0920	0.0251	0.1846	-0.0526	0.0425	0.0332	0.0030

EK 4 : Faktör Analizi Sonuçları (Sağlık)

Faktörler	Öz değer	Fark	Oran	Toplam
Faktör 1	1.61229	1.69469	1.1975	1.1975
Faktör 2	-0.08240	0.10110	-0.0612	1.1363
Faktör 3	-0.18350	.	-0.1363	1.0000

EK 5 : Faktör Yükleri (Sağlık)

Değişkenler	Faktör Yükleri	Benzersizlik
En az 6 ay fiziksel ve ruhsal sağlık problemi olma	0.8017	0.3573
Kronik hastalık	-0.7701	0.4069
Genel sağlık durumu	0.6136	0.6234

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Burcu ÖZDAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi : KONAK / 13.11.1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Dokuz Eylül Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Ekonometri

Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ekonometri / Yüksek Lisans

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

217K059 Nolu 3501 Tübitak Projesi – Bursiyer (Mayıs 2018

Mayıs-2019)

Adnan Menderes Üniversitesi Hastanesi Kalite Birimi

Yayın

Yavuzaslan, K., Akılotu, E., Özdaş, Uyar, N., B., Sönmez, B. ve Damar, Ö. (2017). Türkiye’de Genç İşsizliğinin, İşsizlik Histerisi Hipotezi Çerçevesinde Yapısal Kırılmalar Testi ile Analizi. Aydın İktisat Fakültesi Dergisi, 2(2), 21-32.

Bildiri

Özdaş B., Sönmez B., Ozdamar O. “The Effect of Countries’ Age Distribution on Human Development Index: Panel Data Analysis”, EUREFE’17, International Conference on European Union Relationships, Economics, Finance and Econometrics, Adnan Menderes University, Aydın/Turkey, 27-29 July 2017

İletişim : 05447847004

E-posta Adresi : burcuozdas_92@hotmail.com

Tarih :